

PIEREDZE UN REDZĒ-

Dzejnieci
Veltai
Snikerei –
100

LĒMI

PIEREDZE UN REDZĒJUMI

Dzejniecei Veltai Sniķerei –
100

PIEREDZE UN REDZĒJUMI

Dzejniecei Veltai Sniķerei –
100

Zinātniskās un radošās konferences
rakstu un veltījumu krājums

Sakārtojuši
Eva Eglāja-Kristsone un Jānis Oga

UDK 821.174(092)(06)

Sn48o

Pieredze un redzējumi: dzejniecei Veltai Sniķerei – 100

Zinātniskās un radošās konferences rakstu un veltījumu krājums

Sakārtojuši *Eva Eglāja-Kristsone* un *Jānis Oga*

Literārā redaktore *Signe Raudive*

Vāka dizainu veidojis *Krišs Salmanis*

Kaspara Jēkabsona, Kārļa Kraukļa, Jāņa Ogas, Anitas Rožkalnes
un citu autoru fotoattēli no Rakstniecības un mūzikas muzeja krājuma,
Latviešu dokumentācijas centra un arhīva Lielbritānijā,
Aijas Pelēkās personīgā arhīva un Veltas Sniķeres arhīva

Grāmata izdota ar Valsts kultūrkapitāla fonda atbalstu

© Autori, teksts, 2023

© Eva Eglāja-Kristsone, Jānis Oga, sakārtojums, 2023

© LU LFMI, izdevums, 2023

ISBN 978-9984-893-68-6

978-9984-893-75-4 (digitālais resurss)

SATURS

Eva Eglāja-Kristsone, Jānis Oga. <i>Ievads</i>	7
--	---

PIEREDZE

Eva Eglāja-Kristsone. <i>Veltas Sniķeres raduraksti.</i> <i>Kādas fotogrāfijas stāsts</i>	15
Inguna Daukste-Silasproģe. <i>Dzejnieces tapšana</i>	39
Viesturs Vecgrāvis. <i>Daži vērojumi par Veltas Sniķeres agrīno dzeju</i>	61
Zita Kārkla. <i>“Es iekritu vārdu atvaros”: Veltas Sniķeres dzeja un sievišķā rakstība</i>	67
Kārlis Vērdiņš. <i>Veltas Sniķeres femīnais modernisms: lūzums tradīcijā un mīts</i>	77
Sintija Kampāne. <i>Virisma un dzīles. Refleksija par Veltas Sniķeres liriku</i>	89
Jānis Oga. <i>Velta Sniķere un Starptautiskais PEN</i>	113
Anita Rožkalne. <i>Kāda dzejoļa pieredze</i>	123
Ausma Cimdiņa. <i>Kāds Kārļa Skalbes padoms Veltai Sniķerei</i>	133

REDZĒJUMI

Zigmunds Skujiņš. <i>Fragmenti no dienasgrāmatas un apsveikums</i>	141
Inga Gaile. <i>Asinsrite</i>	143
Ingmāra Balode. <i>Veltai Sniķerei – gadsimts</i>	147

Nora Ikstena. <i>Veltai</i>	149
Agris Krūmiņš. <i>Iedainot Veltu</i>	155
Ivars Šteinbergs. <i>Ieteikumi</i>	161
Kārlis Vērdiņš. <i>Liekvielas</i>	165
Inga Gaile. <i>visādas puķes, elle un indija</i>	169
 Kristiāna Kuzmina. <i>Veltas Sniķeres kolekcija Rakstniecības un mūzikas muzejā</i>	 173
 Grāmatā minētās personas	 177
 <i>Summary</i>	 189

Ievads

Šis krājums tapis starp Veltas Sniķeres (1920–2022) simt gadu jubileju un viņas aiziešanu mūžībā īsi pirms 102. dzimšanas dienas 2022. gada decembrī. Krājuma mērķis ir parādīt gan azartu un cieņu, ar kādu pētnieki un laikabiedri svinēja dzejnieces dzīvi, gan Veltas Sniķeres unikalitāti ne tikai Latvijas, bet arī starptautiskā kontekstā.

2020. gada 18. decembrī – pandēmijas laikā – tiešsaistē norisinājās zinātniskā un radošā konference “Pieredze un redzējumi: dzejnieci Veltai Sniķerei 100”, aptverot trīs spilgtus dzejnieces dzīvesgājuma lokus – dzeju, jogu un sabiedriski politisko devumu, tādējādi pirmoreiz vienkopus aplūkojot Veltas Sniķeres dzīves un darbības visas šķautnes. Konferenci organizēja Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūts (LU LFMI) sadarbībā ar Latvijas Nacionālo bibliotēku un Rakstniecības un mūzikas muzeju, atbalstīja Latvijas Republikas Kultūras ministrija, Valsts kultūrkapitāla fonds, Latviešu izglītības fonds Lielbritānijā un Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments.

Konferences pirmo daļu “Pieredze” veidoja LU LFMI pētnieku un citu literatūrzinātnieku priekšlasījumi. Inguna Daukste-Silasproģe atklāja biogrāfiskās nianšes ceļā uz tapšanu par dzejnieci, Eva Eglāja-Kristsone šķetināja dzejnieces radurakstus, Kārlis Vērdiņš runāja par femīno modernismu Veltas Sniķeres krājumā “Nemitas minamais” (1961), Zita Kārkla pievērsās sievišķajai rakstībai Veltas Sniķeres, Dzintara Soduma un Ojāra Jēgena kopkrājumā

“Trīs autori” (1950), Ieva E. Kalniņa ielūkojās dzejnieces atmiņu grāmatā “Savādības” (2009), Anita Rožkalne aplūkoja dzejoļa “Sauc mani atkal” (publicēts 1961. gadā) pieredzi, savukārt Jānis Oga runāja par Veltas Sņķeres darbību Starptautiskajā PEN. Viesturs Vecgrāvis stāstīja par Velta Sņķeres agrīno dzeju, Ausma Cimdiņa – par kādu Kārļa Skalbes padomu jaunajai dzejniecei, Sintija Kampāne-Štelmahere reflektēja par virsmu un dzīlēm Veltas Sņķeres lirikā, tulkotājs Džeids Vils (*Jayde Will*) stāstīja par Veltas Sņķeres veiktajiem latviešu autoru darbu tulkojumiem angļu valodā, savukārt britu jogas pētniece un dzejnieces skolniece Liza Tila (*Liz Till*) – par Veltu Sņķeri un jogu. Vēsturnieks Mārtiņš Mintauris vēstīja par Veltas Sņķeres fondu Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, Rakstniecības un mūzikas muzeja mākslas eksperte Kristiāna Kuzmina – par Veltas Sņķeres fondu Rakstniecības un mūzikas muzejā.

Otrā daļa “Redzējumi” atklāja Veltas Sņķeres personības un devuma rezonansi Latvijas literatūrā, mūzikā un dejā ar rakstnieku Zigmunda Skujiņa, Guntara Godiņa, Noras Ikstenas, Liānas Langas, Annas Auziņas, Ingas Gailles, Kārļa Vērdiņa, Ingmāras Balodes, Raimonda Ķirķa, Kristas Annas Belševicas, Ivara Šteinberga lasījumiem un apsveikumiem, mūziķu Zanes Šmites un Ilzes Gruntes, Paula Berkolda un Jura Žvikova priekšnesumiem (to vidū pirmat-skaņojumi) un Simonas Orinskas (Latvijas Performances mākslas centrs) laikmetīgo deju. Sarīkojumā tika demonstrēti fragmenti no filmām par Veltu Sņķeri ar režisoru Marutas Jurjānes, Agra Krūmiņa un scenāristes rakstnieces Noras Ikstenas komentāriem. Iedvesmojoties no fotogrāfijām un autobiogrāfiskām liecībām, īpaši konferencei tapa arī īsfilma “Velta. Rīga. Jaunība” (idejas autore: Eva Eglāja-Kristsone, video un montāža: Toms Talle).

Sadaļā “Cildinājumi” Veltu Sņķeri jubilejā sveica toreizējais Valsts prezidents Egils Levits, bijusī Valsts prezidente Vaira Vīķe-

Freiberģa, toreizējais kultūras ministrs Nauris Puntulis, Ārlietu ministrijas parlamentārā sekretāre Zanda Kalniņa-Lukaševica, Latvijas Republikas vēstniece Lielbritānijā Iveta Burmistre, Latvijas Universitātes, Latvijas Institūta un sabiedrisko organizāciju pārstāvji, kā arī dzejnieces ģimene, draugi un jogas skolnieki.

Visi priekšlasījumi, kas oriģinālā bija angļu valodā, tika tulkoti latviski un titrēti, savukārt lielākā daļa priekšnesumu un filmu latviešu valodā tika tulkota un titrēta angļiski, tādējādi konference un tās ieraksts ir nozīmīgs latviešu literatūras un literatūrzinātnes popularizēšanā ārzemēs. Konferences ieraksts pieejams LU LFMI *YouTube* kontā.

Grāmata, kuru turat rokās, apkopo daļu no īsreferātiem un veltījumiem, kas izskanēja konferencē, tāpēc saglabāti arī Veltai Sņķerei veltīties apsveikuma un laba vēlējuma vārdi.

Rakstā “Veltas Sņķeres raduraksti. Kādas fotogrāfijas stāsts” (Eva Eglāja-Kristšone) aplūkots dzimtas un paplašinātās ģimenes stāsts caur vienu dzimtas fotogrāfiju atspoguļo Latvijas vēstures spožākos un traģiskākos punktus. Plašāki ģimeņu portretējumi (Sņķeri, Źubecki, Raiskas un Prīmaņi) un konkrētie cilvēkstāsti ir arī liecība starpkaru periodam un videi, kādā augusi Velta Sņķere. Fotogrāfija vēstī, cik daudz cienījamu un gan Latvijas, gan starptautiska mēroga vēsturē nozīmīgu personību bija klātesoši viņas bērņībā un jaunības gados. Vecāki, tēvoči, tantes, māsīcas un brālēņi, kas arī veido fotogrāfijā redzamo personu loku, nes sevī būtisku liecību nākamajām paaudzēm.

Rakstā “Dzejnieces tapšana” (Inguna Daukste-Silasproģe) dots ieskats cilvēku (arī vienaudžu) lokā, kuriem ir būtiska nozīme Veltas Sņķeres garīgajos, literārajos un intelektuālajos meklējumos, viņas personības šķautnēs un pirmajās literārajās publikācijās, kurās pamatos jau skaidri izgaismojas dzejnieces īpašais rakstības stils, īsā un precīzā forma, leksiskais dziļums, atturīgā

elegance. Savukārt pētījumā ““Es iekritu vārdu atvaros”: Veltas Sniķeres dzeja un sievišķā rakstība” (Zita Kārkla) secināts, ka Sniķeres dzejā neparādās tēmas, kas saistītas ar sievietes pieredzi un raksturīgas citām trimdas dzejniecēm – bērnības atmiņas, karš un bēgļu gaitas, mātes un meitas attiecības, mātišķība un ikdienas rūpes. Viņas dzejā dominē garīguma meklējumi un mēģinājums apjaust cilvēku, lietu un parādību kopsakarības. Šo secinājumu turpina nākamais raksts “Veltas Sniķeres femīnais modernisms: lūzums tradīcijā un mīts” (Kārlis Vērdiņš), uzsverot, ka paliekošā daļa Sniķeres dzejā ir tiem tekstiem, kas seko mīta poētikai un pieļauj arvien jaunas interpretācijas iespējas neatkarīgi no sava laika politiskā konteksta. Autors izceļ modernisma dzejai nozīmīgus vektorus Veltas Sniķeres poētikā: pirmkārt, lūzumu latviešu dzejas konvencijās, un otrkārt, ideju par pastāvīgu mainību un garīgu attīstību. Izvairīdamās no formas un satura konvencijām, Sniķere raksta dzeju, kuru nekad nebūs iespējams līdz galam “atminēt”, respektīvi, dzeju, kuras ideosinkrētiskā nepabeigtība un daudznozīmība ir poētikas nozīmīga sastāvdaļa.

Smalkas poētiskās nianšes tiek atklātas rakstā “Daži vērojumi par Veltas Sniķeres agrīno dzeju” (Viesturs Vecgrāvis), kā zīmīgu piesaucot jau pirmo publicēto dzejoli “Es dzīvoju”, kam ir principiāls un pašapziņas pilns nosaukums, gluži kā tās autores raksturs. Vecgrāvis uzsver, ka Velta Sniķere 30. gadu beigās un 40. gadu sākumā jau ir kontaktos ar citiem ap 1920. gadu dzimušajiem latviešu literatūras debitantiem, piemēram, ar Ingridu Vīksnu un Ilonu Leimani, un paaudzes vienotības sajūta atklājas arī viņas lirikā ar savdabīgiem, poētiski oriģināliem akcentiem.

Par Veltas Sniķeres identificēšanos ar indiešu kultūru, kas iesakņojās arī dzejnieces literārajā darbībā un ietekmēja domāšanas veidu, izvērstā analīze lasāma rakstā “Virsmā un dziļes. Refleksija par Veltas Sniķeres liriku” (Sintija Kampāne-Štelmahere).

Raksta autore gan izsver Austrumu reliģijām raksturīgo saikni ar mitoloģisko, piesaisti dabai un intuitīvu pasaules izpratni, kas raksturīga Veltai Sņķerei, gan formulē uzskatu, ka joga Veltai Sņķerei bija brīvības aspekts un dziļi iekodēta saite ar pārdabisko pasauli. Tāpēc, lasot Veltas Sņķeres dzeju un skatot viņas personības briedumu vēsturiskajā kontekstā, ir būtiski atzīt nepārprotamu indiešu kultūras klātbūtni, taču tā skatāma caur personisku prizmu, neatdalāmi no dzejnieces personiskajiem garīgajiem meklējumiem.

Mazpētītai tēmai pievērsies Jānis Oga rakstā “Velta Sņķere un Starptautiskais PEN”. Rakstā ilustrēts jau par legendu kļuvušais fakts, ka dzejniece kā Latvijas PEN kluba delegāte 1953. gadā Dublinā pieņemšanā Īrijas valsts prezidenta pili ieradās Alsungas tautastērpā un vainagu galvā. Gan šis spožais žests, gan citas epizodes un fakts, ka 1985. gadā Velta Sņķere kļuva par trimdas PEN Londonas nodaļas prezidenti, ļauj apgalvot, ka Velta Sņķere gandrīz 40 gadu garumā – no 1953. līdz 1990. gadam – bija viena no ietekmīgākajām personām baltiešu un citu apspiesto tautu rakstnieku interešu aizstāvībā ne tikai Londonā, bet visā Starptautiskajā PEN. Galvenokārt pateicoties Veltas Sņķeres pūliņiem, Latvijas, Igaunijas un Trimdas centri tika nosargāti un Padomju Savienība netika uzņemta Starptautiskajā PEN.

Savdabīga mistērija tiek risināta rakstā “Kāda dzejoļa pieredze” (Anita Rožkalne), meklējot saknes un motīvus Veltas Sņķeres dzejas tēlam un daļēji personīgai identifikācijai un iedvesmai – Rorikam –, kura avotus dzejniece neatlaidīgi meklējusi kopš 50. gadu vidus un atainojusi dzejolī “Sauc mani atkal” (publicēts 1961. gadā) un tā versijā anglicki.

Personiskās atmiņas par Veltu Sņķeri rakstā “Kāds Kārļa Skalbes padoms Veltai Sņķerei” dalās Ausma Cimdiņa, izvirzot hipotēzi par Kārli Skalbi kā Veltai Sņķerei būtisku dzejnieku un veidojot paralēles ar citu trimdas dzejnieci Veltu Tomu, gan

atzīstot – ja raksta autorei būtu bijis lemts pieķerties Veltas Sniķeres dzejas poētikai, intonācijas un motīvu analīzei, analogijas tiktu meklētas Veltas Sniķeres un Imanta Ziedoņa dzejā (mēģinot izsekot, kurš no kura varētu būt iedvesmojies).

No konferences otrās daļas “Redzējumi” šajā krājumā esam iekļāvuši Zigmunda Skujiņa, Ingas Gailēs, Ingmāras Balodes, Noras Ikstenas, Agra Krūmiņa, Ivara Šteinberga, Kārļa Vērdiņa un Ingas Gailēs radošos veltījumus. Grāmatu noslēdz Kristiānas Kuzminas pārskats par konferences norises laikā plašāko pieejamo dzejnieces fondu Latvijas krātuvēs – Veltas Sniķeres kolekciju Rakstniecības un mūzikas muzejā.

Ceram, ka šis izdevums mudinās pētniekus tālākiem dzejnieces daiļrades un sabiedriskās darbības pētījumiem, apgūstot Veltas Sniķeres kolekcijas Latvijas Valsts arhīvā, Rakstniecības un mūzikas muzejā, Latvijas Nacionālajā bibliotēkā un citās krātuvēs, bet jo īpaši – kārtojot un pētot viņas personīgo arhīvu, kas ar dzejnieces vēlēšanos un tuvinieku gādību 2023. gadā nodots LU LFMI un glabāsies Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā.

Sakārtotāji

PIEREDZE

Eva Eglāja-Kristsone

Veltas Sņķeres raduraksti. Kādas fotogrāfijas stāsts

Visi fotoattēli saka – *memento mori*.

Sūzena Sontāga¹

Maijas Raiskas kristības 1935. gada vasarā Pētera Sņķera mājā.

Foto: K. Krauklis, Rīga.

1. rindā no kreisās: Pēteris Sņķeris, Alfs Sņķeris, Velta Sņķere, Ieva Raiska, Ilga Žubecka;
2. rindā no kreisās: Emma Sņķere, nezināms, Karolīna Raiska, Elizabete Blankenburga, Elga Raiska ar Maiju Raisku, Pēteris Sņķeris, Lūcija Sņķere, Kristīne Sņķere;
3. rindā no kreisās: Reinholds Sņķeris, Alma Sņķere, Rasma Sņķere, Arnolds Žubeckis, Margrieta Prīmane, nezināms, Milda Žubecka, Jānis Raiska, Ina Biruta Sņķere, Jēkabs Prīmanis

¹ Sontāga, Sūzena. *Par fotogrāfiju*. Tulk. Ieva Kolmane. Rīga: Laikmetīgās mākslas centrs, 2008, 26. lpp.

Iespējams, ka šī publikācija ir sākums plašākam pētījumam par Sniķeru dzimtas un paplašinātās ģimenes fotogrāfisko mantojumu. Raksta tapšanas laikā LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta krājumā ar dzejnieces Veltas Sniķeres vēlējumu nonākuši vairāki ģimenes albumi un atsevišķas fotogrāfijas, ko caurvij dažādi laikmeti, personības, ģeogrāfiskās vietas, sadzīves un svētku situācijas un fotogrāfiju uzņēmēji.

Divdesmitā gadsimta pirmajās desmitgadēs dominēja salonfoto vai izbraukuma foto meistarų pakalpojumi, taču arvien plašāk pieejamās kompaktās fotokameras ļāva ģimenēm ikdienā iemūžināt svētkus, cilvēka dzīves dažādos rituālus, pazīstamas vietas, draugus un brīvā laika pavadīšanas iespējas. Kā atgādina Sūzena Sontāga grāmatā “Par fotogrāfiju” (*On Photography*, 1977), šāda iemūžināšana bija pirmais populārais fotogrāfijas lietojums, pirms fotogrāfija kļuva arī par mākslas virzienu². Ģimenes fotogrāfijas kā daļa no vernakulārās fotogrāfijas ir populārs pētniecības lauks jau kopš 20. gadsimta 80. gadiem. Kā rakstā “Starp privāto un publisko: ģimenes fotogrāfijas potenciāls” atzīmē Liāna Ivete Beņķe, “vernakulārs raksturo tos attēlus, kam tradicionāli netika piešķirta vērtība mākslas vēstures vai fotogrāfijas vēstures disciplīnās.”³ Vernakulārā fotogrāfija raksturo sociālās un kultūras prakses, ko nosaka gan cilvēku attiecības, ikdiena un sadzīve, gan vēstures gaita. Fotogrāfija “sniedz subjektīvu ieskatu vēstures norisēs, radot personisku saikni mikrovēstures līmenī”.⁴

S. Sontāga arī uzsver, ka fotoattēlos ik ģimene būvē savu portrethroniku, kas apliecina ģimenes saites: “Nav īsti svarīgi, tieši

2 Sontāga, Sūzena. *Par fotogrāfiju*, 17. lpp.

3 Beņķe, Liāna Ivete. Starp privāto un publisko: ģimenes fotogrāfijas potenciāls. *Punctum*, 2022, 14. sept. Pieejams: <https://www.punctummagazine.lv/2022/09/14/starp-privato-un-publisko-gimenes-fotografijas-potencials/> [sk. 09.02.2023.]

4 Turpat.

kāds pasākums iemūžināts, galvenais, lai tas tiek iemūžināts fotoattēlā, kas tiks glabāts un lolots. Fotogrāfija kļūst par ģimenes dzīves rituālu [...], fotogrāfija izrādījās palīdzīga iemūžinātajā, ģimenes dzīves apdraudēto saišu un zūdošās izvērstības simboliska apstiprinātāja. Fotoattēli, šie rēgainie nospiedumi, aizvieto promesošos, izklīdušos radus. Ģimenes fotoalbums parasti stāsta par paplašināto ģimeni – un nereti ir vienīgais, kas no tās palicis pāri.”⁵ Pēdējais apgalvojums pilnībā atbilst 1935. gadā uzņemtais Maijas Raiskas kristību fotogrāfijas stāstam, jo izklīšana notika jau pāris gadus pēc fotogrāfijas uzņemšanas, daļa no tajā redzamajiem cilvēkiem nekad vairs nesatikās, viņus izšķīra karš un diemžēl arī pāragras nāves.

Rakstā aplūkots dzimtas un paplašinātās ģimenes stāsts atspoguļo Latvijas vēstures spožākos un traģiskākos punktus. Tas iezīmē izglītotu un profesionāli veiksmīgu latviešu ģimeņu sasniegumus un dzīvi brīvā un plaukstošā valstī un spilgti parāda, cik dramatiski mainījās cilvēku dzīves Otrā pasaules kara gados un pēc tā, pieredzot deportācijas, soda nometnes, DP nometnes⁶ un tālāko izceļošanu uz Rietumvalstīm. Šie plašākie ģimeņu portretējumi un konkrētie cilvēkstāsti ir arī liecība starpkaru periodam un videi, kādā augusi Velta Sniķere. Fotogrāfija vēstī, cik daudz cienījamu un gan Latvijas, gan starptautiska mēroga vēsturē nozīmīgu personību bija klātesoši viņas bērnībā un jaunības gados. Vecāki, tēvoči, tantes, māsīcas un brālēni, kas arī veido fotogrāfijā redzamo personu loku, nes sevī būtisku liecību nākamajām paaudzēm.

20. gadsimta 30. gados iecienītā fotogrāfa Kārļa Kraukļa uzņēmums ir veikts 1935. gada vasarā, visticamāk, ka Pētera Sniķera

5 Sontāga, Sūzena. *Par fotogrāfiju*, 18. lpp.

6 DP – no angļu *displaced persons*, pārvietoto personu nometnes pēc Otrā pasaules kara.

namā. Tajā redzamā ģimenes un tai pietuvināto cilvēku pulcēšanās ir par godu jaundzimušās Maijas Raiskas (dzimusi 25. maijā) kristībām. Fotografijas uzņemšanas laikā Velta Sņikere ir nepilnus piecpadsmi gadus veca un fotogrāfijā izceļas, jo tērpusies tautastērpā, sapītām bizēm un vainagu galvā sēž priekšplānā. Par šo fotogrāfiju esmu pateicīga Aija Pelēkajai, kuras vecvecāki strādāja Raisku ģimenei piederošajā Mazsalacas linu fabrikā un dzīvoja Raisku namā: “Kad Raisku pāris tika izsūtīts un pārējie radi devās bēgļu gaitās, aicināja arī līdzi manus vecvecākus, bet viņiem bija mazi bērni, un viņi nobijās, neaizbrauca. Varas pārņēmēji fabrikā dedzināja vecos dokumentus un fotogrāfijas, bet mana vecāmamma aiz cieņas un draudzības pret Raiskām dažas fotogrāfijas paglāba no iznīcināšanas. Starp tām bija arī šī Maijas Raiskas kristību bilde.”⁷

Kristību, tāpat kā kāzu fotogrāfijas, ir reāla un reizē simboliska divu ģimeņu kopsanāksana, lai radītu attēlu, caur kuru nākamajām paaudzēm skaidrot dzimtas rakstus. Kristību viesu lokā redzamas vairākas paaudzes un ģimenes, kuru stāsti ir saistoši. Rakstā daži šo ģimeņu locekļi būs īsi pieminēti, citiem veltīts vairāk uzmanības, uzsvāru liekot uz likteņu dažādību un laikmeta fonu. Iezīmējas četras savstarpēji saistītas ģimenes: Sņikeru, Žubecku, Raisku un Prīmaņu. Šī fotogrāfija ir kā cilvēkdokuments, kur sastopas privātais un intīmais ar publisko un performatīvo, kas palīdz tagadnei un nākotnei saglabāt saikni ar pagātni un reizē ir palīglīdzeklis laikmeta izpratnes un klātbūtnes ilūzijas radīšanā.

Ielūkojoties Sņikeru dzimtas izcelsmē, jāpiemin, ka Sņikeru dzimtas mājvieta bijusi Skultē starp Dunti un Limbažiem. Senākais izsekojamais dzimtas pārstāvis Berents 17. gadsimtā ienācis no Vācijas, apprecējis latvieti un pēc nostāstiem simpatizējis latviešu interesēm.

7 Pelēkā, Aija. Elektroniskā vēstule E. Eglājai-Kristsonai 2020. gada decembrī. Glabājas privātajā arhīvā.

Veltas Sņķeres vectēvs no tēva puses Mārtiņš Sņķeris bijis vienīgais dēls septiņpadsmit bērnu ģimenē. Mārtiņš Sņķeris par sievu apņēmis Trīni (dzimusi Draudiņa), viņiem bija astoņi bērni, trīs dēli pāragri mira, bet pārējie visi ieguvuši izglītību un profesionālus nopelnus. Piemēram, kad veidojas Latvijas Universitātes Medicīnas fakultāte, divi brāļi Sņķeri – Pēteris un Reinholds – bija starp pirmajiem četriem mācībspēkiem. Savukārt Jānis bija viens no ietekmīgākajiem sava laika uzņēmējiem un mantoja vecāku mājas. Fotogrāfijā redzami divi no trim Sņķeru dēliem – Pēteris un Reinholds (Veltas Sņķeres tēvs), klātesošs nav Jānis. Tāpat redzama viena no divām meitām – Alma, savukārt Anna nav starp viesiem.

Raksta turpinājumā sniegts neliels ieskats par katru no Mārtiņa un Trīnes Sņķeru pieciem bērniem: Pēteris Sņķeris (1875–1944), Jānis Mārtiņš Sņķeris (1877–1942), Anna Alvīne Tiltiņa (dzimusi Sņķere, 1889–1987), Alma Johanna Sņķere (1897–1971), Reinholds Voldemārs Sņķeris (1893–1953). Ieskats tiks sākts ar jaunāko dēlu – Veltas Sņķeres tēvu un viņa ģimeni.

Reinholds Voldemārs Sņķeris

Veltas Sņķeres tēvs Reinholds Sņķeris, krietni jaunāks par saviem vecākajiem brāļiem, bija iecienīts ausu, kakla un deguna ārsts, vēlāk Latvijas Universitātes profesors, klīnikas vadītājs. Bijis strēlnieku pulka ārsts Ziemassvētku kauju laikā, studijas beidzis Pēterburgā. Pēc studiju beigām 1918. gadā bija kara ārsts latviešu sarkano strēlnieku vienībās. Pēc Latvijas–Krievijas miera līguma parakstīšanas viņš saņēma atļauju demobilizēties un 1920. gada nogalē atgriezās Latvijā. Strādāja Rīgas pilsētas bērnu slimnīcas ķirurģijas nodaļā (1921–1922), vēlāk Rīgas pilsētas 1. slimnīcā.

LU Medicīnas fakultātes mācībspēki (no kreisās) Kārlis Mazurs,
Pēteris Sniķeris, Romāns Adelheims, Reinholds Sniķeris

1934. gadā ievēlēts LU par docentu, 1938. gadā – par LU Medicīnas fakultātes profesoru. Otrā pasaules kara beigās 1944. gadā devās bēgļu gaitās uz Vāciju, 1949. gadā izceļoja uz ASV, kur vairs nebija iespējams darboties specialitātē, bet jāpieņem darbs psihiatris-kajā slimnīcā, kas atstāja smagu iespaidu uz pašsajūtu.

Būdams kara ārsts, Reinholds iepazinās ar nākamo sievu Emmu Marjūliju Vintu (1897–1993), kura strādāja par medmāsu. Interesanti arī, ka Veltas Sniķeres mātes Emmas vectēvs bijis Bavārijas vācietis Ditrihs Vindts, jo Sniķeru priekštecis Berents arī bijis iecelotājs no Vācijas. Savukārt Emmas Marjūlijas mātes-brālis bija rakstnieks un skolotājs Ansis Blumbergs, saimniekojis dzimtas mājās Kandavas pagasta Čapuļos, kur bērnībā viesojusies arī Velta Sniķere.

Reinholda un Emmas ģimenē piedzima pieci bērni: Velta Sniķere (1920–2022), Pēteris Sniķeris (1923–1964), Nora Sniķere

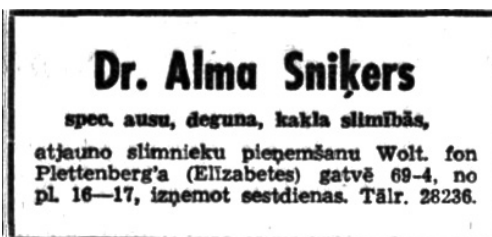

Velta Sņķere ar meitu Noru un mazbērniem Hjū (pa kreisi),
Isobelu un Tomu Londonā

(1934–1942), Līvija, prec. Kruse (dz. 1936), Aija Sņķere, prec. Bjorklund (dz. 1937).

Veltas māsa Nora, kurai bija trausla veselība, diemžēl nomira izceļošanas laikā Austrijā. Jaunākās māsas Līvija un Aija ar vecākiem devās uz ASV, kur Līvija izstudēja tirdzniecību Čikāgā, bet Aija vēsturi Valparaiso Universitātē Indianā. Abas māsas darbojušās studenšu korporācijā “Imeria”. Brālis Pēteris arī izceļoja uz ASV, kur pāragri mira. Velta Sņķere apmetās Londonā, laulībā ar angļu armijas ģenerāli Džonu Daunu (*John Downes*) dzimusi meita Nora Marta. Noras vārds dots par godu pāragri mirušajai māsiņai. Noras trīs bērni Toms, Hjū un Isobela bija ļoti tuvi ar savu mātesmāti Veltu Sņķeri, dēvējot viņu par Bok-bok.

Ar šo Sņķeru ģimenes zaru saistāmi vairāki namīpašumi. Emma Sņķere 1927. gadā no baroneses Karolas fon Tīzenhauzenas nopirka ēku Mežaparkā, Sčecinas ielā 5 (1912, arhitekts

Alma Sņķere (foto no studentu lietas:
Latvijas Valsts vēstures arhīvs
(turpmāk – LVVA) 7427-1-90) un
sludinājums par ārstes pieņemšanas
laikiem ("Tēvija", 1941, 8. nov.)

Gerhards Tīzenhauzens), pēc būvdarbu beigām ģimene uz to pārvācās 1936. gada vasarā. Tieši šis nams arī parādās Veltas jaunības draugu atmiņās. Ģimenei piederēja arī astoņu dzīvokļu nams Hamburgas ielā 4, kur telpas tika izīrētas.

Alma Johanna Sņķere

Jaunākā māsa Alma bija viena no sava laika izglītotākajām latviešu sievietēm. Viņa studēja Tērbatas Universitātē un uzreiz pēc Latvijas Universitātes izveides 1919. gadā iestājās Medicīnas fakultātē, kur ieguva bērnu ārstes tiesības un turpināja specializēties arī deguna, kakla un ausu slimībās pie sava brāļa prof. Reinholda Sņķera. Pēc tam visu brīvās Latvijas laiku ar atzīstamām sekmēm viņa vadīja ausu, kakla un deguna slimību nodaļu Rīgas bērnu slimnīcā. 1944. gada oktobrī viņa devās uz Vāciju un 1950. gadā ieceļoja ASV, kur strādāja slimnīcā Kanionā Teksasā, vēlāk pārcēlās uz Čikāgu. Bija studenšu korporācijas "Dzintra" un Latviešu ārstu un zobārstu apvienības biedre.

Annas Tiltiņas ģimene

Mārtiņa Sņķera vecākā meita Anna Tiltiņa (dzimusi Sņķere) mācījās Voldemāra Maldoņa ģimnāzijā un beidza Ludmilas Taiļovas ģimnāziju Rīgā 1910. gadā ar skolotājas diplomu. Visu mūžu strādājusi par skolotāju. Kā rakstīts viņas 85 gadu jubilejai veltītajā rakstā: “Ar ābeci un sarkano zīmuli aiz auss Anna Tiltiņa nocīnījiesies vairāk nekā 35 gadus dzimtenē un 15 gadus trimdā.”⁸ Viņas pirmā darba vieta bija Rīgas latviešu izglītības biedrības pamatskola, kara laikā viņa strādāja Pleskavā, bet pēc atgriešanās Latvijā bija skolotāja Rīgas Jūrmalas Bulduru pamatskolā līdz 1944. gadam. Vācijā, dzīvojot Hofas, Marktredvicas un Fellbachas nometnēs, strādājusi tur nodibinātās latviešu skolās. 1967. gada janvārī Anna Tiltiņa saņēma goda rakstu par ilggadīgo skolotājas darbu.

Precējusies ar Adriānu Tiltiņu (1888–1957), ģimenē divas meitas – Vija Tiltiņa (precējusies *Saunder*, 1915–1992) un Rita Tiltiņa (1916–2000), abas beigušas Rīgas Valsts 2. ģimnāziju, studējušas medicīnu Latvijas Universitātē, Vija zobārstniecību, Rita acu slimības. 1939. gadā Viju ievēlēja par asistenti zobārstniecības institūtā, viņa strādājusi arī par skolu zobārsti. Vija izbrauca no Latvijas un vēlāk dzīvoja ASV, Rita palika Latvijā.

Vācijā Anna un Adriāns Tiltiņi adoptēja mazu puisīti Bruno, kurš kara laikā bija palicis viens, un visi trīs 1949. gadā izceļoja uz Ameriku, kur strādāja lauksaimniecības darbus un fabrikā. Adriāns Tiltiņš mira 1957. gadā, bet Anna Tiltiņa pārcēlās uz Kaliforniju, kur līdz mūža beigām dzīvoja kopā ar meitu Viju un mazbērniem. Būtiski atzīmēt, ka 1974. gadā Anna Tiltiņa devās ceļojumā uz Latviju, lai apciemotu savu jaunāko meitu Ritu, kas dzīvoja Rīgā.

8 [B. a.] Pa mūža gadu kāpnēm. Audzinātājai A. Tiltiņai 85 gadi. *Laiks*, 1974, 12. jūn.

PIEREDZE

Anna (pases attēls: LVVA 2996-18-5665) un **Adriāns** (pases attēls: LVVA 2996-18-5634) **Tiltiņi**, abu meitas **Vija** (foto no studenta lietas: LVVA 7427-1-19047) un **Rita** (foto no studenta lietas: LVVA 7427-1-19388)

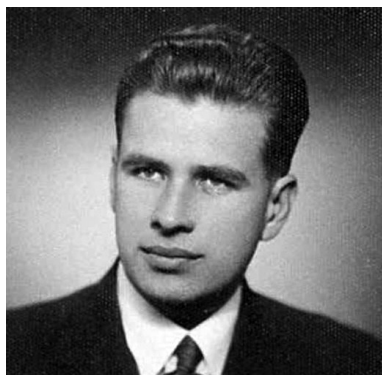
Jāņa Mārtiņa Sņķera ģimene

Mārtiņa Sņķera vidējais dēls Jānis Mārtiņš Sņķeris kļuva par pazīstamu Rīgas rūpnieku un veikalnieku, vienu no turīgākajiem Rīgas pilsoņiem. Diemžēl viņa mūžs noslēdzās Solīkamskas koncentrācijas nometnē 1942. gadā, tāpat kā viņa jaunākajam dēlam Jānim Miervaldim. Jau 1893. gadā Jānis Mārtiņš Sņķeris pārnāca uz Rīgu un iestājās par mācekli kādā lielākā koloniālpreču veikalā, drīz kļūstot par uzņēmuma veikalvedi. Pēc desmit gadiem viņš izveidoja savu uzņēmumu, firmu un veikalu “J. M. Sņķers”, kura darbības nozares bija koloniālpreču un siļķu tirdzniecība un miltu rūpniecība. Bez šī veikala viņam piederēja arī vairāki nekustamie īpašumi Rīgā un reģionos. Jānim Mārtiņam Sņķerim piederēja un joprojām viņa dēla Jāņa Miervalža pēcnācējiem pieder nams Rīgā, Elizabetes ielā 69, ko dēvēja arī par Sņķera namu, tāpat kā brāļa Pētera īpašumu Brīvības ielā. Viņš darbojās Tirgotāju un rūpnieku kredīt biedrībā, vairākās akciju sabiedrībās un arī Latviešu tirgotāju savienībā kā valdes loceklis. Kopā ar dēlu Jāni Miervaldi, meitu Rasmu un vedeklu Ingrīdi bija arī akciju sabiedrības “Ķīmiskās un laku fabrikas “Vilhelms Hjordts”” valdē.

Jānis bija precējies ar Kristīni Cināti (1878–1963), kura aktīvi palīdzēja un līdzdarbojās vīra uzņēmumā, apsaimniekoja īpašumus. Ģimenē piedzima četri bērni, Veltas Sņķeres brālēni un māsīcas: Teodors Augusts Sņķeris (1904–1975), Jānis Miervaldis Sņķeris (1907–1942), Rasma Anna Sņķere (1910–1981), Ina Biruta Sņķere, prec. Bērziņa (1915–2000).

Jāņa un Kristīnes dēli Teodors Augusts un Jānis Miervaldis beidza Rīgas pilsētas 2. ģimnāziju un Latvijas Universitāti, Teodors Medicīnas, Jānis – Tautsaimniecības fakultāti. Tēvs savu biznesu nodeva mantojumā Jānim Miervaldim, iespējams, šis aspekts bija

PIEREDZE

Jānis Mārtiņš Sņiķeris un ģimene

1. slejā Jānis Mārtiņš Sņiķeris (foto: "Latvijas Tirgotājs", Nr. 11, 1928),
viņa sieva Kristīne (pases attēls: LVVA 2996-17-32458),
vecākais dēls Teodors (foto no studenta lietas: LVVA 7427-1-8930);
2. slejā dēls Jānis Miervaldis (foto no studenta lietas: LVVA 7427-1-9272),
meitas Rasma Anna (foto no studenta lietas: 7427-1-12428)
un Ina Biruta (foto no studenta lietas: 7427-1-16954)

Pirmās Latvijas valsts sacīkstes sieviešu basketbolā pret Lietuvu.

Rīga, 1938. gads.

No kreisās: Alma Gailīte, Velta Jansone, Elfa Tēberga, Marija Švēde, Margīta Otlāne, Olga Elmūte, Vera Vītola, Zigrīda Zirģele, Ina Sniķere, Alise Gailīte.

Žurnāls "Universitas", 1989, Nr. 63

liktenīgs 1941. gada jūnija izsūtīšanu kontekstā. Jānim Miervaldim Latvijā palika sieva Ingrīde un jaundzimusi meita. Vecākā meita Rasma Anna pabeidza Natālijas Draudziņas ģimnāziju un Latvijas Universitātes Filozofijas un filoloģijas fakultāti, pēc LU beigšanas apstiprināta par vēstures skolotāju Rauhvarģera ģimnāzijā. Pēc izceļošanas ASV ieguvusi *Dr. hist.* grādu.

Jaunākā meita Ina Biruta pēc Rīgas Valsts 2. ģimnāzijas beigšanas studēja medicīnu Latvijas Universitātē, īsi pirms Latvijas okupācijas paspēja atvērt savu ārstes praksi ģimenes namā Elzabates ielā 69. Būtiski minēt arī Inas sportiskos panākumus, jo viņa bija pirmās Latvijas valsts sieviešu basketbola izlases spēlētāja⁹,

⁹ Šulca, Alma. Par latviešu studenšu panākumiem basketbolā. *Universitas*, 1989, Nr. 63.

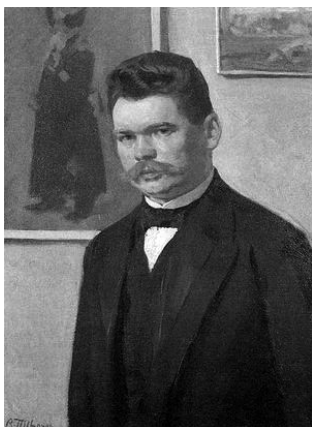
bieži pieminēta kopā ar komandu tā laika presē. Pirms tam arī “Universitātes sporta” volejbola komandas sastāvā guvusi lielākos sieviešu volejbola panākumus pirmskara periodā.

Abas māsas bijušas arī studenšu korporācijas “Imeria” aktīvas dalībnieces gan studiju laikā, gan vēlāk ASV. Ina apprecējusies ar mācītāja un LU profesora Luda Bērziņa dēlu Andri, ģimenē trīs bērni.

Pētera Sniķera ģimene

Kā liecina pieejamie materiāli, Veltas Sniķeres vectēvam un pagasta vecākajam Mārtiņam Sniķerim bijušas labas attiecības ar Skultes baronu Freitāgu fon Loringhovenu. Barons aicinājis Mārtiņa vecāko dēlu Pēteri pēc draudzes skolas beigšanas mācīties kopā ar viņa bērniem privātā skolā. Šāda kvalitatīva papildizglītība Pēterim Sniķerim deva iespēju iestāties Rīgā Nikolaja I. ģimnāzijas 7. klasē, kuru viņš beidza ar zelta medaļu. Pēc tam Pēteris Sniķeris kļuva par stipendiātu Ķeizariskajā Kara medicīnas akadēmijā Pēterpilī un 1896. gadā bija viens no korporācijas “Fraternitas Metropolitana” priekšteces “Fraternitas Petropolitana” dibinātājiem.

Pēteris Sniķeris papildināja zināšanas ādas un venēriskajās slimībās Berlīnē, Vīnē un Parīzē un aizstāvēja doktora disertāciju Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultātē. Pēteris bija latviešu strēlnieku ārsts, ieguvis arī militāru pakāpi, tāpēc fotogrāfijās lielākoties redzams militārā formā. Viņam bija lieli nopelni LU Medicīnas fakultātes izveidošanā, kur viņš divas reizes ieņēma dekāna amatu, bija docents ādas un venērisko slimību nodaļā, bet jau 1923. gadā kļuva par šīs nodaļas profesoru. Pēteris Sniķeris Rīgas 1. slimnīcā izveidoja ādas un venērisko slimību klīniku. Kā secinājis vēsturnieks Ēriks Jēkabsons, “P. Sniķers bija viens no

Jāņa Tillberga zīmētais Pētera Sniķera portrets (1912) un Pētera Sniķera dzīvokļa iekārta ("Klio" foto, "Ilustrēts Žurnāls", Nr. 5, 1927)

ievērojamākajiem un pazīstamākajiem ārstiem Latvijas Republikā, Latvijas kara medicīnas pamatlīcējs, 1919.–1933. gadā vadīja medicīnas sistēmas izveidi un darbību Latvijas armijā, cita starpā sekmīgi cīnoties ar epidēmiju izplatību Neatkarības kara laikā un pēc tā”.¹⁰

Līdzās ārsta praksei un profesūrai Pēterim Sniķerim bija vairākas aizraušanās: namu un māju būvniecība un iegāde un mākslas darbu kolekcionēšana. Namu iegāde vieno visus brāļus un viņu ģimenes. Pētera īpašumā bija arhitekta Eižena Laubes 1931. gadā celtais “Sniķera nams” Brīvības ielā 39, pretī Aleksandra Ņevska baznīcai. Nams ir klasisks neoeklektisma piemērs Rīgā. Savukārt 1937. gadā, kļūstot par Medicīnas fakultātes dekānu, Pēteris Sniķeris nopērk namīpašumu Mežaparkā, Visbijas prospektā 7. Māja celta Mežaparka senākās vēsturiskās apbūves daļā 1913. gadā (arhitekts Vilhelms Ludvigs Nikolajs Bokslafs). Šī viengimenes dzīvojamā ēka ir spilgtākais neoklasicisma paraugs Mežaparkā. Šajā ēkā atradās arī Sniķera ārsta kabinets. Pētera Sniķera mājās bija izvietota

¹⁰ Jēkabsons, Ēriks. Pēteris Sniķers. *Latvijas Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/106935-Peteris-Snikers> [sk. 09.02.2023.].

arī privāta gleznu un porcelāna kolekcija ar 366 darbiem, kas 1942. gadā tika vērtēta kā viena no lielākajām privātajām gleznu kolekcijām, kurā bija atrodami ne tikai latviešu, bet arī cittautu mākslinieku darbi. Tā tikusi uzskatīta par vienu no iespaidīgākajām sava laika privātkolekcijām. Romans Suta 1927. gadā raksturojis šo kolekciju un devis izvērstus piemērus: “Kārlis Hūns reprezentēts ar akvareli pelēki zaļganā krāsu kāpinājumā. A[leksandra]. Romāna glezna, kuru autors pieskaitījis savu labāko sniegumu kategorijā. V[ilhelma]. Purvīša svaigi gleznotie, impresionistiski uztvertie “Rudens bērzi”. Jaņa Rozentāla nezināmā glezna “Pie galdā”, sulīga un nosvērta krāsās. Kolekcionāra portreja, kuru atveidojis J[ānis]. Tillbergs, veikli gleznota, liela miesas sajūta, pelēks, melns, dzeltens tonējums. Teodora Zaļkalna impresionistiska laika statuete bronžā (veidota kādas lielrūpniecības fabrikas uzdevumā). [...] K[onrāda]. Ubāna peizāžas atturīgi pelēko pamatnokaņojumu gradācija atveras gleznā “Pilsētas kanālis”, te raksturīgi meistara kompozīcijas paņēmieni. L[udolfa]. Liberta glezna, kurā izteicas šā dekoratora stājglezniecības izpratne, pie kam pēdējā nav nošķiroti pirmās elementu pārejošie efekti. A[leksandras]. Beļcovas atjautīgie, dažādotie uztvērumā un paņēmienos, kā arī Sigismunda Vidberga vijīgie, graciozie porcelāna gleznojumi noslēdz kolekcijas izcilus vērtējamo latvju mākslas daļu. Vēl bibliogrāfiski kuriozi, Gallé caurspīdīgais niansētais stikls, gandrīz pilns komplekss Džakoba stila mēbeles un arī Ķīnas, Sevras, Meisenes porcelāns daiļo telpu.”¹¹

Pētera Sniķera sieva Lūcija (dzimusi Villerte, atraitne Žubecka; 1878–1962) bija zobārste, viena no pirmajām latvietēm, kura studējusi zobārstniecību Šveicē, Bernes universitātes Medicīnas fakultātē (1899–1901). 1901. gadā Johanna Helēne Lūcija Villerte apprecējās ar inženieri Ludvigu Vilhelmu Žubecki. Pēc laulībām

¹¹ Suta, Romāns. Mūsu kolekcionāri. *Ilustrēts Žurnāls*, 1927, Nr. 5.

Kara sanitārās pārvaldes priekšnieks ģenerālis
prof. Dr. med. Pēteris Snīķeris ar kundzi Lūciju, meitu Elgu
un dēlu Alfu (J. Stendera foto, "Atpūta", Nr. 98, 1926)

viņa devās vīram līdzī uz Krieviju, kur turpināja zobārstniecības studijas un beidza Maskavas Universitāti. Laulībā dzima trīs bērni: Arnolds Vilhelms Žubeckis (1901–1979), Edgars Žubeckis (1902–1989), Elga Žubecka (precējusies Raiska, Purmale, 1908–1990). Viena no versijām, ka Žubeckis gāja bojā kāda ķīmiska eksperimenta laikā ap 1911. gadu. Atraitne ar bērniem, dēliem Arnoldu un Edgaru un meitu Elgu, atgriezās Latvijā un turpināja mācības zobārstniecības skolā Rīgā. Ar Pēteri Snīķeri Lūcija iepazīnās

Alfs Sniķeris.
Fotogrāfija no studenta lietas:
LVVA 7427-1-21753

1. pasaules kara laikā, nav izdevies atrast precīzu kāzu datumu. Laulībā 1920. gada 1. martā dzimis dēls Alfs.

Velta Sniķere, kura bija vien dažus mēnešus jaunāka par savu brālēnu, allaž uzsvēra savas ļoti sirsnīgās un tuvās attiecības ar Alfu. Viņš beidza 1. Rīgas valsts ģimnāziju un iestājās Latvijas Universitātē. Jaunais un daudzsološais medicīnas students 1941. gada 14. jūnijā tika izsūtīts un jau nākamajā gadā mira Soļikamskā. Viņa vecāki to nezināja gandrīz visu kara laiku.

Atšķirībā no sievas Lūcijas, kas 1944. gadā emigrēja un mira 1962. gada martā ASV, Pēteris Sniķeris palika Rīgā cerībā sagaidīt dēlu. 1944. gada 17. martā Pēteris Sniķeris parakstīja Latvijas Centrālās padomes memorandu ar prasību par Latvijas suverenitātes atjaunošanu. 1944. gada 23. novembrī viņš rakstīja iesniegumu LPSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājam un reizē arī Universitātes kolēģim Augustam Kirhenšteinam ar lūgumu

sekmēt Alfa atgriešanos¹². Kirhenšteins lūgumu nosūtīja LPSR valsts drošības tautas komisāram Alfonam Novikam. 1945. gada 9. janvārī Noviks paziņoja Kirhenšteinam, ka Alfs Sņķeris, būdams ieslodzīts Usoļskas nometnē, miris 1942. gada 20. novembrī. 1944. gadā, īsi pēc padomju armijas okupācijas, Pēteris Sņķeris atsāka lekciju lasīšanu Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātē¹³, bet tā paša gada decembrī mira, nesagaidot ziņu par Alfa nāvi. Viņš apglabāts Meža kapos Rīgā.

Tā kā Pēteris Sņķeris apprecēja Lūciju Žubecku kā atraitni ar trim bērniem, viņš rūpējās arī par tiem, kaut ar audžudēliem cieša saikne neizveidojās. Audžudēli Arnolds un Edgars Žubecki piedalījās Latvijas brīvības cīņās. Abi beidza Latvijas Universitāti. Arnolds ieguva maģistra grādu jurisprudencē un kopš 1936. gada strādājis kā zvērināta advokāta palīgs Rīgas apgabaltiesā. 1927. gadā Arnolds Žubeckis salaulājās ar Mildu Ozolu (1901–1993), kurai par darbu ierēdniecībā kā Rīgas prefektūras pasu nodaļas vecākajai kancelejas ierēdnei 1929. gadā piešķīra Triju Zvaigžņu ordeņa sudraba goda zīmi. Savukārt Edgars Žubeckis izceļams kā atzīts agronoms Latvijā un Kanādā, zinātnisku rakstu un vairāku grāmatu par augļu sulām un vīniem autors.

Audžumeita Elga Žubecka izstudēja medicīnu Latvijas Universitātē un kļuva par zobārsti, tāpat kā māte Lūcija. Elga apprecējās ar Jāni Raisku. Raisku ģimenes stāsts cieši saistīts ar tekstilfabriku Mazsalacā, kuru 1916. gadā nopirka Rūjienas tirgotājs Pēteris Raiska. 1918. gada nogalē viņu lielinieki apcietināja,

12 Riekstiņš, Jānis. Izmisuma pilnie palīgā saucieni. Pieejams: <http://lpra.vip.lv/izmisumasaucieni.html> [sk. 08.02.2023.]

13 Stradiņš, Jānis. Redzam profesora un ģenerāļa Pētera Sņķera vēsturisko lomu. Lekcija P. Sņķera 125 gadu jubilejas starptautiskajā konferencē LU Lielajā aulā 2000. gada 8. decembrī. *Latvijas Vēstnesis*, 2000, 22. dec. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/13943> [sk. 08.02.2023.]

Edgars, Arnolds un Milda Žubecki.
Pases attēli: LVVA 2996-21-17373,
2996-21-17372, 2996-21-17380

1919. gada 9. janvārī nošāva. 1919. gadā fabrika nestrādāja, jo karadarbības rezultātā bija izpostīta. 1920. gadā fabriku sāka vadīt Pētera sieva Karolīna (vārds nezināmu iemeslu izmainīts, jo dzimusi kā *Katharina Magdalena Blankenburg*, 1882–1974), dēls Jānis (1904–1942) un meita Margrieta (1902–1985).

Jānis Raiska beidza augstskolu Rīgā, ieguva inženiera tehnologa specialitāti un sāka vadīt fabriku: noslēdza līgumu ar Mazsalacas pilsētu par elektrības piegādi, uzlaboja fabrikas aprīkojumu, iegādājās jaunas stelles, nomainīja zirgu pajūgu transportu pret automašīnām. 1929. gada 19. jūlijā viņš apprecējās ar

Jānis un Elga Raiskas (pa kreisi), Ieva un Maija Raiskas (Prīmanes) (pa labi).

Foto: 20. gs. 30. gadi. Oriģināls Džeimsa Cucinelli (*James Cucinelli*) personīgajā arhīvā. Digitālā fotokopija: Aijas Pelēkās personīgais arhīvs

Elgu, dzimušu Žubecku, ģimenē piedzima meitas Ieva (1931–2007) un Maija (dzimusi 1935).

Jānis Raiska no 1928. gada līdz 1934. gadam bija partijas “Nacionāli bezpartejiskais centrs” biedrs, darbojās studentu korporācijā “Selonija”, no 1925. līdz 1938. gadam bija organizācijas “Tēvijas Sargs”, no 1932. līdz 1933. gadam – organizācijas “Ugunskrusts” biedrs.¹⁴ Viņa aktīvā iesaiste nacionālpatriotiskās organizācijās kļuva par

¹⁴ Grāvele, Māra. Raisku dzimtas stāsts: Jānis un Elga Raiskas. Pieejams: <http://www.archiv.org.lv/aprinki1941/index.php?id=113&lang=lv> [sk. 09.02.2023.]

iemeslu ģimenes izsūtīšanai 1941. gada 14. jūnijā. Jānis Raiska un viņa sieva Elga tika apcietināti Rīgā. Meitas Ieva un Maija tobrīd atradās Ādažos pie savas tantes – tēva māsas Margrietas un viņas vīra Jēkaba Prīmaņa¹⁵, kam tur piederēja lauku māja. Pēc 14. jūnija abas meitas aizveda uz Rīgu, domājot, ka varēs nogādāt pie vecākiem, bet laimīgā kārtā šī doma nerealizējās. Jāni Raisku nosūta uz Usoļlugu Soļikamskā, viņa liktenis apraujas 1942. gadā, bet viņa sieva Elga Raiska nokļuva Krasnojarskas apgabala Dudinkā, kur strādāja slimnīcā par ārsti. Ilgi pūloties atrast vīru, Elga saņēma pretrunīgas atbildes par viņa nāvi – vai nu nošauts 1942. gadā, vai miris ar sirds nepietiekamību 1945. gadā.

Profesors Pēteris Sniķeris iestājās ne tikai par dēla Alfa, bet arī pameitas Elgas Raiskas atbrīvošanu no izsūtījuma. Kirhenšteins lūgumu par Raiskas atbrīvošanu nosūtīja Lavrentijam Berijam. Lūgums netika atbalstīts. Tikai 1956. gada jūnijā Elga Raiska tika atbrīvota no izsūtījuma un atgriezās Latvijā, kur turpināja darbu ārstes profesijā. 1957. gadā Elga apprecējās otrreiz ar Ādolfu Purmali.

1944. gada augustā Margrieta un Jēkabs Prīmaņi pieņēma lēmumu pamest Latviju. Līdz ar viņiem Vāciju ceļoja arī Margrietas māte Karolīna un Jāņa un Elgas Raisku mazās meitiņas Ieva un Maija, kurām tika nomainīts uzvārds no Raiska uz Prīmanis, kādu tās saglabā arī vēlāk ASV. Abas māsas studējušas, Ieva filozofiju Kolumbijas Universitātē, Maija ķīmiju Kārnegī Tehnoloģiju institūtā.

Līdz ar Ievu Prīmani (prec. Cucinelli) šis paplašinātās ģimenes stāsts iegūst apļveida kompozīciju un nes vēsti par satikšanās iespējamību pat nesatiekoties. Proti, Ieva Prīmane 20. gadsimta 50. gadu beigās, 60. gadu sākumā bija jaunā dzejniece. Apzināti vai

15 Jēkabs Prīmanis – pirmais latviešu anatoms profesors. Lasīt vairāk: <http://www.ieverojamiediki.lv/p/primanis-jekabs/> [sk. 09. 02.2023]

Velta Sņķere

Velta Sņķere, dejojot ilustrē dzeju

DIEVĪBA

Čoskuguns acis,
Taisnības mēle.

Skaties caur manām acīm,
Brīvība,
Naidniekā cēties,
Smejies ar manu muti,
Nākotne,
Brīvībā vērt

Ieva Prīmane

**BIOGRĀFISKAS
RINDAS**

Uz cik akmeņiem kaunā nav klupti!

Iesācējusi celinieku sētā uz atpūtu,
esmu vēlāk atļāpusies,
ka trūkst sāls ko piedēvēt ar maizi,
ka trūkst sudraba trauka, kuņģi to leibēt.

Ja varētu teikt,
kāds
slēpeni
ierindoja šos akmeņus
manu gaitu slēdīs –
Ja varētu teikt,
tumšā
aizvērtās kāja –
Nevār.

Rātņa, rātņa, vienmēr esmu gribējusi būt rātņai
Kādreiz, kā paklausīgs zirgs,
es savās cerībās arī piekritu
un sevi iedomājos par
smagu ratu vīdēju,
mazais ganību zirgēlis,
kas pat pēris niecīgus trīpus pirkumus
knapi spēja pārvēlēt mājās!

Veltas Sņķeres un Ievas Prīmanes dzejas publikācijas
žurnālā “Jaunā Gaita”, 1977, Nr. 115

nejauši, viņas dzejoļi vairākkārt publicēti līdzās Veltas Sņķeres dzejas publikācijām.¹⁶

Ievas Prīmanes dzejas publikācijas ir ļoti personīgas, piemēram, atklājot atmiņas par bērnību Mazsalacā pie vecmāmiņas Karolīnas.

Es atrados pie vecāsmātes zemeņu dobes,
Es, skuķe, draiskojos ar staļļa puikām
Un skrēju sacensībā uz vistu mājām:
Es biju atgriezies Mazsalacā.
Kā? — To sapnī nekad nejautā.

¹⁶ Piemēram, Ievas Prīmanes un Veltas Sņķeres dzejoļu kopas vienā atvērumā nodrukātas 1977. gada žurnāla “Jaunā Gaita” 115. numurā. Abu attālo radinieču dzejoļi publicēti arī vienā žurnāla “Zintis” numurā (Vol. 1, No. 2, Winter 1960–1961).

PIEREDZE

Ierastā laimē klaiņoju pa ciema ielām.
Padodot labvakaru pazīstamām sievām,
Līdz skaļi, nevērīgi, bezsirds zvani
Pārcirta ceļu. Izzuda atrastie dārzi un nami.

Ak, cittautas vīr, man neprašņā:
“Kāpēc šorīt tu staigā tik klusa?”
Šonakt biju tālos viesos un viena;
Tagad kopā esam, jo atkal ir diena.¹⁷

Fotogrāfijas saista ģimenes pāri paaudzēm, pāri ģeogrāfijai, pāri likteņu atšķirībām, sniedzot, lai arī fragmentāras, pagātnes liecības pēcnākamjiem, un iespēju kopīgi dalīties dažādos, bet savstarpēji pārklātos ģimenes stāstos. Kā redzams šīs vienas fotogrāfijas izvērstajā stāstā, individuālā atmiņa kļūst arī par sociālo atmiņu, katras ģimenes privātās atmiņas atrod piederību sociālajai atmiņai. Arī ģimenes fotogrāfijā nolasāma un interpretējama ne tikai personiskā, bet arī kolektīvā, politiskā un sociālā vēsture un historiogrāfija. Ja fotogrāfijas pašas par sevi nevar būt atbildīgas par notikumiem “pirms” un “pēc”, tad mēs kā to skatītāji varam uzņemties atbildību par “pirms” un “pēc” konstruēšanu, lai papildinātu fotogrāfijas stāstu. Fotogrāfijas, kā konkrētā kristību bilde, savā ziņā paspilgtina tur redzamo cilvēku biogrāfijas un likteņus, reizē paužot rūpes par šo cilvēku atcerēšanos, par viņu ģimenes vēstures fiksējumu, un kļūst par svarīgiem dokumentiem sarežģītajās dzimtas stāstu veidošanas praksēs.

17 Prīmane, Ieva. Es atrados... *Jaunā Gaita*, 1960, Nr. 26.

Inguna Daukste-Silasproģe

Dzejnieces tapšana

Rakstā mēģināts ielūkoties dzejnieces Veltas Sniķeres *tapšanas* posmā, ieskicēt vidi, kurā viņa auga un no kuras impulsējās, cilvēkus (vienaudzus), kuriem ir būtiska nozīme viņas garīgajos, literārajos un intelektuālajos meklējumos, viņas personības šķautnēs un pirmajās literārajās publikācijās, kurās pamatos jau skaidri izgaismojas dzejnieces īpašais rakstības stils, īsā un precīzā forma, leksiskais dziļums, atturīgā elegance.

Latvijas laika ainas, pieredzētais, pārdzīvotais veido vien nelielu, toties spilgtu Veltas Sniķeres dzīves daļu. Tas bija viņas jaunības laiks, kad tapa pirmie literārie mēģinājumi, pirmie dzeju pieraksti, pirmie dzejas lasījumi, kā arī pirmās dzejas publikācijas. Arī mācības Rīgas pilsētas 8. pamatskolā (1927–1933) un I Rīgas valsts ģimnāzijā (1933–1939), nepabeigtās filozofijas un vēstures studijas Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātē (1939–1943) un radošo vienaudžu intelektuālās tikšanās vecāku Mežaparka mājā veido Veltas Sniķeres Latvijas laika vidi. “Velta Sniķere jau toreiz mūsu starpā izcēlās ar savu īpatnību, drosmi kā dzejā, tā dzīvē, ar saviem košajiem sarkaniem matiem,”¹ atminas vienaudze Ingrida Vīksna.

Uzmanības centrā dzejnieces Latvijas laiks ar dažiem izviļumiem ārpus šī laika un telpas, noslēdzoties brīdī, kad 1950. gadā Stokholmā apgādā “Daugava” iznāca kopdzejas krājums “Trīs

1 Vīksna, Ingrida. Pāri plecam atskatoties. *Latvija Amerikā*, 2007, Nr. 8, 24. febr.

autori”, kurā Veltas Sniķeres darbi publicēti līdzās divu citu jauno dzejnieku – Dzintara Soduma un Ojāra Jēgena – dzejoļiem.

Ģimene

“Kad es piedzimu, kad sāku domāt, es sevī sajutu domas un jūtas, vēlāk, kad tās atradu Indijā, – biju izbrīnījiesies. Bet ne jau tur vien. Skulpturāli un varbūt arī citādi man vistuvākā senā Ēģipte, gleznieciski Ķīna, un Ķīnas gleznošanas principi pielietojami mākslā vispār. Kas attiecas uz dzeju, tad stājās starpā valoda, un tāpēc tik grūti spriest par citu tautu seno dzeju, bet, cik esmu lasījusi, tad nekas netuvojas mūsu tautasdziesmām, kas ir stipri ķīniskas (kā ķīniešu gleznas) un tuvu arī japāņu īsdzejoļiem. Vai citiem āriešiem ir kas līdzīgs? Ja nē, vai tik nav pārņemts no pirmlatviešiem?”² sarunā ar rakstnieku Gunti Zariņu 1959. gadā atzinusi Velta Sniķere.

Dzejnieces Veltas Sniķeres dzejā ir daudz gaismas, ticēšanas, ieklausīšanās un klusuma, kas saaužas ar dzimšanas laiku – Ziemassvētkiem. Velta Sniķere dzimusi bērnu ārsta Reinholda Voldemāra Sniķera³ (1893–1953) un Emmas Marijūlijas (dzimusi Vints; *Windt*; 1898–1993) Sniķeres ģimenē 1920. gada 25. decembrī Krievijā, Velikije Luki, kur tobrīd atradās vecāki. Pēc Pirmā pasaules kara sākuma Reinholdu Sniķeri mobilizēja Krievijas impērijas armijā, Ziemassvētku kauju laikā 1916. un 1917. gadā viņš bija 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulka ārsts, vēlāk 1. latviešu strēlnieku brigādes pārsiešanas nodaļas jaunākais ārsts. 1917. gada novembrī Reinholds Sniķeris

2 Zariņš, Guntis. Kāpiens uz Ādama kapu. [Saruna ar Veltu Sniķeri]. *Latvija Amerikā*, 1959, Nr. 95, 28. nov.

3 1930. gada 17. decembrī Reinholds Voldemārs Sniķeris ieguva medicīnas doktora grādu, specializējās ausu, kakla un deguna slimībās, Latvijas Universitātes profesors.

devās uz Pēterpili, lai turpinātu studijas Petrogradas Kara medicīnas akadēmijā. Pēc studiju beigām viņš 1918. gadā bija kara ārsts latviešu sarkano strēlnieku vienībās. Pēc Latvijas–Krievijas miera līguma parakstīšanas viņš saņēma atļauju demobilizēties un ar ģimeni, tostarp jaundzimušo meitu Veltu, atgriezās Latvijā. 1921. gada 13. februārī Velta Sņikere kristīta evaņģēliski luteriskajā Sv. Jāņa baznīcā draudzē Rīgā.

1998. gada augustā sarunā ar literatūrzinātnieci Anitu Rožkalni uz jautājumu, kas dzejnieci saista ar lībiešiem, viņa atbildējusi: “Laikam māte un tēvs – abi nāk no tādiem apgabaliem gan ap Kandavu, gan ap Skulti.”⁴ Tātad viena no personības veidošanās šķautnēm ir tāda netverama – viņas senču saknes un kādas pārmantotas būtības iezīmes.

Dzejniece arī ir stāstījusi, ka tēvs bijis ļoti labs ārsts, bet mājās un ikdienā ļoti stingrs, savukārt mamma bijusi skatuviski apdāvināta.

Veltas Sņikeres Latvijas laiks saistās ar Rīgas centru, bet kopš 1936. gada vasaras ar Mežaparku, kur ģimenei piederējis nams ar strūklaku; nams, kas atradās toreizējā Ščecinas ielā 5, kļuva par iecienītu latviešu inteliģences satikšanās vietu, pilnībā izbaudot Sņikeru ģimenes viesmīlību. Jāteic, ka 20. gadsimta pirmajā pusē Mežaparks kļuva par daudzu latviešu inteliģentu mājvietu. Kā atzīmējusi Mežaparka vēstures izzinātāja, literatūrzinātniece un rakstniece Saulcerīte Viese, “liksmie un rosīgie “viduslaiki” sākās pēc Pirmā pasaules kara, kad Mežaparkā savus namus latviešu arhitektu vadībā cēla neatkarīgās valsts jaunā inteliģence, sabiedriskie darbinieki, armijas elite.”⁵ Mežaparks tolaik kļuva par pievilcīgu dzīvesvietu, kur “[d]ivi desmiti ieliņu un prospektu, no

4 Rožkalne, Anita. Citas pieredzes laiki. No: Rožkalne, Anita. *Zvaigznes šūpolēs: rakstnieki – par dzīvi un literatūru*. Rīga: Preses nams, 1999, 95. lpp.

5 Viese, Saulcerīte. Inteliģences zvaigznājs Rīgas nomalē. *Literatūra un Māksla*, 1994, Nr. 17, 29. apr.

kuriem pat garāko var izstaigāt nepilnā pusstundā”.⁶ Šī aina gan krietni izmainījās jau 1941. gada deportāciju laikā, bet īpaši jau Otrā pasaules kara beigās, kad daudzas ģimenes no Mežaparka devās bēgļu gaitās, proti, atstāja Latviju. Pēc kara, nostiprinoties padomju varai, Mežaparka greznajos privātnamos ieplūda citi iedzīvotāji – padomju Krievijas pilsoņi un padomju nomenklatūrai pietuvinātie; nereti tur tika ierīkoti komunālie dzīvokļi, mainījās vides pievilcība, greznie nami zaudēja spozmi, tieši tāpat kā kultūr-vēsturiskās vērtības, kuras tajos bija atstājuši aizbraucēji svešumā.

Skolas gadi, studiju laiks un *literārā bohēma*

Jau agri Velta Sniķere pievērsās literārajai jaunradei. Piecu gadu vecumā tapuši pirmie dzejoļi, trīspadsmit gadu vecumā viņa sākusī rakstīt dienasgrāmatu īsu aforismu veidā, ko varam uzlūkot arī kā sava veida treniņu dzejas izteiksmē – īsā, koncentrētā veidā ietver dziļumu domu un saturisko jēgu. Atceroties daiļrades pirmsākumus, Velta Sniķere stāstījusi: “Rakstīju nemanot. Man nekad nebija tā, ka es vēlos rakstīt. Man nebija arī vēlēšanās, lai cilvēki to lasa. Bet nebija arī nekādas kautrības par tiem dzejoļiem. Tāda diezgan vienaldzīga attieksme. Varbūt rakstīju tāpēc, ka bērnībā nebija daudz cilvēku, ar kuriem varēju sarunāties savā valodā. Mani dzejoļi bieži nāk iekšējās dzirdes veidā. Kad tos sadzirdu, ātri pierakstu un pēc tam apskatos, kas iznācis. [...] Oriģinalitāte ceļas no patiesīguma precizitātes.”⁷ Šeit atklājas vēlme rakstīt, lai labāk izprastu pati sevi un savu pasauli, kas varēja būt arī atšķirīga no apkārtējās pasaules.

6 Viese, Saulcerīte. Intelīģences zvaigznājs Rīgas nomalē.

7 Vilcāne, Vintra. Citpasaules laime. No: Sniķere, Velta. *Gaisma un noslēpums*. Rīga: Pētergailis, 2010, 140. lpp.

Aina Folkmane, kura vēlākā periodikā trimdā uzstājusies ar kādu priekšlasījumu par Veltas Sniķeres dzeju, pievērsusies arī dzejnieces tapšanas laikam un rakstījusi: “Velta dzejo, kopš vien atceras. Protams, jāiet skolā. Tas neko nepatīk. Lai cik viegli pado-
das mācīšanās, jādara lietas, ka neinteresē. Tālāk – profesora meitai likumsakarīgas ir studijas universitātē, kur Velta studē filozofiju. Kopš bērnības Velta runā un dzejo arī svešvalodās (angļu, franču, vācu); apzinīgi, intensīvi dzeja kļūst par dzīves sastāvdaļu no 11 gadu vecuma.”⁸

Latvijā aizsākās Veltas Sniķeres interese par jogu⁹, notika sa-
stapšanās ar pirmo jogas skolotāju Hariju Dīkmani, kurš tolaik bija atgriezies Latvijā no Indijas, kur mācījies pie Šīvanandas, aiz-
sākas interese arī par deju. Aplūkojot dzejnieces personību, būtu jāizceļ divas izcilas šķautnes – dzeja un joga. Velta Sniķere ir atzi-
nusi, ka tās esot gluži kā viens veselums un ka kopš bērnības tās abas bijušas esenciālas daļas viņas dzīvē. Joga vēlāk kļuva par dzej-
nieces pamatnodarbi, dzīvojot Anglijā un darbojoties profesionāli. Tas neapšaubāmi atstāja iespaidu uz pasaules tvērumu, ko viņa vēlāk ieauda vārdos, dzejā.

Velta Sniķere mācījusies Rīgas pilsētas 8. pamatskolā (Bruņi-
nieku ielā 24A¹⁰) un I Rīgas valsts ģimnāzijā.¹¹ Viņas draudzene no
Mežaparka laikiem gleznotāja Ērika Romane atminējusies, ka

8 Rakstniecības un mūzikas muzejs (turpmāk – RMM), Veltas Sniķeres kolekcija, inv. nr. 596183, no Ainas Folkmanes apceres (referāta) par Veltas Sniķeres dzeju 1979. gadā (4 mašīnraksta lapas), 1. lp.

9 Vēlāk 20. gadsimta 50. gados ar kopā domubiedriem Velta Sniķere dibināja organizāciju *British Wheel of Yoga*; viņa gan pati praktizēja jogu, gan arī ilgu laiku vadīja joga nodarbības.

10 Šobrīd tā ir Natālijas Draudziņas vidusskolas senā ēka, jo skolai savulaik piebūvētas jaunas telpas.

11 Meiteņu skolas ēka atradās Raiņa bulvārī 29, nevis kur ierasti meklējam Rīgas pilsētas 1. ģimnāzijas ēku – Raiņa bulvārī 8.

Velta Sniķere jau skolas gados rakstījusi izcilus domrakstus. Ģimnāzijā Velta Sniķere mācījās no 1932. gada septembra līdz 1939. gada 15. jūnijam, beidza pilnu ģimnāzijas humanitāro kursu, apgūstot arī latīņu valodu. Veltas Sniķeres gatavības apliecība¹² apliecina izcilas sekmes, jo vienīgi aritmētikā un mājsaimniecībā vērtējums ir '4', kamēr visos pārējos priekšmetos zināšanas novērtētas ar '5'¹³.

Draudzene Ērika Romane atminas, ka Velta Sniķere pārsteigusi ar savu vienkāršību, neesot bijusi daudzrunātāja, bet vairāk klusētāja; viņu allaž varēja pamanīt pēc garajām, rudajām bizēm. Draudzenes labprāt devušās kopīgās pastaigās pa mežu vai arī nesteidzīgi un netraucēti izbaudījušas Mežaparka ieliņu labirintus un īpašo gaisotni. Ērika Romane arī atminas ciemošanos pie draudzenes: "Dažreiz vienkārši pasauca ciemos pie sevis. Tad mēs pārrunājām literatūru, dažādus notikumus. [...] Reiz Velta lasīja priekšā savus dzejoļus, tomēr dzeju norakstus man pašai palasīt neiedeva. Laikam kautrējās, jo par īstu dzejnieci viņa sāka veidoties tikai 40. gadu sākumā. Savus domrakstus, kas skolā bija augstu novērtēti, viņa atļāva man pārlasīt. Atceros, par Raiņa dzeju viņa bija pierakstījusi veselu burtnīcu."¹⁴

Mācības un, galvenais, arī skolā un augstskolā sastaptie trausmainie vienaudži, tādi pat radoši un brīvi, atstāja savu nozīmi, ne vienmēr gan tā precīzi definējamu vai nosakāmu, tālākajā topošās dzejnieces personībā un tās pilnveidē. Turklāt jāatceras, ka dzejnieces Veltas Sniķeres paaudze bija pirmā, kas uzauga un izglītojās savu vecāku izcīnītā valstī, brīvā Latvijā, izglītību ieguva latviešu

12 Gatavības apliecība atrodas Veltas Sniķeres Latvijas Universitātes studentes lietā: skat.: Latvijas Valsts Vēstures arhīvs Latvijas Nacionālais arhīvs (turpmāk LVVA LNA), 7427. f., 4. apr., 962. l., 21. lp.

13 Pēc tā laika sekmju vērtēšanas sistēmas '5' nozīmēja izcilu vērtējumu.

14 Romane, Ērika. Velta Sniķere. *Diena*, 1993, 3. nov., 8., 9. lpp.

valodā latviešu skolās un ģimnāzijās, pašu dibinātā un izveidotā augstākās izglītības iestādē – Latvijas Universitātē, ceļoja un guva Vakareiropas iespaidus. Viņi bija cita laika un laikmeta cilvēki nekā viņu vecāki un vecvecāki. Diemžēl šo paaudzi jo traģiski skāra varu maiņas un ideoloģijas uzspiestās dogmas un važas.

Veltai Sniķerei jau kopš bērnības bija svarīgi pārbaudīt, izlaist caur sevi jaunus iespaidus, šaubas un meklējumus, nevis tikai visam akli noticēt. Varētu pat teikt – *urbties sevi*. Viņa bija gatava pieņemt un mīlēt dzīvi ar visām tās ēnām. Reiz ap 1938. vai 1939. gadu Velta Sniķere par sevi teikusi šādi:

Mana aukle – chaoss,
Ceļvedis – absurds un
Mērķis – harmonija.¹⁵

Veselības problēmu dēļ pēc ģimnāzijas absolvēšanas Velta Sniķere tūlīt nesāka studijas augstskolā. Pienāca smagais un mainīgais 1940. gads, vasaras sākumā Latvija zaudēja savu valstisko neatkarību, sākās padomju gads. Tomēr 1940. gada 1. oktobrī Velta Sniķere uzsāka studijas Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātē. Latvijas Valsts Vēstures arhīva Latvijas Universitātes studentu datubāzē pieejama studentes Veltas Sniķeres lieta, kurā atrodams arī 1940. gada 26. augustā rakstītais iesniegums Latvijas Universitātes rektoram ar lūgumu uzņemt viņu papildu kārtā par studentu Filoloģijas un filozofijas fakultātē, jo pavasarī slimības dēļ nav varējusi piedalīties iestājpārbaudījumos.¹⁶ Varu maiņas atklājas arī Veltas Sniķeres studentes atzīmju grāmatiņās, jo, piemēram, kad 1940. gada rudenī Velta

15 Vēstule Dzintaram Sodumam 1950. gada 21. augustā. RMM, Veltas Sniķeres kolekcija, inv. nr. 560054.

16 LVVA LNA 7427. f., 4. apr., 962. l., 2. lp.

Sniķere uzsāka vēstures studijas Latvijas Universitātes Vēstures un filoloģijas nodaļā, viņa saņēma Latvijas PSR Izglītības Tautas komisariāta Valsts Universitātes atzīmju grāmatiņu. Studentes lieta apliecina, ka 1941. gada 10. janvārī atzīmju grāmatiņā starp mācību priekšmetiem minēti arī marksisma-ļeņinisma pamati un pasīvā gaisa aizsardzība.¹⁷ Tomēr, neraugoties uz šādiem politiski ideoloģiskiem uzspiestiem mācību priekšmetiem, no kuru apmeklēšanas studenti gan centušies izvairīties, Veltas Sniķeres mācībspēku vidū bija augsti profesionāli un zinoši profesori,¹⁸ to vidū filozofi Teodors Celms, Pauls Jurevičs un Pauls Dāle, mākslas zinātnieki Jānis Siliņš un Boriss Vipers, tautsaimnieks Jānis Bokalders. Ievadu bioloģijā viņa klausījies pie botāniķa un dzejnieka Kārļa Ābeles, grieķu valodu apguvusi pie klasiskās filoloģijas kursa docētāja un tulkotāja Pāvila Videvuda Zicāna, pilnveidoja savas angļu, vācu un latīņu valodas zināšanas. Arī viņas mācībspēku likteņi iezīmē laikmeta skaudrumu – daļa no tiem devās bēgļu gaitās un vēlāk dzīvoja trimdā, citi palika padomju Latvijā un mēģināja nepazaudēt savas vērtības. Kaut arī Velta Sniķere studijas nepabeidza, tomēr šajos dažos gados ieguva zināšanu pamatu, kas veidoja viņas personību.

Veltas Sniķeres studentes lietā atrodams 1942. gada 15. aprīlī rakstīts iesniegums Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekānam ar lūgumu “sakarā ar vēstures nodaļas darbības pārtraukšanu [...] atļaut man turpināt studijas filozofijas nodaļā.”¹⁹ Tātad sākotnējās vēstures studijas Velta Sniķere nomainīja uz filozofijas studijām.

Interesanti ir papētīt studentu sarakstus, lai apjaustu, kas bija Veltas Sniķeres studiju biedri. Tolaik Latvijas Universitātes Filo-

17 LVVA LNA 7427. f., 4. apr., 962. l., 37. lp.

18 Vairums minēto, izņemot Paulu Dāli, Borisu Viperu un Pāvilu Videvudu Zicānu, Otrā pasaules kara izskaņā atstāja Latviju.

19 LVVA LNA 7427. f., 4. apr., 962. l., 3. lp.

loģijas un filozofijas fakultātē studentu kārtā bijuši Oļģerts Kroders, Vidvuds Medenis, Modris Zeberiņš, Valdemārs Ancītis, Rasma Grīle, Rūdolfš Hofmanis, Boriss Infantjevs, Andrejs Johansons, Milda Kalve un citi. Tās ir Latvijas kultūrtelpā pazīstamas personības ar ļoti dažādiem likteņiem. Vēlākos gados režisori, rakstnieki, valodnieki, skolotāji, folkloras pētnieki, literatūrzinātnieki... Ar daudziem no viņiem Velta Sniķere bija sēdējusi vienā fakultātes auditorijā vai staigājusi par vieniem un tiem pašiem augstskolas gaiteniem, no kuriem vienu, kas atrodas Latvijas Universitātes centrālās ēkas 1. stāvā, dēvēja par rožu gaiteni; to rakstnieks Teodors Zeltiņš izmantojis kā nosaukumu vienam no triloģijas romāniem – “Rožu gaitenis” (1958).

Studiju gados Velta Sniķere darbojusies fakultātes literārajā pulciņā kopā ar Mildu Kalvi, Andreju Johansonu, Oļģertu Kroderu, Ingridu Reneslāci (Vīksnu), Valtu Grēviņu un citiem. 1940. gada 10. novembrī²⁰ pulciņa otrajā sanāksmē ar saviem literārajiem darbiem iepazīstināja Ilmārs Bastjānis (literārais pseidonīms Ilmārs Krasts) un Edgars Andersons, bet Veltas Sniķeres dzejoļus lasīja Valts Grēviņš. 1941. gada 1. janvārī literārā pulciņa sanāksmē savus dzejoļus savukārt lasīja Milda Kalve, Andrejs Johansons un citi, tika lasīta Veltas Sniķeres un Valdemāra Ancīša dzeja. Analizējot Veltas Sniķeres dzejoļus, rakstnieka Andreja Kurcija meita Latvija Kuršinska atzīmējusi, “ka ļoti strauji vērojams jaunas dzejnieces progress – pagājušo reizi lasot viņas dzejoļus, radās jautājums, vai viņa vispār ir dzejniece. Tagad dzejoļos vērojams arvien lielāks spēks un izkoptība arī formas ziņā”²¹. Sanāksmē piedalījies arī rakstnieks Pēteris Ērmanis un literatūrvēsturnieks Kārlis Egle, kuri atzinīgi novērtēja jauno studentu literāro veikumu. Literārās

20 Atgādnei: Velta Sniķere studijas sāka 1940. gada 1. oktobrī.

21 Grēviņš, Valts. Literārā pulciņa pirmā posma noslēgums. *Studentu Avīze*, 1941, 10. janv.

sanāksmes kā klausītāji apmeklēja arī Rūta Skujiņa, Arvīds Griģulis, Anšlavs Eglītis un citi, piedaloties arī debatēs.

Šajā sarežģītajā laikā – padomju gads, saukts par “Baigo gadu”, deportācija, vācu okupācija – jaunie radošie intelektuāļi, vienaudži meklēja padomu viens pie otra. Izveidojās neliels visjaunākās paaudzes rakstītāju pulciņš, kas rīkoja literārus vakarus, iepriekš norunājot vietu – kur un kad tikties. Viņi sanāca kopā pie rakstnieces Ilonas Leimanes, pie jaunajām dzejniecēm Ingridas Vīksnas vai Veltas Sņķeres. Viņi lasīja priekšā viens otram savus jaunākos literāros mēģinājumus, debatēja par literatūru, mākslu, teātri un dzīvi un veidoja savu garīgo telpu tik ļoti sarežģītā laikā, it kā ārpus realitātes un ikdienas.²²

Kārlis Zvejnieks, Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātē uzsācis baltu filoloģijas studijas, pēc padomju gada tomēr nosliecās par labu medicīnas studijām, atminas tā laika studentu grupas kopību: “Joka pēc nodibinājām organizāciju “Fraternitas Flederonia”, kurā sastāvēja Andrejs Johansons, Ilmārs Bastjānis-Krasts, Valts Grēviņš, Oļģerts Kroders, Edgars Andersons, Ritvars Bregžis un čellists Dzidris Treimanis. Netrūka arī daiļā dzimuma pārstāvju – Velta Sņķere, Ingrida Vīksna un citas.”²³

Tolaik jaunās dzejnieces, Latvijas Universitātes studentes Ingridas Vīksnas pirmās literārās publikācijas parādījās 1940. gadā, bet jau 1943. gadā iznāca pirmais dzejas krājums “Rūgtais prieks”. Ingrida Vīksna vēlākos gados atcerējās: “Latvijas Universitātes siltajā pagrabtelpu ēdnīcā pēc lekcijām vai lekciju starplaikos

22 Šīs jaunās paaudzes literāri radošās, arī literāri bohēmiskās tikšanās lieliski ieaugušas vēsturnieces Inetas Lipšas pētījumā “Rīga bohēmas varā” (2002), kurā autore ielūkojusies vecākas paaudzes kultūras personību tikšanās vietās, literāros vai mākslas salonos.

23 Ķezbers, Kārlis. Ar liru un medikamentu somu. *Latvija Amerikā*, 1962, 12. maijs.

pārrunām un dedzīgiem strīdiem par mākslu, mūziku un literatūru pulcējās visjaunākā, nākošā “ģēniju” paaudze, kas vēl īsti nebija tikusi pie vārda, bet bija jau droša par savu nosprausto ceļu. Šie jaunie literāti – viņu starpā Velta Sniķere, Andrejs Johansons, Ilmārs Bastjānis jeb, kā viņu pazīstam tagad, – Ilmārs Krasts, brāļi Kroderi²⁴, Valts Grēviņš, Edgars Andersons, kurš toreiz vēl nebija slavens vēstures profesors, bet tāpat ar mums kopā strēba pusdienas laikā universitātes pagrabā vēstures zupu, – vakaros satikās kafejnīcā vai kādā mājā, lai iemalkotu kādu dzērienu un lasītu dzeju.”²⁵ Viņa savukārt atminas, ka tieši Edgars Andersons nolēmis veidot kādu domubiedru vienaudžu kopību, dibinot “Flederoniju”, jo tā vislabāk atbilstu šo jauno studentu un dzejnieku dzīves stilam, un uzrakstījis melnvāku kladē Flederonijas statūtus. Jaunie literāti tikās ne tikai universitātes ēdnīcā, bet arī vakarēja, diskutēja pie Ingridas Vīksnas “salonā” Ausekļa ielas sākumā, netālu no Andrejostas. Par Flederoniju atminas arī Ilmārs Bastjānis: “Tā kā laba daļa no mūsu grupas bija Universitātes studenti, nolēmām dibināt paši savu korporāciju un nokristījām to par “Flederoniju”. Statūtus dzejas formā izstrādāja Valts Grēviņš, un pēc izlasīšanas un izsmiešanās visi tos aizmirsa. “Flederonijas” darbība jo plaši attīstījās padomju pirmās okupācijas gadā un ziedēja vēl vācu okupācijas sākumā. Tad tā noplaka un iznīka.”²⁶ Kaut arī Ingridas Vīksnas un Ilmāra Bastjāņa atmiņās vērojamas arī kādas pretrunas vai neatbilstības – kurš dibinājis un kurš uzrakstījis statūtus –, tomēr pamatvilcienos tam varbūt pat nav tik būtiska nozīme, cik pašam faktam, ka tālaika humanitāro zinātņu studenti bija izveidojuši šādu neformālu kopību.

24 Šeit gan domāts Oļģerts Kroders un viņa brālēns Valdemārs Kroders.

25 Vīksna, Ingrida. Pāri plecam atskatoties. *Latvija Amerikā*, 2007, Nr. 8, 24. febr.

26 Bastjānis-Krasts, Ilmārs. *Pašvēsture par politiku, bohēmu un trīssoļlēcšanu*. Rīga: Likteņstāsti, 1998, 154. lpp.

Līdzās tikšanās reizēm Ingridas Vīksnas dzīvoklī bijusi vēl viena vieta, kur jaunie, radošie jaunieši tika labprāt uzņemti un gaidīti. Tas bija Veltas Sniķeres vecāku nams Mežaparkā. Tur galvenokārt pulcējušies Veltas Sniķeres vienaudži, kuriem pie-mituši kādi radoši talanti. “Jaunie literāti šad tad satikās arī Veltas Sniķeres greznajā mājā Mežaparkā, kur starp vecmeistaru un latviešu mākslinieku gleznām, biezām grīdsegām, kristalliem un trausla porcelāna kafijas tasēm atskanēja dzeju rindas un kaislīgas debates pēc lasīšanas. Velta Sniķere jau toreiz mūsu starpā izcēlās ar savu īpatnību, drosmi kā dzejā, tā dzīvē, ar saviem košajiem, sarkaniem matiem, zelta vai sudraba nagiem, kas dziļi kampa daža laba jauna dzejnieka sirdī.”²⁷

Šādas literāras un draudzīgas tikšanās reizes pie Veltas Sniķeres Mežaparkā atminējies arī Ilmārs Bastjānis, piemetinot, ka tur allaž valdījusi omulība un draiskums: “To pa daļai noteica Veltas pašas daba. Jau vidusskolas gados, kā Valts Grēviņš sacīja, Velta bija “vella pillā”. Pati stāstīja, ka vēl pirms skolas beigšanas gājusi pie tēva, daktera Sniķera, pieteikt, ka viņa krāsošot savus matus sarkanus. Dakteris lūdzis, lai viņa to nedara. “Nu, tad krāsošu zaļus,” Velta, jādomā, diezgan ticami draudējusi, un tēvam bijis jāpiekāpjas. Veltas sarkanie mati, piemiegtās, ieslīpās acis virs augstiem vaigu kauliem deva viņai gandrīz vai austrumniecisku izskatu. Gandrīz viss Veltas draugu pulks bija viņas pašas gados. Daudz ģeķojāmies, apcēlām viens otru, bet pa starpām itin nopietni klausījāmies dzejoļus, kas tikai nupat bija radušies. Veltas Sniķeres sacerētie man tos laikus likās savādi. Rindiņas bija skopas, aprautas, dažreiz tajās parādījās tikai viens vārds. Nekas stāstīts, izskaidrots vai apgalvots – likās, ka dzejnieces spalva tik tikko pieskārusies papīram. Dzejoļi mirguļoja kā saules zaķīši

27 Vīksna, Ingrida. Pāri plecam atskatoties.

ūdens virsmā – spoži un nesagūstāmi. Velta jau no sākuma negāja iemītus ceļus. Viņas talants bija oriģināls, atspoguļodams īpašnieces tikpat savdabīgo raksturu.”²⁸

Arī Veltas Sņķeres Mežaparka laika draudzene Ērika Romane atminas jauniešu tikšanās, kas notikušas Sņķeru namā, kurās piedalījies arī Veltas Sņķeres brālēns Alfs un biežs viesis bijis jaunais dzejnieks Valts Grēviņš. – “Veltas vecāki atļāva viņai uz šiem vakariem saaicināt gan daļu savu klasesbiedru, gan dažus Mežaparka jauniešus. [...] Tomēr šajos vakaros nedominēja gudras sarunas, vairāk tur dzirkstīja jaunība, spēļu un rotaļu prieks. Visu to vadīja Elza, dūšīga lauciniene, arī klases biedre. Mēs “lādējām kuģus”, izpirkām ķīlas, pavasarī skrējām pa dārzu pēdējo pāri. Kaut arī aizņēmām visu mājas apakšstāvu, Veltas vecāki nejaucās jauniešu vidū. Mūs pacienāja ar vieglām vakariņām, saldumiem, kafiju, kliņģeri, ja bija Veltas vārdadiena. Šaurajā verandā mēs arī dejojām. [...] Veltu pašu atceros ģērbtu skaistā tērpā. Nu jau viņa bizes bija nogriezusi, galvu rotāja kupli, iesarkani mati, skaista zaļuma žoržeta kleita plīvoja ap viņas slaido, līgano stāvu.”²⁹

Veltas Sņķeres paaudze bija neatkarīgās Latvijas zelta jaunatne, kas pirmā izdzīvoja brīvās valsts laiku, to vienoja jaunības degsme, kāre izzināt un dzīvotdzīva. Radošie, cerību pilnie jaunieši izveidoja ap sevi intelektuālu, pat bohēmisku gaisotni, kas palīdzēja piepildīt īso neatkarīgās Latvijas laiku, pārdzīvot dramtisko Baigo gadu un padomju okupācijas gadu, kā arī vācu okupācijas gadu un kara garās ēnās. Otrā pasaules kara izskaņā viņus izšķīra. Lielākā daļa no viņiem nonāca Vācijā un Zviedrijā, bet vēlākos gados nonāca citās aizjūras zemēs; daļu skāra represijas un deportācijas, bet daļa savu dzīvi nodzīvoja dzelzs priekškara

28 Bastjānis-Krasts, Ilmārs. *Pašvēsture par politiku, bohēmu un trīssoļlēcšanu*, 152. lpp.

29 Romane, Ērika. Velta Sņķere. *Rīgas Balss*, 1993, 3. nov., 8., 9. lpp.

viņā pusē. Reizē ar Latvijas brīvības zaudēšanu pamazām izira arī šī jauniešu kopība, pārtrūka draudzības, un visbiežāk viņi nekad vairs dzīvē nesatikās.

Literārās publikācijas

Kad Velta Sņikere 1941. gadā, kritiķa Jāņa Andrupa vārdiem sakot, sāka rakstīt atklātībai rādāmu dzeju, to saprata galvenokārt tikai īsti dzejnieki vai dzejas gardēži. Pirmā Veltas Sņikeres dzejas kopa publicēta laikraksta "Tēvija" pielikumā "Zīle" 1941. gada 29. augustā, un tie ir dzejoļi "Ved mani projām", "Pielūko" un "Es dzīvoju". Jaunajai dzejniecei tolaik ir tikai divdesmit gadi. Šai debijas publikācijai sekoja arī citas dzejas publikācijas laikrakstā "Rīts", žurnālā "Latvju Mēnešraksts", "Mana Māja" un "Laikmets". 1943. un 1944. gadā Veltas Sņikeres dzeja izskanēja plašā auditorijā, jo tika lasīta Latvijas Radiofonā.

1943. gadā "Latvju Mēnešraksta" 12. numurā publicēts Veltas Sņikeres dzejolis "Ilgšana", kas izgaismo jaunās autores dzīves, pasaules un tās izjūtas *telpu*.

Es esmu aizgājusi
 Projām, tālu projām.
 Nu priedes saskandinās stikla skujām
 Kā putenis ap mani dienas tinas
 Un sākuma un beigu neapzinās.
 Es esmu pazudusi
 Savai vakardienai,
 Un šīdiena tik tālu, tālu projām.
 Laiks, liegi putinot, ap mani tinas
 Un sākuma un beigu neapzinās,
 Es esmu atradusi
 Dziļi slēpto eju,

Slīd kājas takai, plaksti acīm pāri

Kā putenis ap mani dienas tinas

Un sākuma un beigu neapzinās.³⁰

Vēlākos gados Jānis Andrupš, atskatoties uz Veltas Sniķeres literāro devumu, pieskārās arī daiļrades sākumposmam: “Veltas Sniķeres pašas dzeja ir skatīšanās sevī kā neizsmeļamā, mūžam mainīgā brīnumā, tā ka visa ār pasaule pārceļas iekš pasaulē un laiks saritinās vienā punktā. Kad viņa kara gados dzejoja [...] tad šī līdz tam nedzirdētā skaņa pieteica jaunu laikmetu latviešu lirikā. Kārlis Skalbe, šo dzejoli [“Ilgšana”] lasīdams, teica: “Cik viņai vērīga auss, apledojušas priedes skuju skan kā tāli zvani.” Toreiz bija parasts katru dzejas gleznu pamatot loģiski, jo pasaulei vēl nebija izbrukuši pamati un debesis tikai vēl sāka saritināties. Ar šo 1943. gadā rakstīto dzejoli, kas oriģinālā saucas “Ilgšana” un tulkojumā *Duration*, varētu sākt rakstīt Latvijas pēclaika lirikas vēsturi, varētu to, protams, sākt arī ar citiem, bet šis dzejolis ir deklaratīvs un tai pat laikā brīnumaini tvirts, žilbinādams ar savu skaidrību.”³¹

Veltas Sniķeres debijas laikam pieder arī dzejolis “Spodrā bradātāja”, kas publicēts “Latvju Mēnešrakstā” 1943. gada 9. numurā:

Skrien gaisma pastalās spožās

Ūdeņus.

Manī brien.

Nesargā sirdi nekas.

Dzelmi nosargā dziļums,

Aci pasargā plaksts.

Nesargā sirdi nekas.³²

30 Sniķere Velta. Ilgšana. *Latvju Mēnešraksts*, 1943, Nr. 12, 746. lpp.

31 Andrupš, Jānis. Sekmīgs ceļvedis divu autoru dzejas pasaulē. *Londonas Avīze*, 1975, Nr. 1465, 28. febr.

32 Sniķere Velta. Spodrā bradātāja. *Latvju Mēnešraksts*, 1943, Nr. 9, 525. lpp.

Jau pirmajās dzejas publikācijās Veltai Sniķerei ir būtiskas “acis”, kas redz, un “sirds”, kas sajūt. Tā ir dzeja, kas gluži vai vizualizējas gleznās, tajā ir plašums un vienlaikus ļoti precīza izteiksme, tajā ir “kustība” – ceļš, roku, acu plakstu kustības, teikts vārds.

Latvijas laika turpinājums – līdz pirmajam kopdzejas krājumam “Trīs autori”

1944. gadā atstājot Latviju, Velta Sniķere literārajās aprindās jau bija pazīstama kā dzejniece, bija sagatavots dzejas krājums, Anšlavs Eglītis to ieteica publicēt, bet Oļģerts Liepiņš – nogaidīt. Oļģerts Liepiņš atminas, ka vācu okupācijas laikā viesojies Sniķeru mājā Mežaparkā un tur uz galda tīrā, baltā mašīnrakstā stāvējis Veltas Sniķeres pirmais dzejas krājums. Tomēr tas netika izdots.³³

1944. gada rudenī Velta Sniķere kopā ar citiem jauniešiem nonāca Vācijā, kur tika nosūtīta uz sanitāru kursiem, bet drīz viņa devās pie draudzenes Ainas Jansones uz Vīni, kur strādāja kā tulce. 1946. gada 6. februārī laikrakstā “Latvju Ziņas” rodama ziņa, ka profesors Reinholds Sniķeris ar meitu dzejnieci Veltu Sniķeri uzturas Kērntenā (Austrijā). 1946. gada 10. aprīlī Špitālas (Austrija) evaņģēliski luteriskajā baznīcā Velta Sniķere tika salaulāta ar angļu armijas ģenerāli Džonu Daunu (*John Downes*) un pārcēlās uz dzīvi Anglijā. Laulība gan nebija ilga, tajā piedzima meita Nora. Tomēr šai laulībai ir dziļi personiski iemesli un saistība ar dzejnieces brāli, bijušo leģionāru. Smeldze atklājas dzejolī, kas publicēts mēnešraksta “Daugava” 1947. gada 1. numurā:

33 Trūkst tuvāku ziņu par manuskripta likteni un atrašanās vietu.

Ietin ietu tāli.
Neatrastu brāli,
Neatrastu viņu
Saulainos pagalmos.
Es dzirdu katru nakti klusi lūgdamies
Caur klusumu sauc dziļāks klusums kāds;
Un apmulst auss, mulst dzirde, apmulst
prāts –
Sauc mani kāds.³⁴

Laiks tobrīd šķiet kā disonanse, jo jaunā dzejniece atrodas bēgļu gaitās un viņu smagi nomāc neziņa par brāļa – karavīra – likteni. Veltas Sņķeres Austrijas posma dzejoļi publicēti 1945. gadā Zviedrijā izdotā mēnešraksta “Daugava” 5. numurā; par tiem Edgars Andersons mēnešrakstā “Sauksme” rakstīja: “No latviešu dzejniekiem debitē tagad Anglijā dzīvojošā jaunā dzejniece un filozofe Velta Sņķere ar viņai raksturīgā, gandrīz japāniski impresioniskā veida dzejoļiem.”³⁵ Edgars Andersons viņu raksturo kā jauno, iejūtīgo, impresionistisko dzejnieci.³⁶ Pēteris Ērmanis uzsvēra jaunās dzejnieces citādo izteiksmes strupumu un lakonismu, izveidojot pašai savu stilu.³⁷ Veltas Sņķeres dzeju publicēja laikraksts “Latvju Ziņas”, mēnešraksti “Daugava” (Stokholma) un “Ceļš” (Vircburga), izdevums “Latviešu Studentu Savienība. Apskats” (Anglijā) un citi. Laikrakstā “Latvju Vārds” 1946. gada 14. decembrī lasāma Latvijas valsts himna Veltas Sņķeres angļu

34 Sņķere Velta. Kluss lūgumies. *Daugava*, 1947, Nr. 1, 8. lpp.

35 Andersons, Edgars. Latviešu literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts “Daugava”, Nr. 4 un Nr. 5. *Sauksme*, 1946, Nr. 25–27, 60. lpp.

36 Andersons, Edgars. Dievs, Tava zeme deg! *Sauksme*, 1947, Nr. 9–10, 58. lpp.

37 Ērmanis, Pēteris. Pagājušais gads trimdas rakstniecībā. *Sauksme*, 1948, Nr. 1–2, 47. lpp.

tulkojumā; viņa atdzejoja Lūcijas Garūtas un Andreja Eglīša kantātes “Dievs, Tava zeme, deg!” (*God, Thy Earth is Aflame!*) tekstu, kas 1948. gadā Stokholmā tika izdots ar Niklāva Strunkes zīmējumiem.

1950. gada 25. maijā laikrakstā “Latvju Ziņas” lasāms sludinājums, ka jūnijā apgādā “Daugava” (Stokholma) tiks izdots Veltas Sniķeres, Ojāra Jēgena un Dzintara Soduma kopdzejas krājums “Trīs autori”³⁸. Tas bija neparasts notikums latviešu grāmatniecībā, īpaši domājot par trimdas sākumposmu pēc Otrā pasaules kara. Jaunie dzejnieki piederēja vienai paaudzei, tomēr tolaik dzīvoja katrs citā zemē: Velta Sniķere – Anglijā (Londona), Ojārs Jēgens – Dānijā (Kopenhāgena), Dzintars Sodums – Zviedrijā (Stokholma). Andrejs Irbe tolaik uzsvēris Veltas Sniķeres iejūtīgo lirikas prizmu, īpašo īsformu un dzejoļu mozaikālo tvērumu, valodas un panta uzbūves svaigumu. “Īpatiem un iederīgiem vārdu izvēlējumiem un pārsteidzošām gleznām un salīdzinājumiem. Vārda iespēju izmantošana divdabīgā skatījumā padarot vārdu suverēnu, to nepakārtojot teikuma psiholoģiskai jēgai; nedegradējot to, bet paaugstinot. Vārmās ielikts kāds tīkams gleznas latviskums, kāda nojauta par nedefinējamo nacionālo dzeju, rotaļīgs prievītes iepinums parastā vadmalas raksta vietā, kas visspilgtāk izceļas daktīliskajās pēdās.”³⁹ Pieredzējušais rakstnieks un literāro procesu analizētājs Valdemārs Dambergs pievērsa uzmanību jaunās dzejnieces Veltas Sniķeres valodai un leksiskajai pasaulē, kas ir gluži vai nereāla, pusspokaina un pat raganiska, uzsverot, ka viņas dzejā “ne tikai vārdu jēdzienam, bet arī to ārējai formai, skaņām ir liela nozīme.”⁴⁰

38 Pati dzejnieces šo krājumu vēstulēs Zinaīdai Lazdai dēvējusi par “Trīs musketieriem”.

39 Irbe, Andrejs. Nesolīda dzeja. *Latvija*, 1950, Nr. 80, 18. okt.

40 Dambergs, Valdemārs. Trīs autori. *Latvija*, 1950, Nr. 72, 20. sept.

Laiks, kad iznāca kopdzejas krājums, dzejniecei nebija viegls personiskajā dzīvē, jo tika šķirta laulība, kurā bija piedzimusi meita Nora un pēc Anglijas likumdošanas bija jākārto jautājums par vecāku aprūpes tiesībām. Par šo sarežģīto laiku Velta Sņķere 1950. gada 12. novembrī dzejniecei Zinaīdai Lazdai raksta:

Mīļā Zinaīda Lazda,
Mana ārējā dzīve ir burtiski putrā un tāpēc lāga
nekārojos par to runāt.

Protams, ārējai un iekšējai dzīvēm vajadzētu būt
vienai otru spoguļotājām paralēlēm, bet, kā man bērnībā
sametās un katra nogāja uz savu pusi, tā vēl kopā neesmu
dabūjusi.⁴¹

Taču ar laiku dzīve sakārtojās, Veltai Sņķerei līdzsvaru ikdienas dzīvē sniedza joga, jau kopš agras jaunības viņa bija iepazinusi arī Austrumu filozofijas atziņas⁴², kas viņas daiļradei piešķīra papildu dziļumu un nozīmi.

Un tikai 1961. gadā, divdesmit gadus kopš pirmajām publikācijām, Alfrēda Kalnāja apgādā Čikāgā tika izdots pirmais Veltas Sņķeres dzejoļu krājums “Nemitas minamais”, kas sniedz ieskatu dzejnieces tapšanas laika dzejā, ko papildinājusi arī jaunā

41 RMM, Veltas Sņķeres kolekcija, inv. nr. 659588.

42 Austrumu zināšanu un mākslas nozīme Veltas Sņķeres dzīvē saaudusies vēl vienā jomā – dejā, īpašā dzejas lasīšanas veidā, papildinot to ar roku un ķermeņa kustībām – mudrām. Veltas Sņķeres viesošanās laikā ASV šādu dzeja un kustību saplūsmes priekšnesumu Čikāgā noskatījies arī rakstnieks Kārlis Ķezbers, kurš pēc tam rakstīja: “Ne tikai klausīties – izjust, stiprināties latviskai piederībai. Redzēt dzeju. [pasvītrojums mans. – I. D.-S.] [...] Dzejnieces rokas, pirksti liek lotosam plaukt, putnam šauties pretim saulei, ugunij liesmot. Delnas, plaukstas, pirksti runā valodu, ko teiktie dzejas vārdi tikai papildina.” Skat.: Ezermalietis, K. Prērija pamalē. *Laiks*, 1979, 2. maijs.

svešuma pieredze un impulsi. Jāteic gan, ka latviešu trimdas periodikā tika publicēta Veltas Sniķeres dzeja, viņa ar dzejas lasījumiem uzstājās literāros sarīkojumos, viņas dzeja tika lasīta arī jauno autoru literāros sarīkojumos ASV un Kanādā, tomēr jaunam autoram atrast izdevēju dzejas krājumam⁴³ trimdas apstākļos nebija viegli. Ar šādiem kavēkļiem saskārās ne tikai Veltas Sniķere. Tomēr, ielūkojoties šajā dzejnieces tapšanas laikā, jāteic, ka Veltas Sniķeres dzeja organiski iekļaujas t. s. jaunās latviešu trimdas dzejas plūdumā⁴⁴, saglabājot arī savu īpašu formu un lakonisko poētisko izteiksmi.

Nobeigums

Jau kopš pirmajām publikācijām atklājas Veltas Sniķeres burvīgā, īpašā, īsā dzejas forma, vārdu un domu dziļums. Šķiet, no dzejnieces strāvo rāms miers, līdzsvarotība, atturība, lakonismā precīzi tvertas atziņas, vārdu spēka, jēgas, plūduma apjaušana. Viņas dzejoļu centrālā tēma – cilvēka spēja atklāt pasaules un dabas dziļāko metafizisko nozīmi un iekļauties kosmiskā ritējumā. Velta Sniķere kā dzejniece gadu gaitā izkopj savu īpašu rakstības stilu. Viņa nav daudzrakstītāja, un tā vien šķiet, ka katrs dzejolis ir

43 Šī tendence saglabājas arī vēlākos gados; izdevēji trimdā vislabprātāk izdeva pazīstamu autoru romānus, atturīgi bija īsprozas darbu izdošanā, bet pret dzejas krājumiem izturējās vēl rezervētāk, jo tos lielākoties varēja izdot vien ap 300–400 eksemplāros, un izdevēji saskatīja risku vispār izdot dzeju.

44 20. gs. 50. gadu otrajā pusē un 60. gadu sākumā pirmo dzejas krājumu iznākšanu pieredzēja virkne jauno dzejnieku, tika izdoti – Gunara Salīņa “Miglas krogs un citi dzejoļi” (1957), Linarda Tauna “Mūžīgais mākonis” (1958), Jāņa Krēsliņa “Tomēr, es atceros” (1960), Olafa Stumbra “Etīdes” (1960), Ainas Kraujietes “Es esmu vasara” (1963), Ainas Zemdegas “Basām kājām” (1963), Ritas Gāles “Kas lietu sauks” (1965) un citi.

“dzīvojis” ar dzejnieci un rūpīgi slīpēts. Dzejoli “Klausos” dzejniece atzīst –

Es klausos pulksteņos gausos,
Kas laiku ar tikšķieniem smeļ.

Literatūrkritiķis Jānis Andrupš reiz teicis, ka “Sniķeres dzejā ir tikai viņas pašas vārdi, viņas pašas pasaules atspulgošanās, un tas ir šīs dzejas spēks”.⁴⁵

Latvijas laika ainas, pieredzētais veido vienu nelielu, toties spilgtu Veltas Sniķeres dzīves daļu – personības un dzejnieces tapšanu. Tas ir viņas jaunības laiks ar mājām Mežaparkā, mācībām pamatskolā un ģimnāzijā. Tā ir vide, gaisotne, ceļojumi, protams, studijas un domubiedri. Latvijas laikam, gūtajiem iespai-
diem un impulsiem, vienaudžu intelektuālajai kopībai ir būtiska nozīme arī Anglijas laikā, ko papildināja garīgie meklējumi un saskaņas meklēšana ar sevi un pasauli – iekšējo un ārējo. “Jau šūpulī meditēju – tādā ziņā, ka vienmēr esmu bijusi aizņemta ar domām par nemirstību un mūžību,”⁴⁶ atzinusi dzejniece.

Nekas no tā, ko reiz darījusi vai ko rakstījusi dzejniece Velta Sniķere, nav mērāms vai izmērāms ar parastām vai ikdienišķām mērauklām. Bet ceļu uz izprašanu var veidot dzejas lasīšana. Lai iepazītu dzejnieces būtību, viņas dzeju, ir jādodas tālāk – lasīt Veltas Sniķeres dzeju⁴⁷, kas apkopota krājumos “Trīs autori” (1950),

45 Andrupš, Jānis. Dzejas formulās tvertā pasaule. *Ceļa Zīmes*, 1961, Nr. 40, 226. lpp.

46 Vilcāne, Vintra. Citpasaules laime. No: Sniķere, Velta. *Gaisma un noslēpums*. Rīga: Pētergailis, 2010, 142. lpp.

47 Veltas Sniķeres dzeja angļu valodā lasāma 20. gadsimta 60. gadu sākumā žurnālā “Zintis”, 1974. gadā izdots Veltas Sniķeres un Andreja Eglīša kopkrājums *No Such Place Lasts Summerlong*, dzejoļu krājumi *Smile of the Unknown* (1979, izdota 35 eksemplāros).

“Nemitas minamais” (1961), “Piesaukšana” (1967), “Pieredze” (2010), izlasēs “Lietu mutes” (1991) un “Pietuvoties vārdiem” (2003), un grāmatās “Savādībiņas” (2009) un “Gaisma un noslēpums” (2010), šķetinot viņas personības šķautnes, un mēģināt *pietuvoties vārdiem*.

Rakstnieks Guntis Zariņš savulaik rakstīja: “Nekad nemitēsies minamais par cilvēka eksistences noslēpumu, mūžīgi tas stāvēs noslēpumainā visuma un mūžības priekšā – bet šī stāvēšana var būt saplūšana, apskaidrība un jauna atklāsme. Katrs dzejolis ir jauna atklāsme, bet lai par to spriež katrs lasītājs pats.”⁴⁸

Tāds ir dzejnieces Veltas Sniķeres mūžs un viņas dzeja, jo viņa latviešu dzejā savienojusi laikmetus un kultūras, te vienviet saplūdis senlatviskais un senindiskais, filozofiskais un mitoloģiskais, mūžīgais un minamais, atklājamais. “Tā ir pasaule aiz šās dienas masu patiesību bazūnēm,”⁴⁹ atzinis dzejnieks Andrejs Irbe.

48 Zariņš, Guntis. Nemitas minamais. *Latvija Amerikā*, 1961, Nr. 75, 20. sept.

49 Irbe. Gunars. Minamais atšķetināts. *Daugavas Vanagu Mēnešraksts*, 1962, Nr. 2, 31. lpp.

Dzīvības plašums, dzīvības skaistums: daži akcenti par Veltas Sņķeres dzeju

Pagājušā gadsimta 40. gadu pirmā puse ir latviešu kultūras lielo pārbaudījumu laiks. Un arī krasu, varmācīgu lūzumu laiks. Nepilni seši brīvvalsts mēneši, tad gads padomju okupācijā, kuru nomaina vācu okupācija, bet kara beigās sākas “tā lielā izklīšana” (Valdis Krāslavietis) pasaulē. Kādiem būtu jābūt nacionālās mentalitātes noturīgiem pamatbalstiem laikā, kad valda apmulsums, nākotnes skaidras apjautas trūkums, kad no iekarotāju puses tiek uzspiests savas valsts noliegums un arī iepriekšējo ideālu noliegums? Ulmaņa diktatūras gadi ar tiem raksturīgo vadonības slavināšanu un latviskuma vienkāršotu izpratni nesekmēja garīgas atvērtības un eiropeiskuma nostiprināšanos cilvēku apziņā. Šajā situācijā 30. gadu otrās puses debitanti latviešu dzejā meklēja jaunus balstus savas individualitātes pastāvēšanai krīzes un vērtību relativisma apstākļos. Viena no tendencēm – dzīvības kā pašvērtības slavinājums. Mirdza Bendrupe savai pirmajai dzeju grāmatai 1937. gadā dod zīmīgu nosaukumu “Dzīvība”. Arī citiem 30. gadu otrās puses debitantiem dažādās variācijās un konotācijās atkārtojas dzīvības kā eksistenciāli nozīmīgas vērtības metaforiska un simboliska artikulēšana, viņi savos literārajos darbos cits ar citu aktīvi korespondē par tām vērtībām, kas šķiet svarīgas viņu paaudzei, pirmajai un diemžēl pēdējai mūsu pirmajā brīvvalstī augušo debitantu paaudzei.

Velta Sņķere 30. gadu beigās un 40. gadu sākumā jau ir kontaktos ar citiem ap 1920. gadu dzimušajiem latviešu literatūras

debitantiem, piemēram, ar Ingridu Vīksnu un Ilonu Leimani. Likumsakarīgi, ka paaudzes vienotības sajūta un *Zeitgeist* kopīgās izjūtas atklājas arī viņas lirikā ar savdabīgiem, poētiski oriģināliem akcentiem. Vispirms tieši par tiem viena dzejoļa raksturojumā. “Es dzīvoju” – tāds principiāls un pašapziņas pilns nosaukums dots 1941. gada augustā publicētajam pirmajam Veltas Sniķeres dzejolim.¹ Šis dzejolis, kas reizē ir programma gan par savas dzīves plašumu un pievilcību, gan orientēts uz eksistenciālu pamatvērtību skaidru nosaukšanu, būtībā raksturo tā autores vitālo un optimistisko, dzīves spara un skaistuma apziņas, virsreālas noslēpumainības un tiešuma piesātinātu pasaules izjūtu, kas nezūd, kā liecina turpmākā Sniķeres dzeja un darbība, visa viņas mūža ilgumā, bet – gluži pretēji – top par viņas garīgās un nacionālās pastāvēšanas būtību, par viņas kredo un personības kvintesenci.

Dzejoļa “Es dzīvoju” liriskā “es”, jauna, vērīga un gudra meitene, apliecina savas paaudzes un arī latviešu mentalitātes būtisku īpatnību – dzīvesprieku, esot garīgā kopībā ar visu apkārtējo pasauli, kura, kā mēs zinām, vēsturisko nežēlīgo kolīziju dēļ nemaz nebija tik harmoniska un uz optimismu rosinoša. Toties jo lielāku nozīmību un vērtību šādā situācijā gūst personības satvara, mentalitātes patstāvības stabilitāte. “Es dzīvoju / Un jūtu sevī drebam / To pašu spēku, / Kas ļauj mirdzēt spārei [..],” apgalvo divdesmitgadīga meitene un turpina: “Es dzīvoju / Un jūtu sevī plūstam / To pašu sāļumu, / Kas jūras gaisam pieder, / To pašu saldumu, / Kas frēzijas liek mīlēt [..]. Es dzīvoju / Un jūtu sevī glāstam / Tām pašām putām, / Kas skar krasta smiltis, / Tiem pašiem vējiem, / Kas rij sniega kalnus [..]. Es dzīvoju / Un [..] /

¹ Veltas Sniķeres pirmā dzejas publikācija – dzejoļi “Ved mani projām”, “Pielūko” un “Es dzīvoju” laikraksta “Tēvija” pielikumā “Zīle” 1941. gada 29. augustā.

Velta Sņikere 20. gs. 30. un 40. gadu mijā

aizjāju pa ceļu garu tālu [..].”² Vienotības ar pirmatnējiem un galvenajiem dabas spēkiem apjauta caurstrāvo šo dzejoli. Dzīvības spēks, dzīvības intensitāte šīs jaunās meitenes izjūtā piemīt cilvēkam, jūrai, vējam, kas ir pašsaprotami mūsu dzejas tradīcijā, taču jūtīgu niansētību, mīlestības caurstrāvotu orientāciju uz mikropasaules šķietami mazo lietu – spāres un frēziju, putu, smilšu un sniega – nozīmības deklarēšanu piešķir dzejolim īpašu

2 Sņikere, Velta. Es dzīvoju. *Tēvija*, 1941, 29. aug..

pievilcību. Šīs mikropasaules lietas tiek paceltas makropasaules vērtību statusā. Frēziju tēls, šķiet, tā laika dzejas kontekstā ir izteikti oriģināls, tas raksturo Veltas mīlestību uz floras krāsainajām un maigajām reālijām, par ko man bija iespēja pārlicināties daudzus gadus pēc minētā dzejoļa publicēšanas, redzot Veltas dārzu un vidi ap māju Londonā, skatoties daudzas fotogrāfijas, kurās viņa ir krāšņu puķu raibajā ielenkumā, smaidoša un priecīga. Dzīvošana Veltai nozīmē būt kopības, būt solidaritātes sajūtā ar visu esošo, tajā skaitā arī ar to, ko mēs trafareti dēvējam par nedzīvo dabu. Savu pilnasinīgas dzīvošanas intensīvo prieku Velta ir starojusi visā savā mūžā. Dzīvošanas prieks un intensitāte ir viņas dzejas kods. Un dzīves kopsakarību atklāsme ir viņas agrīnās dzejas būtība, tā ir orfejiska pasaules izjūta, kas aicina pievienoties pasaules nemītīgajai kustībai un pārmaiņām, pasaules ritmiem, ieplūst tajos, dzīvot harmoniskā saskaņā ar visu esošo.

Tāpēc arī likumsakarīgi, ka sākotni Veltas mīlestībai pret visu dzīvo un dabisko devusi dabas klātbūtne, kas intensīvi caurstrāvo viņas dzeju, rada šo viņai raksturīgo stabilitātes un harmoniskuma apjautu. Mūsu dabas reālijas – flora (brūklenes, magoņu lauki, samtainas sūnas, zāļu prievītes, priedes, kas saskandinās zelta skujām, augšup spurdzošs cīrulis kā dzīvības aizrautības simbols un akačains purvs kā sastingums un briesmas), fauna (ūpis, pūce, balti baloži, mirdzoša spāre) aizved uz simboliski vispārinošiem tēliem – līdz gaismai pastalās spožās, līdz spožai varavīksnei un zīmīgam vispārinājumam, kad “visa sākums un gals” rezultējas “zvēlīgo dvēseles” tēlā. Gaismas konotācijas caurstrāvo visu Veltas dzeju, iegūstot pat tādu apliecinājumu kā “tauta, gaismas skartā”. Veltas dzejā maz ir antagonismu, un tā ir raksturīga latviskās mentalitātes izpausme. Viens raksturīgs Veltas tēlainības piemērs: mēness starus uztver visparastākā zāle, tā vienojot tālo kosmosa objektu ar tuvo, parasto – zāles klajums un mēness dabiski saistās

pārļaicīgā harmoniskumā. Pat nakts esamība Veltai nav disharmonisku spēku laiks, bet gan iespēja apjaust to, kam steigā var paiet secen. Veltas dzejas cilvēku (patiesāk teikt – viņu pašu) saista viss dabiskais, viņa mīl tuvumā esošo, pirmatnējo – to viņa izgaismo ar īsiem, simboliskiem akcentiem, netiecoties pēc detalizēta tēlojuma, jo zina, cik svarīgi ir mazajā jaust lielo. Viņas ieraudzītais atbalsojas būtības dziļumos, un mirklīgais, teiksim, pār Abavu slidošā spēre, šis tieši Veltais aktualizētais tēls mūsu dzejā iegūst mūžības dimensiju.

Vai Veltas agrīnajā dzejā jaušams tas, ka viņa, kā uzsvērusi kādā sarunā, domā arī par bezgalību, mūžību un mīlestību? Protais, taču ne uzmācīgi reflektējošā veidā, bet poētiski valdzinoši, lielākoties simboliskā lakonismā, vieglā atraisītībā, bez didaktikas piemaisījumiem. Mūžīgais Veltas dzejā dzīvo atsevišķajā, īpašajā, gaismas skartajā un gaismas apstarotajā esamībā. Tas ir latvju daīnu grāciozās vienkāršības un dziļup tiecošās izjūtas mantojums, kas Veltā dzīvo organiski un neļauj izplūst daudzvārdībā, aptuvenā plāpībā. Mirklī Veltas dzejā iegūst mūžīguma statusu, mūžības jēgu, izstarojoties kā spilgti uguns uzliesmojumi naktī, kad visapkārt ir noslēpumains klusums. Veltas esejā minētais zelta papardes zieds ir ietilpīgākais, aptverošākais simbols viņas aizrautīgajai iesaistei gan reālās un redzamās dzīvības kaleidoskopiskajā krāšņumā, gan vienotībai ar to pārreāli esošo, ko apjaušam tikai retos brīžos. Pievienojos Ivaram Ivaskam, ka Velta ir modernā latviskuma spoža pārstāve, kura norobežojas no disonējošā, nepatiesā, brutālā un melīgā, pasauli jūtot un attēlojot kā dzīvības daudzveidīgo izpausmju saderīgumu. Pasaules kopsakarību izjušanas, izzināšanas un apliecināšanas tiecība devusi Veltai kā cilvēkam, deīotājai un dzejniecei, kā jogas meistarei, zināšanu, ka viss pasaulē ir vienots, viss sasaistās – tāli laikmeti ar mūsdienām, aizmūžībā mītošais ar mūsu ikdienišķajā pieredzē

klātesošo. Viss ir viens – šo viedo atziņu Velta jūt organiskā kopībā ar mūsu dainu smalkjūtīgo garu. Nobeigumā zīmīgs Veltas dzejas akcents, 1942. gada dzejolis “Mūža mežā” – tajā pat urbānā realitātē atklājas ar un caur dabas mikrotēliem, jo viss taču ir vienots, viss taču ir saderīgs, un vienīgais, kas šo saderību var traucēt, ir cilvēka vienaldzība un neieinteresētība skatīt un izjust pasauli kā kopsaskaņu gan telpā, gan laikā. Cilvēks un viņa labvēlīgi ieinteresēta attieksme pret visa esošā un bijušā nemitīgu mijiedarbi ir arī viņa stabilitātes garants – šī atziņa poētiskā gaišumā staro no Veltas dzejas. Par to mēs sakām viņai vispatiesāko paldies, tāpat kā par viņas rosinājumu jaust un atklāt nemitīgas un nezūdošas kopsakarības mūsu pasaulē.

Paldies Tev, mīļā Velta, un lai Laimas laba vēlējumi joprojām ir Tev blakus! Lai joprojām ir možs Tavs gars un tas dzīvesprieks, ko Tu mums visiem esi tik dāsni devusi!

“Es iekritu vārdu atvaros”:
Veltas Sniķeres dzeja un sievišķā rakstība

Kļūšanu par dzejnieci Velta Sniķere attēlo kā šķietami nejaušu. Marutas Jurjānes 2009. gadā uzņemtajā dokumentālajā filmā “Spodrā bradātāja” viņa saka: “Man nebija nekādas ambīcijas vai vēlēšanās kļūt par rakstnieci. Es gribēju dejot.”¹ Piepildīt sapni kļūt par profesionālu dejotāju viņai liedzis tēvs, kurš bijis pārliecināts, ka “skatuve un godīga sievietes dzīve nav savienojamas lietas,”² tādēļ, meklējot citu pašizpausmes veidu, Velta Sniķere sākusi rakstīt dzeju. Pēc Otrā pasaules kara viņa nokļūst Anglijā, kur, interesējoties par Austrumu filozofiju un meditāciju, atkal nonāk pie dejas. Vēlāk Sniķere dzeju un deju sintezē, izdejojot savas dzejas tekstus. Radot dzejas lasījumu caur ritmiskām roku un visa ķermeņa kustībām, sapludinot vārdu, balsi un ķermeni, Sniķere veido pati savu oriģinālu stilu.

Attiecībām starp sievietes ķermeni un poētisko jaunradi ir gara un sarežģīta vēsture. Sievietēm tradicionāli vienmēr bijusi jāuzņemas ķermeņa loma pretstatā saprātam, kas saistīts ar vīrišķo, taču vienlaikus viņas ir tikušas šķirtas no sava ķermeņa. Ķermenis, un jo īpaši sievietes ķermenis ilgstoši ticis konstruēts filozofijas un kristīgās morāles gaismā, devalvējot ķermeniskumu un noliecinot maņas kā mājīgas, kā šķēršļus ceļā uz autentiskām

1 Jurjāne, Maruta. *Spodrā bradātāja*. Producente Māra Zirņīte. Latvijas mutvārdu vēstures pētnieku asociācija “Dzīvesstāsts”, 2009. Pieejams <https://www.youtube.com/watch?v=OkWwkTKuv6E> [sk. 09.02.2023.]

2 Vilcāne, Vintra. Dzīve jāuztver kā rotaļa. *Ievas Veselība*, Nr. 2, 21.01.2011, 8. lpp.

zināšanām. Rietumu zināšanu radīšanas priekšnosacījumi ir prasījuši sievišķā un ķermeniskā izslēgšanu un apklusināšanu. Divdesmitā gadsimta laikā feministiskās kritikas viļņi piedāvājuši dažādus veidus, kā domāt par sievietēm, ķermeni un sievišķo rakstību. Ņemot vērā, ka pati rakstīšana ir ķermenisks process, franču pētniece Helēna Siksū norāda, ka starp sieviešu rakstīto un viņu ķermeni ir ciešas, privilēģētas attiecības un “tas, ka sievietes ir īpaši tuvu visam, kas saistīts ar “iekšējo” kārtību un ķermenisko žestu – primārajām struktūrām, – ir vēl mazāk pārsteidzoši nekā fakts, ka kultūrā mēs esam izstumtas privātajā telpā”.³ Esejā *The Laugh of the Medusa* (“Medūzas smiekli”, 1975), piedāvājot sievišķās rakstības jeb *écriture féminine* jēdzienu, Siksū kā mērķi izvirza Rietumu kultūras diskursos apspiestās, nepareizi attēlotās sievišķības pārstāvniecību. Siksū uzskatīja, ka patriarhālās sabiedrības ierobežojumi ir traucējuši sievietei piekļūt valodai, tostarp valodai sevī, un sievišķās rakstības sākums būtu atgriešanās pie ķermeniskās pieredzes, jutekliskā, ierakstot ķermeni tekstā un tādējādi iznesot to publiskajā telpā. Siksū ieskatā sievišķā rakstība nav tikai jauns rakstīšanas stils, tā ir “pārmaiņu iespēja, telpa, kas var kalpot par trampliņu graujošai domai, sociālo un kultūras standartu transformāciju pareģojoša kustība”.⁴ Arī literatūrkritiķe un semiotiķe Jūlija Kristeva poētiskajā valodā, kas saistīta ar sievišķo, intuitīvajā, spontānajā priekā par valodas spēli, skaņu, ritmu un vārdu mūziku saskatīja pārmaiņu atslēgu.⁵ Domājot par Sniķeres dzeju un sievišķo rakstību, ir lietderīgi nošķirt sievietes pieredzi

3 Cixous, Helene. *White Ink: Interviews on Sex, Text and Politics*. Routledge, 2008, p. 51.

4 Cixous, Helene. *The Laugh of the Medusa*. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 1976, Vol. 1, No. 4, p. 879.

5 Kristeva, Julia. *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. New York: Columbia University Press, 1980.

kā tēmu sieviešu dzejas tradīcijā un sievišķo valodu kā poētiskās izteiksmes pamatu. Lai arī Sņķere gandrīz nemaz nerunā par sievietes pieredzi un viņas dzejā ir maz spilgtu sieviešu tēlu, viņas dzejas balss ir izteikti sievišķa. Sņķere izmanto poētiskus paņēmienus, kurus iespējams uzskatīt par sievišķiem: vārdu, ritmu un skaņu spēles, neparastu valodas lietojumu jeb "valodas savādošanu", plastiskumu un intuitīvā, izjustā uzsveršanu.

Sievišķā dzejas tradīcija

"Sievietēm ir jāiekļauj sevi tekstā – tāpat kā pasaulē un vēsturē – ar savu kustību,"⁶ raksta Helēna Siksū. Izceļot vārdus "sievietes", "teksts", "pasaule", "vēsture", "viņas kustība", Siksū norāda uz pagātnes struktūru nozīmi.⁷ Domājot par latviešu sieviešu dzejas tradīciju, literatūrzinātniece Anna Auziņa secina, ka kopš 19. gadsimta beigām iespējams runāt par dažādām atšķirīgām latviešu femīnās dzejas šķautnēm. Dzejnieces runā sieviešu vārdā, izmantojot savam laikam inovatīvus, sievišķus paņēmienus un veicinot būtiskas pārmaiņas sabiedrībā (Aspazija), kā arī tiecas iekļauties dominējošajā tradīcijā un gūt atzinību (Veronika Strēlerte), rādot sievišķo kā pasīvu un stereotipiem atbilstošu (Austra Skujiņa), vēl citas pozicionē lirisko "es" kā izteikti sievišķu, to raksturo gan "dum-pīgi izaicinošs, seksuāli temperamentīgs dzīvības slavinājums," gan "dabas spēku un senatnes mantojuma iedvesmoti "buramie vārdi""⁸ (Mirdza Bendrupe). Sievietes pieredze femīnajā dzejā var

6 Cixous, Helene. The Laugh of the Medusa, p. 875.

7 Turpat.

8 Auziņa, Anna. *Sievietes pieredze un valoda: Vizmas Belševicas, Ārijas Elksnes un Montas Kromas dzeja laikmeta kontekstā*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte, 2019, 67. lpp.

atklāties izteiktā sievišķā valodā, kas “nepakļaujas sava laika normām un transformē tradīciju”⁹ (Monta Kroma), ietvert sociālo protestu (Vizma Belševica) vai arī tikt tēlota saskaņā ar dominējošās tradīcijas priekšstatiem (Ārija Elksne).¹⁰ Pievēršoties sievišķajam kā atšķirīgajam un dzejnieču sieviešu balsu daudzveidībai, literatūrzinātniece Inta Ezergaile darbā “Nostālģija un viņpuse” aplūko trimdas dzejnieces kā grupu, vienojošo saskatot viņu marginalitātē, – viņas ir ārpusnieces, kuru nošķirtību veicinājusi trimda un arī dzimte.¹¹ Taču dzimtes apzināšanās bieži vien dzejnieču darbos parādās netieši. Kā atzīmē Ezergaile, “[p]atriotisms nereti uzsūc sevī feminisma tendences, pasludinot sevi par primāru”,¹² tādēļ trimdā mītošās rakstnieces drīzāk solidarizējās ar trimdas rakstnieku vīriešu tekstos atrodamajām noskaņām, retāk izvēršot feministiskus meklējumus.¹³ Sniķere, kuras literārās darbības aktīvākais posms ir no pirmajām publikācijām 20. gadsimta 40. gados līdz 1967. gadam, kad iznāk krājums “Piesaukšana”, Ezergailes grāmatā nav aplūkota. Tas varētu būt skaidrojams ar Sniķeres dzejas atšķirību, – neskatoties uz to, ka viņu ar citām trimdas dzejniecēm vieno līdzīga pieredze – rakstīšana mazas tautas valodā, karš, emigrācija un dzīve trimdā –, dzejā viņa šīs pieredzes tiešā veidā gandrīz nemaz neskata. Tomēr arī sava laika literatūrkritikā Sniķeres dzejas balss tika pamanīta kā sievišķa, ievietojot viņu sieviešu dzejnieču literārajā tradīcijā.

Dzejnieks un literatūrkritiķis Jānis Grīns raksta, ka Sniķere savā dzejā ir “īpati sievišķīga, kā Brauninga vai Ahmatova”.¹⁴ Vēlāk

9 Auziņa, Anna. *Sievietes pieredze un valoda*, 67. lpp.

10 Turpat.

11 Ezergaile, Inta. *Nostālģija un viņpuse. Raksti*. Rīga: Zinātne, 2011, 313. lpp.

12 Turpat, 317. lpp.

13 Turpat.

14 Grīns, Jānis. Par jaunāko liriku. *Austrālijas Latvietis*, 1959, 21. nov.

citā rakstā, uzsverot Sniķeres dzejas savrupību, Grīns atzīmē, ka Veltas Sniķeres dzejai diezgan tuva ir trimdas autores Ernas Ķikures "visai īpatnā lirika".¹⁵ Arī dzejnieks Gunars Saliņš salīdzinājis Sniķeri un Ķikuri, uzsverot, ka abu dzejai raksturīga īsa, lakoniska, īpatnēja izteiksme, savdabīgs ritms un kontemplatīvs redzējums, vārdos ietērpjot pēkšņi atklāto vai tikai nojausto un ievēdot lasītāju gandrīz vai mistiskā pasaules skatījumā.¹⁶ Sniķeres un Ķikures dzejai kopīgas ir ne tikai īsas atklāsmes, kas satur sievišķo kodu, bet arī subjekta saistība ar visuma kārtību, organiska, plastiska un ķermeniska (ar redzi, dzirdi, ožu, tausti) iekļaušanās dabā un tās ritmos, kas arī kodēta kā sievišķa.

Malduguņu meita

Tēmas, kas saistītas ar sievietes pieredzi un raksturīgas citām trimdas dzejniecēm – bērnības atmiņas, karš un bēgļu gaitas, mātes un meitas attiecības, mātišķība un ikdienas rūpes –, Sniķeres dzejā neparādās, tāpat kā tradicionāli sieviešu tēli (māte, sieva, jaunava). Viņas dzejā dominē garīguma meklējumi, subjekta iekšējās pasaules norises un pievēršanās mītiskajam, mēģinot piekļūt pirmbūtībai, apjaust cilvēku, lietu un parādību kopsakarības. Arī nedaudzi aktīvie un brīvie Sniķeres dzejas sieviešu tēli sakņojas mītiskajā. Viens no spilgtākajiem ir malduguņu meitas tēls, kas parādās dzejolī "Malduguņu meita", arī dzejoļos "Nāc" un "Viesis" (krājums "Trīs autori", 1950). Malduguņu meitas tēlā rādīta neatkarīga, jutekliska sievišķība, uzsverot tās alternatīvo lomu. Vērsta uz mītiskas identitātes atklāsmi, sievietes identitāte parādās

15 Grīns, Jānis. Izcila debija literārā tēlojumā. *Laiks*, 1963, Nr. 26, 30. apr., 3. lpp.

16 Saliņš, Gunars. Veltas Sniķeres dzeja. *Jaunā Gaita*, 1961, Nr. 33, 239.–240. lpp.

simboliskā, nevis sociālā kontekstā. Malduguņu meitas tēls iziet ārpus sabiedrībā valdošajām gaidām attiecībā uz sievieti – tā ir identitāte, kas nepakļaujas vīrišķajam, ne arī to papildina vai uzņemas mātišķo funkciju. Uz atšķirību norādīts jau dzejoļa sākumā: “Kāpēc jūs manī skatāties tik maigi? / Pie manis nepieķersies atspīdums. / Vai mani salti pusnakts rožu vaigi / Jūs nebaida? Man mājas mošķu purvs.”¹⁷ Gan malduguns, gan purvs ir tēli, kuriem kultūrā piešķirtas negatīvas konotācijas, taču reizē tos raksturo spēcīga, īpaša enerģija, kas uzsvēta arī dzejolī. Purvs atklājas kā sievišķa telpa, kurā iespējama vēstītājas brīvā, neatkarīgā identitāte, tomēr tiek norādīts arī uz šādas identitātes problemātisko aspektu kultūrā – blakus pastāv izstumtība, aukstums un nāve. Dodot balsi malduguņu meitai, kuras tēlā dominē atklāts jutekliskums, Sņikere atklāj arī viņas ievainojamību, rādot nepārvaramas saprašanās, saskarsmes grūtības:

Lūk pirksti – odzes vijīgas un baltas,
 Kam viegla rotaļa ir elpu ziedus plūkt,
 Šīs manas acis margojošas, saldas
 Ir maldu uguņi, lai mirstīgs maldās
 Un aizmirst palīgā sev labos spēkus lūgt.
 Ir mani ūdens mīkstie, spožie mati
 Vien mēness stari sagūstīti zālēs
 Un vijas spirālēs – ja kādi skati
 Tais iemaldās, tie netiek prom un tālēs
 [...] Ir mana āda balta tā kā purva migla
 Un auksta. Un to nevar sasildīt.¹⁸

17 Sņikere, Velta; Jēgens, Ojārs; Sodums, Dzintars. *Trīs autori*. Stokholma: Daugava, 1950, 15. lpp.

18 Turpat.

Malduguņa meitas tēls rāda sievišķo kā ārpusnieci, kura neiederas, reizē tajā iespējams saskatīt arī pašrefleksiju, kas cieši saistīta ar sievietes ķermeni un seksualitāti.

Šis tēls sabalsojas ar citu dzejnieču dzejā (Aspazijas, Veronikas Strēlertes, Mirdzas Bendrupes, Vizmas Belševicas u. c.) bieži sastopamo raganas tēlu, kam iespējamās dažādas interpretācijas. Kā raksta Auziņa, raganas motīvs ļauj dzejniecēm runāt gan par sievietēm kā kultūras uzturētājām, kas vēsturiski cietušas no patriarhālās varas, gan izvērst šo tēlu kā vienu liriskā "es" identitātes daļu, gan arī uzsvērt to kā ietekmīgu spēku, kas spējīgs "artikulēti paust iepriekš neizrunājamo un tādējādi arī ietekmēt notikumus".¹⁹ Savukārt Ezergaile norāda, ka raganas lomu iespējams pieņemt arī uz laiku, lai kaut ko risinātu.²⁰ Sniķeres malduguņa meitas tēls tuvāks tradicionālās raganas – pavadinātājas identitātei, kura, uzrunājot nomaldījušos vīrieti, izspēlē vilinātājas lomu. Dzejolī "Nāc": "Gar acīm rādos, / Tev iekšā degu; / Soli vēl tālāk – muklājs / Dos vēsu segu."²¹ Īpaši izteikti tas parādās dzejolī "Viesis": "Liku loku soļus iešu, / Purva zāļu prievēm siešu; / Tevī kā ūpi un pūces / Brēks manu nagu brūces. // Tavai pierai ir zelts, / Man mēles gals šķelts. / Vārdus nerunāšu, teikšu, / Saārdīšu tevi, beigšu."²² Valodas un vārda spēka piesaukšana dzejoļa beigās ļauj šo tēlu saistīt ar dzejnieces, kura sevi ievieto sievišķajā mītā, identitāti un atšķirību, apvēršot tradicionālo kārtību, kurā sieviete ir mēma un pakļauta, piešķirot viņai balsi un aģenci. Viena no sieviešu dzejas iezīmēm, kas ir kopīga dažādu periodu un kultūru sieviešu dzejai, ir sava "es", savas balss meklējumi, kas viņām

19 Auziņa, Anna. *Sievietes pieredze un valoda*, 67. lpp.

20 Ezergaile, Inta. *Nostālģija un viņpuse*, 436. lpp.

21 Sniķere, Velta; Jēgens, Ojārs; Sodums, Dzintars. *Trīs autori*, 17. lpp.

22 Turpat, 18. lpp.

ilgstoši tikusi liegta.²³ Ņemot vērā, ka sievietēm ilgstoši bijusi ierobežota piekļuve izglītībai un līdz ar to arī balsij, tās, kuras rakstīja, apgāza pieņēmumus un gaidas par sievišķo kā klusējošu un pakļāvīgu. Attīstot atšķirīgus izziņas veidus, dzejnieces bieži pievērsušas uzmanību saviem poētiskajiem procesiem – rakstīšanai, balsij, iespējai runāt, – darbībām, kas vēsturiski sievietēm ir radījušas grūtības.

Vārdotāja

Mītiskā uztvere, sievišķais un radošums Sņķeres dzejā savienojas, atklājot iemiesotu pasaules un aizpasaules izziņu, kurā nozīmīgu lomu spēlē gan vārds, gan intuitīvi izjustais. Zemapziņu raksturo mītiskie sievišķās pasaules elementi, tādi kā purvs, nakts, tumsa un ūdens, – tēli, kas parādās arī Sņķeres dzejā. Kā norāda Ezergaile: “Viena no tradicionālajām ainavām ir “sievišķais” purvs; viena no arhetipiskajām sievišķā asociācijām – nokāpšana un ieiešana pazemē”.²⁴ Sņķeres dzejā atrodams gan purvs, gan pazemes ūdeņi, kuros ienirstot iespējams nonākt pie atklāsmes, kā ciklā “Laiksne” (krājumā “Trīs autori”, 1950): “Zem ūdeņiem, kas skalojas un tek, / Zem bēguma, zem paisuma, zem jūras – / Ar žuburainu gaismu spulgo sala, / Sen nogrimusi, pazudusi sala / Un reizēm uzdzirkstī līdz kāda atjaušanai.”²⁵ Feministiskās teorētiķes salīdzinājušas ūdens tēlus sieviešu rakstītajā ar “pazemes ūdeņiem, kas skalojas dzemdē – likumotu upi, dzīvības straumi, vārdu straumi, kas plūst pāri [..]”.²⁶ Arī Sņķeres dzejā vilktas

23 Gill, Jo. *Women's Poetry*. Edinburgh University Press, 2007, p. 179.

24 Ezergaile, Inta. *Nostalgija un viņpuse*, 432. lpp.

25 Sņķere, Velta; Jēgens, Ojārs; Sodums, Dzintars. *Trīs autori*, 56. lpp.

26 Min-ha, Trinh T. *Woman, Native, Other: Writing Postcoloniality and Feminism*. Bloomington: Indiana University Press, 1989, p. 38.

paralēles starp dzīvības un vārdu straumi: "Es iekritu vārdu atvaros, / Un līmeņiem cauri grimu, // Virs manis ūdens dziļš un kluss, / Es šķetinu savus apvāršņus."²⁷ Ūdens te apzīmē kustību, mainību un atjaunotni, plūstamību un dzīvības ritmu, ko iespējams saistīt ar sievišķo, un izzināšana nav racionālās sapratnes meklējumi, bet gan ceļojums uz lietu aizsegto būtību.

Sņķeres dzejas valoda nepakļaujas sava laika normām, bet tiecas transformēt tradīciju, un viņas dzejas novatorismu iespējams uzlūkot ne vien kā alternatīvu rakstību, bet, atsaucoties uz franču feministēm, arī kā atšķirīgu sievišķo tekstualitāti, kas nav viegli klasificējama. Sievišķā rakstība ir mainīga, daudzšķautņaina, asociatīva, un tā tiecas ārpus tradicionālajām struktūrām.²⁸ Kritikā atkārtoti uzsvērtā Sņķeres dzejas savrupība, savādība, atšķirība salīdzinājumā ar laikabiedru veikumu, tā it kā izvairās no mēģinājumiem to klasificēt un sistematizēt. "Velta Sņķere bija mūsu lirikā pirmā, kas sāka rakstīt tā, it kā iepriekšējā dzejas tradīcija uz viņu neattiektos,"²⁹ par krājumu "Nemitas minamais" rakstīja kritiķis Jānis Andrupis. Vienu no iespējām, kā interpretēt eksperimentālus, tradicionālajam stilam neatbilstošus sieviešu dzejas tekstus, sniedz Jūlijas Kristevas psiholingvistiskās teorijas. Kristevas izpratnē apspiestais vai neapzinātais izpaužas kā "semiotiskais", saistīts ar neverbāliem, pirmsedipāliem impulsiem un enerģiju, nepastāvību, pulsāciju un ritmiem, kā arī daudzskaitlību. Semiotiskais ir potenciāli subversīvs, tas var izjaukt simboliskās valodas noteiktību, kārtību un stabilitāti.³⁰ Liela nozīme Sņķeres dzejā ir skaņu ritmam, atkārtojumiem un spēlēm ar vārdiem, kas

27 Sņķere, Velta. *Nemitas minamais*, 11. lpp.

28 Cixous, Helene. *The Laugh of the Medusa*, pp. 875–893.

29 Andrupis, Jānis. Dzejas formulās tvertā pasaule. *Ceļa Zīmes*, 1961, Nr. 40, 225. lpp.

30 Kristeva, Julia. *Desire in Language*.

nereti veidoti, par pamatu ņemot skaniskas asociācijas, kā hrestomātiskajā dzejoli ciklā “Laiksne”: “Valoda lodā / Pa teiku taku, / Pa teiku taku / Uz pasaku aku. // Vārds un varde / Abi abenieki; / Met ar joni – / Šķīst. // Šķista čūska čivina.”³¹ Šo valodas rotaļu mērķis ir piekļūt apjaustajam, valodā vēl neizteiktajam, radot jaunas nozīmes. Dzejniece pati to raksturojusi kā iekšpasaules norišu kustību izteikšanu, piekļūšanu tām: “Realitāte ir daudzplāksņaina, to nevar nolobīt kā apelsīna mizu, arī vārdus nevar pakert viegli, tie nobriest tad, kad notiek atklāsme dvēselē.”³² Intuitīva sekošana valodas, vārdu muzikālajam ritmam, meklējot, kā izteikt apjausto jaunus simbolos, cieši saistīta ar valodas jutekliskumu, klātesoša plastiskumā, rotaļās ar vārdiem un to nozīmēm, kustībā un ritmā. Veidojot versiju par Sniķeres dzeju un sievišķo rakstību, iespējams sacīt, ka blakus atsevišķiem spilgtiem sieviešu tēliem (malduģunu meita) Sniķeres dzejā sievišķā valoda – rotaļāšanās ar skaņām, vārdiem un to nozīmēm, intuitīvā uzsvēršana, valodas jutekliskums, dzejā ietvertā kustība – veido alternatīvu rakstības stilu, kas satur suģestējošu dinamisku enerģiju un atklāj jaunas eksperimentālās poētikas iespējas latviešu dzejā.

31 Sniķere, Velta; Jēgens, Ojārs; Sodums, Dzintars. *Trīs autori*, 56. lpp.

32 Brīdaka, Lija. Mēģinājums uzminēt Veltu Sniķeri. *Literatūra un Māksla*, 1991, Nr. 35, 8. lpp.

Kārlis Vērdiņš

Veltas Sniķeres femīnais modernisms: lūzums tradīcijā un mīts

“Nemitas minamais, / Meklējams mitinās,”¹ raksta Velta Sniķere dzejoļu ciklā “Lauskas”, kas ievietots viņas pirmajā pastāvīgajā krājumā “Nemitas minamais” (1961). Šajā rindā krājuma nosaukums ieguvis poētisku definīciju: dzeja pirmkārt nozīmē aktīvu attieksmi pret valodu un ieklausīšanos savā nemitīgi mainīgajā garā, kura var sniegt nozīmīgu ieskatu savas būtības dziļumos, taču nekad nevarēs pilnīgi izskaidrot visu. Sekojot priekšstatam par dzejas radīšanu kā mūžīgu, nebeidzamu procesu, Sniķeres daiļrade vairāku gadu desmitu garumā iemiesojusi ideju par pastāvību mainībā. Taču līdzās nebeidzamās attīstības un mainības tēmai viņas daiļrade vismaz zināmā laika posmā iemiesoja arī lūzumu latviešu dzejā, kad pēc Otrā pasaules kara viņa kļuva par vienu no pirmajām konsekventas modernistiskas poētikas adeptēm latviešu trimdas dzejā. Šajā rakstā centīšos iezīmēt šos divus nozīmīgos Sniķeres poētikas vektorus, pievēršoties galvenokārt krājuma “Nemitas minamais” dzejoļiem.

Lūzums tradīcijā

Par Sniķeres aktīvu klātbūtni latviešu dzejas procesā iespējams runāt galvenokārt no 1946. līdz 1967. gadam. Šajā laikā viņa aktīvi

1 Sniķere, Velta. *Nemitas minamais*. Čikāga: Alfrēda Kalnāja apgāds, 1961, 60. lpp.

publicējas periodikā, iznāk grāmatas “Trīs autori” (1950), “Nemitas minamais” (1961) un “Piesaukšana” (1967), un viņas dzeja kļūst par vienu no atskaites punktiem modernisma poētikas atjaunināšanā, kas 20. gadsimta 50.–60. gados notika latviešu trimdas dzejā. “Elles ķēķa” dzejnieki studēja gan Sņiķeres, gan Dzintara Soduma un Andreja Pablo Mierkalna darbus, kā arī meklēja iespēju kontaktēties ar šiem autoriem par spīti trimdas sabiedrības izkaisītībai. Par Sņiķeres meklējumu novatoriskumu un nopietnību liecina arī kritiķa Jāņa Andrupa rakstītais 1961. gadā pēc viņas pirmā patstāvīgā dzejoļu krājuma “Nemitas minamais” iznākšanas:

Velta Sņiķere bija mūsu lirikā pirmā, kas sāka rakstīt tā, it kā iepriekšējā dzejas tradīcija uz viņu neattiektos. Nekādas agrāk lietotas formas viņu negrožoja, iekopto ritmu skanīgums nevinlāja, pa retam ievizējās tikai dažāda tautasdziesmām tuva glezna. Tā varētu rakstīt dzejnieks pēc atomkara, kad visa iepriekšējā literatūra ar cilvēkiem, kas tajā meklējuši savas dzīvošanas apliecinājumu, ir aizslaucīta un pasaule skatāma it kā pirmo reizi, meklējot tās uzminēšanai jaunus vārdus.²

Ja pieņemam, ka Andrupam ir taisnība un Sņiķeres dzeja patiešām iemieso zināmu lūzumu latviešu dzejas tradīcijā, tad jāmēģina noskaidrot, kad un kā tas noticis. Jo, kad 1961. gadā iznāca Sņiķeres pirmais patstāvīgais dzejoļu krājums, trimdas lasītāji, šķiet, jau bija daudz maz pieraduši pie viņas dzejas novatorisma. Tas neizsauca neizpratni arī 1950. gadā, kad dzejas kopa tika publicēta kopkrājumā “Trīs autori”, kas izdots kopā ar Dzintaru Sodumu un Ojāru Jēģenu, un izpelnījās atzinīgus vārdus no pieredzējušiem kolēģiem, piemēram, Zinaīdas Lazdas.

² Andrups, Jānis. Dzejas formulās tvertā pasaule. *Ceļa Zīmes*, 1961, Nr. 40, 225.–226. lpp.

Sņķeres pirmās publikācijas jau atrodamas Latvijas izdevumos posmā no 1941. līdz 1944. gadam, taču šajā laikā par viņas dzeju vēl viedokļi izteikti netiek. Par lūzuma brīdi jādēvē 1946. gads, kad viņas dzejoļi parādās Zviedrijā izdotajā literārajā žurnālā “Daugava” un izpelnās visai pretrunīgus un skeptiskus vērtējumus. Publikācija 1946. gada 5. numurā sastāv no trīs nelieliem dzejoļiem. “Spodrā bradātāja” un “Gudrības olis” (“Gudrības akmens”) vēlāk ievietoti kopkrājumā “Trīs autori”, savukārt trešais dzejolis “Jo mana dvēse, vārīga un smalka...” palicis ārpus krājumiem. Zviedrijas latviešu avīze “Latvju Vārds” raksta, ka Sņķere “iesācējas nevarīgumu kompensē ar svaigumu”³, savukārt Vācijā iznākošais mēnešraksts “Sauksme” pārmet, ka dzejnieces “gandrīz japāniski impresionistiskie” dzejoļi ir “mazliet neskaidri izteiksmē”.⁴ Vācijā izdotajā laikrakstā “Tēvzeme”, vērtējot žurnāla jaunākos numurus, teikts: “Saturis – vērtīgs, tikai mazliet pārsteidz pāris Veltas Sņķeres dzejoļu, kas, par spīti Jāņa Grīna stingrībai, tomēr iekļuvuši “Daugavā.””⁵ Lai arī kritika formulēta visai maigā veidā, tā liek domāt, ka šie nedaudzie Sņķeres dzejoļi izcēlās pēckara laika latviešu trimdas dzejas ainavā un pārsteidza daļu lasītāju un vērtētāju nesagatavotus. 40. gadu otrajā pusē latviešu bēgļi Eiropā iespēju robežās cenšas uzturēt literatūras un mākslas procesus starpkaru perioda tradīcijās. Tāpēc nedaudzās Sņķeres publikācijas (tostarp arī teksts “Spodrā bradātāja”, viens no spožākajiem viņas agrīnajiem tekstiem, kas vēlāk vairākkārt pārpublicēts un daudz lasīts dzejas vakaros, kā arī devis nosaukumu Marutas Jurjānes 2009. gadā uzņemtajai dokumentālajai filmai par dzejnieci) varēja iezīmēt mulsinošu pārrāvumu

3 Zante, Velta. “Daugavas” gaitas. *Latvju Vārds*, 1946, 30. marts.

4 Andersons, Edgars. Latviešu literatūras, mākslas un zinātnes mēnešraksts “Daugava”, Nr. 4 un Nr. 5. *Sauksme*, 1946, Nr. 25.–27.

5 [Anon.]. “Daugava”. *Tēvzeme: Latvian Newspaper*, 1946, 22. jūn.

tajā latviešu dzejas tradīcijā, kāda tā tolaik bija pierasta viņas laikabiedriem. Kāds bija šis pārrāvums, kas lika recenzentiem saukt Sņiķeres dzejoļus par nevarīgiem, neskaidriem un nevērtīgiem?

Sņiķeres poētikā jau no sākuma pašsaprotama ir indivīda iekšējās pasaules atklāsmē, atsakoties no realitātes detalizēta atveida par labu koncentrētai, lakoniskai izteiksmei, kas apraksta gara kustības. Lai arī viņa vienmēr ir distancējusies no 20. gadsimta Rietumu dzejas avangarda poētikas, tomēr ar to iespējams saskatīt zināmas līdzības, kuras recenzenti min dažādu Sņiķeres grāmatu sakarā. Jānis Grīns, recenzējot krājumu “Nemitas mināmais”, raksta:

Franču un angļu jaunākā lirika noveidojusi savus kanoņus, īpaši par formālo izveidi. Minēsim vairākus vai pat bēgšanu no realitātēm, pat pārspīlētu vārdu skopumu, jo tie visi esot nodrāzti. Tālāk maksimālu intelektuālu spriegumu, fragmentāras daļas priekšrocību pret veselo, tīšu satumsinājumu (hermētisms). Vēl – viegli pirmā lasījumā saprotama dzeja nosodāma kā banāla. Dzeja pārļasāma daudzreiz, līdz atveras tās burvīgās detaļas un nianšes.⁶

Grīna uzrādītajai saistībai ar modernisma poētiku pievienojas arī Gunars Saliņš, kurš recenzijā par krājumu akcentē dzejnieces radniecību “tīrajai dzejai”, līdzās hinduisma ietekmēm piesaukams Rainera Marijas Rilkes un Pola Valerī vārdus.⁷ Šķiet, Sņiķeri un Valerī vieno pārliecība par valodas lietojuma izšķirošo nozīmi dzejnieka spējā izsist lasītāju no uztveres automātiskuma un pacelt sarunu pāri ikdienišķajam komunikācijas līmenim. Esejā

6 Grīns, Jānis. Eiropiskā tradīcijā augusi dzejniece. *Laiks*, 1961, 12. jūl.

7 Saliņš, Gunars. Veltas Sņiķeres dzeja. *Jaunā Gaita*, 1961, Nr. 33, 239. lpp.

“Dzeja un abstraktā doma” Valerī raksta, ka īstenā komunikācija ir nevis abpusēja sapratne, kas ļauj tūlīt uztvert vārdus un izpildīt dotās komandas, bet gan nesaprašana, kas mudina sacīto atkārtot, pārveidot citā formā un iedziļināties tajā, tā tuvinoties dzejnieka poētiskajam universam.⁸ Sniķere to pašu atgādina dzejolī “Aivaloda”: “Tikai nesaprotot atprot saprašanu. // Lai tiktu pie minēšanas, / Jāiet cauri prātam, / Un pāri alkām, / Lai tiktu cauri minēšanai. // Lai nepārprastu, / Jāspēj nesaprast, / Līdz neatliek nekā, / Ko neaptvert.”⁹ Šāds formulējums vienlaikus ir gan manifests un atslēga arī uz citiem Sniķeres tekstiem, gan arī aizšifrēts teksts, kas arī no sava lasītāja pieprasa aktīvu “nesaprašanu” jeb atteikšanos no sadzīviskas, pašsaprotamas komunikācijas.¹⁰

Uzskatāmāks lūzums latviešu dzejas tradīcijā notika 50. gadu beigās – 60. gadu sākumā, kad Rietumu pasaulē ar pirmajām grāmatām debitēja Gunars Saliņš, Linards Tauns, Olafs Stumbrs un Jānis Krēsliņš, bet Padomju Latvijā modernisma poētika ietekmēja Ojāra Vācieša, Vizmas Belševicas, Montas Kromas un citu autoru dzeju. Veltas Sniķeres teksti šajā periodā organiski iekļāvās modernisma kontekstā un vairs nemulsināja recenzentus: piecpadsmit gadu laikā no publikācijas “Daugavā” 1946. gadā līdz krājumam “Nemitas minamais” modernisma poētika bija atgriezusies latviešu dzejā pēc autoritārisma, totalitārisma, okupāciju un bēgļu gaitu radītā pārtraukuma.

8 Valéry, Paul. Poetry and Abstract Thought. In: Cook, John (ed.). *Poetry in Theory: An Anthology 1900–2000*. Oxford: Blackwell, 2008, p. 238.

9 Sniķere, Velta. *Nemitas minamais*. Čikāga: Alfrēda Kalnāja apgāds, 1961, 22. lpp.

10 Sk.: Vērdiņš, Kārlis. Apburtie vārdi. No: Sniķere, Velta. *Pieredze*. Rīga: Mansards, 2010, 50.–51. lpp.

Mīta burvību minot

Zināmu Grīna minēto hermētismu Sņiķeres dzejā patiešām ir iespējams pamanīt, taču šis hermētisms, pretēji, piemēram, sirreālistu poētikai, rodas nevis no zemapziņas impulsu brīva pieraksta, bet gan no viņas īpašās attieksmes pret garīgumu, kas dzejā izteikta, meklējot iekšējās pasaules norisēm atbilstošus simbolus. Kā pati dzejniece uzsvērusi, tie ir tēli, kas rodas no virsapziņas. Viņas neparastais valodas lietojums tādējādi tiecas paust kādas augstākas, universālas patiesības par cilvēka gara pasauli. Tādās rindās kā “Es iekritu vārdu atvaros / Un līmeņiem cauri grīmu”¹¹ vai “Dzidruma skalota, peldu tālāk uz tā, / Kas plūst caur mani”¹² ūdens simbolizē izziņas un radošuma procesu, kas ir pastāvīgi mainīgs un vienmēr sola jaunas atziņas un atklājumus. Tas Sņiķerei vienmēr ir gana dinamisks process, kurš pieprasa augstu personības pašorganizēšanās spēju (“Ej, savērp klusumu / Un nostaigā kā virvi”¹³), kā arī prasmi koncentrēties būtiskajiem dzīves jautājumiem, atsakoties no visa liekā: “Pasit gaisā / Visas drupatas, / Atkabini / Driskas un lupatas. // Pārāk ilgi / Ilūziju skrandas / Rāmi plīvo / Un lēzeni plandās.”¹⁴ Šāda poētika, no vienas puses, nozīmē atteikšanos no mazsvarīgā, sadzīvīskā un nejaušā, no otras puses, tā akcentē, ka sarunām par būtisko allaž ir jāmeklē jauni, svaigi un neparasti vārdi, kas senās patiesības spētu izteikt ar pārsteidzošu sugestiju. Šāds daiļrades princips sarado Sņiķeri ar procesiem, kas 20. gadsimtā norisinājušies Rietumu modernisma literatūrā.

11 Sņiķere, Velta. *Nemitas minamais*, 11. lpp.

12 Turpat, 50. lpp.

13 Turpat, 53. lpp.

14 Turpat, 82. lpp.

Modernisma sakarā parasti tika uzsvērtā atteikšanās no absolūtām vērtībām, un tās rezultāts bieži vien bija refleksijas par pasauli bez dieva klātbūtnes. Tomēr paralēli šim procesam notika arī jaunas, paplašinātas garīguma izpratnes meklējumi. Modernisma apstākļos vairs nebija nepieciešamības pakļauties kristīgajai baznīcai, jo bija iespējams publiski apšaubīt tās dogmas, piedāvāt alternatīvus evaņģēliju skaidrojumus vai noliegt Bībeles stāstu pārdabisko notikumu patiesumu. Tāpat bija iespējams arī meklēt iedvesmu antīkajā pasaulē, pagānu dabas rituālos, mītos, mistikā un spiritismā un citos garīgos vai reliģiskos novirzienos. Apgaismības racionālo ideālu nepilnību un mīta nozīmību kultūrā uzsvēra jau Frīdrihs Nīče darbā “Traģēdijas dzimšana no mūzikas gara”:

.. bez mīta kultūrā iet bojā jebkurš vesels, radošs dabas spēks: vienīgi mīta pārvirzītajā horizontā visa kultūras kustība rod savu vienotību un noslēgumu. Visi fantāzijas un apolloniskā sapņa spēki mītā rod glābiņu no nevarīgas apkārtklejošanas. Mīta tēliem ir jāklūst par visuresošiem dēmoniskiem sargiem, kuru aizsegā jaunā dvēsele top pieaugusi un pēc kuru zīmēm vīri skaidro savu dzīvi un cīņas.¹⁵

Ne tikai vīri, bet arī sievietes modernisma laikmetā meklēja dažādus ceļus pie mīta kā radošu praksi organizējoša pamatprincipa. Tā, piemēram, angļu–amerikāņu modernisma laika kanoniskie autori piekopa dažādas garīgās prakses: T. S. Eliots, kura “Nīkā zeme” lielā mērā balstīta uz seno mītu laikmetīgu interpretāciju (tāpat kā Džeimsa Džoisas “Uliss”), eksistences pamatu atrada katolicismā, savukārt H. D. (Hilda Dūlitla) ne tikai

¹⁵ Nīče, Frīdrihs. *Traģēdijas dzimšana no mūzikas gara*. Tulk. Ivars Ījabs. Rīga: Tapals, 2005, 147. lpp.

aizrāvās ar antīko kultūru, bet arī centās dekonstruēt kristietības mītus. Kā teikts rakstu krājuma “*Modernist Women Writers and Spirituality*” ievadā, “[m]odernisma rakstnieces bieži vien tuvojas reliģijai kā brīvprātīgas trimdinieces, ceļotājas, nomades un meklētājas, nevis kolonistes.”¹⁶ Arī Sņķeres aizraušanās ar hinduismu un jogas mācību atbalso šādu attieksmi pret garīgumu, padarot viņu par vienu no tām modernisma literatūras pārstāvēm, kuru skatījums uz cilvēka garīgo pasauli, saskaņā ar Sņķezenas Hobsones teikto, nav “ne dogmatiski tradicionāls, ne bezdievīgi moderns.”¹⁷ Senās mācības, kas nosaka Sņķeres garīgās intereses, ir gana atvērtas to adeptu radošajām praksēm, kas tās spēj laikmetīgi interpretēt. Tādēļ tieši mīts Sņķerei sniedz papildījuma un “burvīguma” sajūtu, kas tiek asi pretstatīta pragmatiskajai, necilajai ikdienībai.

Liela daļa krājuma “*Nemitas minamais*” ir veltīta mīlestības dzejai. Šajos tekstos fiziska un garīga saplūsme netiek pretstatīta, kā tas mēdz būt kristīgas ievirzes dzejā: mīlestības un tuvības piedzīvojums rada ne tikai emocijas, bet arī domas. Ietērpjot tēlos vīrišķo, redzams, ka Dieva, priesteru un vīriešu tēli dzejoļos daļēji pārklājas. Ķermeniskuma klātbūtne garīgumā izpaužas, piemēram, latviešu dzejā neraksturīgajā dejojāja tēlā: “Dejo Dieva slavai, / Patikšanai savai / Dejojājs. [...] Jo caur tevi, kas bijī vērties caurspīdībā, / Ienāca saprašanā / Mirdzēšana.”¹⁸ Šo iezīmju dēļ Sņķeres mīlestības dzejoļus var lasīt vairākos slāņos, ietulkvojot

16 Anderson, Elizabeth, Radford, Andrew, and Walton, Heather. Introduction: The Intricate Persistence of Strange Gods. In: Anderson, Elizabeth et al. (ed). *Modernist Women Writers and Spirituality*. London: Palgrave Macmillan, 2016, p. 3.

17 Hobson, Suzanne. Radical Unorthodoxy: Religious and Literary Modernisms in H.D. and Mary Butts. In: Anderson, Elizabeth et al. (ed). *Modernist Women Writers and Spirituality*, p. 24.

18 Sņķere, Velta. *Nemitas minamais*, 40. lpp.

tur gan garīgu saplūsmi ar dievišķu būtni, gan arī miesisku kaislību. Viens no tādiem ir grāmatas noslēguma dzejolis: “Nāc, uzvari mani ar savu mīlestību. / Tavām mocībām es esmu diezgan noturējusies pretī. / Lai tavi zilie putni man sēstas uz pleciem un rokām, / Es galvu griežīšu lēnām un netrenkšu prom. / Lai tavas puķes man izplaukst no plaukstām un pēdām – / Es nesatrūkšos no tavu tauriņu vēdām. / Lai lakstojas / Lakstīgala tava.”¹⁹ Putni un puķes šeit pārstāv nemateriālo pasauli, un vienlīdz ticama liekas gan iespēja, ka tie izsaka gan dzejas sievišķās balss sajūtas tuvības brīdī, gan glāstu radītās sajūtas, gan arī ekstātisku saplūsmes mirkli ar dievišķu būtni.

Kā redzams no kritikas atzinumiem, šādu poētiku, kurā pārdzīvojums pausts ar neparastu simbolu starpniecību, ir iespējams interpretēt visdažādākajos veidos. Jānis Grīns rakstījis, ka “Sņķeres dzeja [...] ir visai oriģināla, īpati sievišķīga, kā Brauninga vai Ahmatova,”²⁰ savukārt Jānim Andrupam tā šķitusi kā “atskurbināta, ledaini spožas gaismas kristālos vizoša pasaule.”²¹ Pēdējā izteikuma sakarā jāpiemin viens no hrestomātiskajiem Sņķeres dzejoļiem “Lietas”: “Kā gliemežu vāki atvērās / Lietas / Vārīgi bāras. // Kad gribēju glāstīt – / Kā stiklā / Izlietas tapa. // Apveidi atlikušies. / Pašas / Spīd cita caur citu.”²² Šajā dzejolī, ko Grīns nosaucis par “lirisko fenomenoloģiju”, ar maksimāli lakoniskiem līdzekļiem atrasts sugestīvošs veids, kā runāt par materiālās un nemateriālās pasaules pretstatu. Materialitāte it kā izkūst, kļūst nedroša un nepastāvīga, savukārt gara pasaulē tiek piedzīvota pārsteidzoša atklāsme par netveramo būtību, kas slēpjas aiz lietām.

19 Sņķere, Velta. *Nemitas minamais*, 89. lpp.

20 Grīns, Jānis. Par jaunāko liriku. *Austrālijas Latvietis*, 1959, 21. nov.

21 Andrups, Jānis. Dzejas formulās tvertā pasaule, 225.–226. lpp.

22 Sņķere, Velta. *Nemitas minamais*, 38. lpp.

Par spīti pastāvīgajam darbam ar valodas savādošanu, ko nevar nepamanīt, lasot Sņķeres dzeju, nepamet sajūta, ka dzejnieka arods un valodas virtuozitāte viņai dažkārt nemaz tik daudz nerūp. Līdzās lakoniskai, dzidri skanošai dzejai grāmatā “Nemitas minamais” ir arī garāki un smagnējāki teksti, kuros idejas tiek izteiktas samērā tieši un dzejas rindas skaistums un elegance kļūst otršķirīgi, kā arī nelielu dzejas fragmentu cikli, kuri sastāv no nedaudzām rindām vai pat atsevišķām aprautām frāzēm (“Pārņākšana”, “Lauskas”). Tādēļ iespējams secināt, ka mainība attiecināma arī uz viņas dzejas formu, kā arī konceptuālo attieksmi pret poētisku tekstu. Tā var svārstīties no hermētiskiem, grūti uztveramiem iekšējās pasaules norišu aprakstiem līdz plakātiskiem politiska satura tekstiem, kuri savu nacionālās mobilizēšanas funkciju veikuši, uzrunājot lasītājus no laikrakstu un žurnālu lappusēm, lielākoties paliekot ārpus Sņķeres dzejas grāmatām.

Tomēr paliekošā daļa Sņķeres dzejā ir tiem tekstiem, kas seko mīta poētikai un pieļauj arvien jaunas interpretācijas iespējas neatkarīgi no sava laika politiskā konteksta. Mīta daudznozīmība un noslēpumainība kļuvusi arī par pirmās Sņķeres daiļradei veltītās grāmatas – nelielā recenziju, rakstu un interviju krājuma “Gaisma un noslēpums” (2010) – satura dominanti²³. Pagaidām latviešu literatūrkritiķus visvairāk valdzinājuši tie dzejnieces darbu elementi, kas nepakļaujas vienkāršām interpretācijām. Šāda pieeja dažkārt draud pārvērsties aptuvenībā, kad dzejas daudznozīmība pieļauj jebkādu interpretāciju un jebkuru dzejoļa tēlu vai frāzi iespējams traktēt kā tukšu apzīmētāju, kas var nest visdažādāko saturu.

23 Sņķere, Velta. *Gaisma un noslēpums*. Sast. Anita Rožkalne. Rīga: Pētergailis, 2010.

Nobeigums

Veltas Sniķeres agrīnā posma dzeja iemieso vienlaikus divus modernisma dzejai nozīmīgus vektorus: pirmkārt, lūzumu latviešu dzejas konvencijās, un otrkārt, ideju par pastāvīgu mainību un garīgu attīstību. Izvairīdamās no formas un satura konvencijām, Sniķere raksta dzeju, kuru nekad nebūs iespējams līdz galam “atminēt”, respektīvi, dzeju, kuras ideosinkrētiskā nepabeigtība un daudznozīmība ir poētikas nozīmīga sastāvdaļa. Atminēt noslēpumu nozīmē to iznīcināt, tāpēc pārāk daudz pieturas punktu dzejoļa atšifrēšanai lasītājam nedrīkst atklāt. Tajā pašā laikā dzejniecei pašai, spriežot pēc izteikumiem intervijās, katra dzejoļa jēga ir skaidra.²⁴ Kā liecina kritikas atsauksmes par Sniķeres dzeju, “lūzuma” efekts, ko iespējams konstatēt 1946. gada atsauksmēs par viņas darbiem, tiek pārvarēts samērā ātri. Šķiet, mīta klātbūtne, kā arī dzejnieces nesamierināmā nacionālā stāja pārliecina trimdas lasītājus, ka Sniķeres dzeja kalpo latviešu kultūras interesēm arī tad, ja tā ne vienmēr ir saprotama, tādēļ turpmākajos gadu desmitos kategoriski noraidoši viedokļi neizskan.

Sniķeres dzeja ir savdabīga arī femīnā modernisma kontekstā: viņas dzejas sievišķā balss ir spilgti artikulēta un noteikta, tai pašā laikā viņu īsti neinteresē tā pasaules daļa, kas nav pakļaujama mīta likumiem, piemēram, Londonas ikdienas reālijas, atmiņu ainas no bērnības Latvijā vai arī kara un bēgļu laika pieredze. Ja arī ikdienas motīvi kādā dzejolī parādās, tad tiem galvenokārt ir negatīva loma – tie ir tikai traucēkļi, “driskas un lupatas”, kas neļauj pievērsties būtiskajam. Līdz ar to viņas dzejas balss krājumā “Nemitas minamais” krasi norobežojas no sievietes tēla, kas saistīts

24 Vērdiņš, Kārlis, Ozoliņš, Jānis. Kāpēc čūska čivina? Intervija ar Veltu Sniķeri. *Latvju Teksti*, 2010, Nr. 2, 30.–32. lpp.

ar ikdienas mājas rūpēm, sievas un mātes lomu, kā arī citiem ikdienišķiem pienākumiem. Dzīves pilnīguma izjūta atrodama tikai mīta ieskautajā teritorijā, kur vīrišķais un sievišķais elements izdzīvo sarežģītu daudzpakāpju intelektuālu un juteklisku saplūsmi vai konfliktu, un šo attiecību reālistiskā faktūra vienmēr paliek ārpus dzejoļiem. Sņķeres dzejas novatorisms 20. gadsimta 40.–60. gadu latviešu trimdas literatūrā bija spilgts femīnā modernisma paraugs, kas ar savu spēku un oriģinalitāti aizrāva arī citus jaunās paaudzes dzejniekus, tā palīdzot pārvarēt vēsturiski politisko notikumu izraisīto iekapsulēšanos tradīcijā un kolektīvisma principa izvirzīšanu par latviešu rakstnieka daiļrades centrālo mērauklu.

“Velta Sņķere ir ievērojama dzejniece, bet laikam gan paliks literatūrā kā izolēta personība bez sekotājiem, jo viņu atdarināt nav viegli,” 1968. gadā rakstījis Alfrēds Gāters²⁵. Turpmākie gadu desmiti pierādījuši, ka Sņķeres ideosinkrētiskā stila atdarināšanas mēģinājumi ir neiespējami un droši vien arī nevajadzīgi. Viņas brīžiem “tumšā” un grūti atminamā poētika jau gadu desmitiem sabalsojas ar jaunāku amata brāļu tekstiem, kuri tiek radīti apstākļos, kad no dzejniekiem vairs netiek pieprasīta skaidrība un viennozīmība, tādēļ arī nav viegli runāt par spēcīgiem lūzuma brīžiem pēdējo gadu desmitu dzejā. Sņķeres dzeja ar tās daudz-veidīgajām interpretācijas iespējām arī šādos apstākļos var kalpot par iedvesmojošu paraugu, kas atgādina par īpašu attieksmi pret valodu kā modernisma literatūras mērauklu.

25 Gāters, Alfrēds. “Mazā sērija”: Velta Sņķere, “Piesaukšana”. *Laiks*, 1968, 13. janv.

Sintija Kampāne

Senās indiešu kultūras recepcija Veltas Sņķeres lirikā

Dzejnieks Pols Valerī apcerē “Dzeja un abstraktā doma” akcentējis, ka dzejolis ir gluži kā ierīce, kas rada poētisko stāvokli caur vārdu nozīmēm, turklāt absorbē daudzu gadu pieredzi.¹ Dzeju kā eksistences būtības meklējumu un izziņas koncentrātu raksturo arī latviešu trimdas dzejnieces Veltas Sņķeres literārais mantojums. Kaut arī sākotnēji viņa nav sevi identificējusi kā dzejnieci un tekstiem nav piešķīrusi pašapzinātu literāro vērtību, viņas dzejoļi 20. gadsimta 50. gados pārliecinoši guva publisku atzinību² un atklājuši jaunu, neatkarīgu tradīciju.³ Tikmēr autorei dzeja ir viena no daudzšķautņainā talanta izpausmēm, kas virza pretī patiesības atklāsmei. Akcentējot sev tuvo Pola Valerī domāšanu, Velta Sņķere sapratusi, ka patiesība izdibināma caur poētisko instinktu.⁴ Gan bērnībā iedibinātā prāta dienasgrāmata, gan filozofijas un vēstures studijas Latvijas Universitātē, gan pieklusinātā, tomēr spožā un neparastā klātesamība trimdas latviešu literārajā

1 Valéry, Paul. Poetry and Abstract Thought. In: Cook, Hohn. *Poetry in Theory: An Anthology 1900–2000*. Oxford: Blackwell, 2008, p. 243.

2 Kalve, Ilze. Jogas skolotāja, kas negribēja būt dzejniece. Lielbritānijā dzīvojošās Veltas Sņķeres stāsts. *Lsm.lv*, 2020, 18. nov. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/cilvekstasti/jogas-skolotaja-kas-negribeja-but-dzejniece-lielbritanija-dzivojosas-veltas-snikes-stasts.a382097/> [sk. 10.12.2021.]

3 Andrupis, Jānis. Dzejas formulās tvertā pasaule. *Ceļa Zīmes*, 1961, Nr. 40, 225. lpp.

4 Saulīte, Gundega. Rakstīšana piesavināja mani. *Brīvā Latvija*, 2004, 7./13. febr., 5. lpp.

laukā apliecina – dzejniecei bijis nepieciešams veikt cilvēka vietas meklējumus pasaules un dabas metafiziskajos procesos.

Līdzās dzejas un filozofijas koeksistencei patiesības izziņā dzejniece sevi realizēja, interesējoties par indiešu kultūru un no tās izrietošo filozofiju, nodarbojoties ar jogu un klasisko indiešu deju, kas 20. gadsimtā, sintezējoties ar citiem dejas veidiem, guvusi noteiktu transformāciju. Par dejojāju Velta Sniķere vēlējās jau kļūt bērnībā, tomēr šo vēlmi tēvs apspieda.⁵ Jogu un indiešu filozofiju Sniķere atklājusi jau agrā jaunībā, apmeklējot nodarbības pie latviešu jogas skolotāja un Indijas garīgo tekstu tulkotāja Harija Dīkmaņa.⁶ Jogas skolotājs vadījis “Jogas zinātņu centru Latvijā” un lasījis lekcijas par Hatha jogas teoriju un praksēm, kā arī Radža un Kundalini jogas aspektiem. Harijs Dīkmanis popularizēja hinduisma skolotāja un jogas un Vedantas pārstāvja Svami Šīvanandas darbus un savu nodarbību laikā praktizējis āsanas⁷, mudras⁸ un prānājjāmas⁹.¹⁰ Iespējams, Harija Dīkmaņa autoritāte dzejnieces profesionālo dzīvi netieši iespaidojusi tālāk trimdas

5 Kalve, Ilze. Jogas skolotāja, kas negribēja būt dzejniece.

6 Košeļeva, Sabīne. Par klusumu, trakošanu un iecāpošanu brīnumainajā. Saruna ar Veltu Sniķeri. *Delfi*, 2019, 27. marts. Pieejams: <https://www.delfi.lv/kultura/news/books/par-klusumu-trakosanu-un-iecaposanu-brinumainaja-saruna-ar-veltu-snikeri.d?id=50926917> [sk. 20.04.2019.]

7 “Jogas vingrinājumu un pozu kopējais nosaukums, kur katram atsevišķam vingrinājumam ir savs nosaukums un savs uzdevums: paātrināt vai palēnināt asinsriti, izmainīt ķermeņa elektromagnētisko polaritāti vai atvieglot enerģijas apmaiņu ar pretējā dzimuma partneri; pavisam zināmas 84 āsanas.” (Tēzaurs)

8 “Ritualizēti žesti hinduistu reliģiskajā dejā, it īpaši roku un pirkstu kustības.” (Tēzaurs)

9 “Jogas elpošanas vingrinājumu sistēma, kas noregulē smalko enerģiju plūsmas organismā un pakļauj tās gribas kontrolei.” (Tēzaurs)

10 Krūmiņa-Koņkova, Solveiga. A Glimpse into the History of Yoga Movement in Latvia. *Reliģiski-filozofiski raksti XVII*. Rīga: Latvijas Universitāte. Filozofijas un socioloģijas institūts, 2012, 171.–173. lpp.

Velta Sniķere un dejotājs Rams Gopals Londonā

laikā. Jogas un indiešu dejas nozīmi savā dzīvē Velta Sniķere atklāja, no 1956. līdz 1958. gadam iesaistoties indiešu dejotāja Rama Gopala deju trupā. 1965. gadā viņa sāka mācīt jogu un jau pēc gada kļuva par pasniedzēju tālākizglītības klasēs Haringejas mācību centrā (*South East Haringey Adult Education Centre*), kur vadīja jogas nodarbības un skolotāju kursus. Velta Sniķere darbojusies arī kā britu pārstāve Starptautiskajā Jogas skolotāju apvienībā, iedvesmojot daudzus jogas prakses skolniekus.¹¹

Kopā ar Rama Gopala deju trupu Veltai Sniķerei bija iespēja ceļot. Miniātūru – situāciju aprakstu krājumā “Savādības” Sniķere apliecina, ka Indijā vietējie iedzīvotāji viņu uzskatīja par

¹¹ Stasulane, Anita. From Imagined Hinduism to the Hindu Diaspora in Latvia: Hinduism on both Sides of the Iron Curtain in the Mid-Twentieth Century. In: Jacobsen, Knut A., Sardella, Ferdinando. *Handbook of Hinduism in Europe*. Leiden; Boston: Brill, 2020, p. 1163.

radniecīgu izskata un uzvedības dēļ. Velta Sniķere mācījās indiešu deju, turklāt deju trupu atbalstīja Indijas valdība, kas noteica, ka mācības drīkst apmeklēt tikai Āzijas studenti, līdz ar to informāciju par patieso tautību dzejniece slēpa.¹²

Indiešu dejas ietekmi var saskatīt arī Veltas Sniķeres izpratnē par dzeju. Uzstājoties dzejas lasījumos, dzejniece dzejas ritmu, tēlus atveidojusi ar roku kustībām, acīm un ķermeni. Iezīmīgi pieminēt Pola Valerī koncepciju par dzeju kā deju, respektīvi, deja (tāpat kā dzejolis) ir pašrealizējoša darbību sistēma, kurai nav konkrēta mērķa, izņemot vien tādu mērķi kā “stāvoklis, sajūsma, zieda rēgainais tēls, dzīves kulminācija, smaids, kurš beigās atplaukst uz tā sejas, kurš izteicis to tukšai telpai”.¹³ Arī mudras ir indiešu dejas izteiksmes līdzeklis, ar ko dejojājs atklāj simbolisku, sakrālu drāmu bez vārdiem; tās ir reliģiskas aktivitātes izpausme, kas ilustrē hinduisma dievības, iezīmējot tām piemītošu specifisku spēku, prasmī. Dejojošās rokas ietver būtiskus simbolus, kas atklāj indiešu domāšanai raksturīgu izpratni par Universa iekārtu, izstāsta mitoloģiskus notikumus.¹⁴ Šis aspekts iezīmē Sniķeres lirikas fokusu uz indiešu kultūru.

Veltas Sniķeres identificēšanās ar indiešu kultūru iesakņojās arī dzejnieces literārajā darbībā un ietekmēja domāšanas veidu. Austrumu reliģijām raksturīga saikne ar mitoloģisko, citiem vārdiem, pirmatnējo apziņu, ko apliecina piesaiste dabai, intuitīva pasaules izpratne, tendence identificēties ar universālām dabas norisēm, kā arī mākslas izpausmju un reliģijas sinkrētisms.¹⁵

12 Sniķere, Velta. *Savādībiņas*. Rīga: Valters un Rapa, 2009, 8.–9. lpp.

13 Valéry, Paul. *Poetry and Abstract Thought*, p. 241.

14 Hirschi, Gertrud. *Mudras. Yoga in your Hands*. York Beach, Maine: Samuel Weiser, inc., 2000, pp. 5–6.

15 Kūle, Maija, Kūlis, Rihards. *Senās Indijas filozofija*. No: Kūle, Maija, Kūlis, Rihards. *Filozofija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1996, 61.–62. lpp.

Austrumu filozofijai raksturīgajā izpratnē par kustību Velta Sniķere saskatījusi vertikalitāti, kuru raksturo nepieciešamība pārveidoties.¹⁶ Indiešu filozofijā cilvēka garīgās būtības – Ātmana¹⁷ – uzdevums ir tiekties pēc patiesām zināšanām, ko var sasniegt caur apskaidrību – cilvēka dvēseles saplūsmi ar Brahmanu¹⁸, neierobežotu augstāko realitāti, atbrīvošanos no ilūzijas un ciešanām. Šī filozofiskā ievirze atspoguļota Veltas Sniķeres dzejolī “Uz sliekšņa”:

“Es esmu”,

Šoreiz

Nozīmē:

Mitos.

Uzdodu

Smagumu,

Lai kristu.

Kavējoties

Šai brīdī,

Sērojoties,

Es bezcerīga klausos

Kādas balss,

Balss vienas,

Kas atpakaļ sauktu.

16 Kolmane, Ieva. Saruna: Velta Sniķere. *Karogs*, 2010, Nr. 4., 133. lpp.

17 “Ātmans – augstākā subjektīvā dievišķā esība, dvēsele cilvēkā, kura ir vienībā ar Brahmanu.” (Ivbulis, Viktors (sast.). *Indiešu literatūra: vissenākais posms*. Rīga: Zvaigzne, 1985, 258. lpp.)

18 “Brahmans – Upanišadu augstākā objektīvā dievišķīgā esamība.” (Ivbulis, Viktors (sast.). *Indiešu literatūra: vissenākais posms*, 259. lpp.)

Nava.

Tikai tu

Saukdams, pāri sauc,

Prom no visa, ko zinu.

Taču – vien tavai balsij

Pievēršas ausis manas,

Citas jebkuras balsis

Ietu garām bez skaņas.¹⁹

Dzejolim piemītošā lakoniskā izteiksme, ko atspoguļo tagadnes verba vārdu forma, kā arī strupās rindas uzsver katru vārdu, koncentrē pārdomas, rada mieru un pacietību, citiem vārdiem, sagatavo pilnīgai izpratnei, ceļam uz patiesību. Dzejoli atklāta garīga virziena maiņa, koncentrēšanās uz noteiktu balsi, kas liek atbrīvoties no šķietamā, liekā, mānīgā un iegrimt nezināmajā. Nosaukumā ietvertais simbols “sliexnis” apliecina robežstāvokli starp divām telpām, savukārt dzejoli ietvertā noskaņa “bezcerīga klausos” norāda uz atbrīvošanos no emocionālā uzslāņojuma uztveres procesā. Balss metafora ir tēls, kas bieži sastopams Veltas Sniķeres dzejoļos un iemieso ēteriski satveramu realitāti.

Indiešu mitoloģiskos priekšstatus parasti saista ar trīs mitoloģiskām sistēmām: vēdisko, hindu un budisma mitoloģiju. Kaut arī tām ir kopīgi personāži un mīti, atšķiras mitoloģisko sižetu prioritātes. Vēdiskā mitoloģija izveidojās visagrāk, tādēļ tā ir šķietami neorganizēta, politeiska, taču no tās attīstījās hindu mitoloģija, ko raksturo monoteisms – cēloņsakarīgi organizēta dievišķā triāde.²⁰ Jāatzīst, indiešu reliģijai Eiropā ir decentralizēta nozīme – tai nav piesaistītas organizācijas, kā arī hinduisma tradīcijas

19 Sniķere, Velta. *Nemitas minamais*. Čikāga: Alfrēda Kalnāja apgāds, 1961, 54. lpp.

20 Akmentiņš, R. (sast.). *Mitoloģijas enciklopēdija, 1. daļa*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1993, 293. lpp.

raksturo pluralitāte. Hinduisma klātbūtne eiropiešu sabiedrībā atgādina eklektisku mozaīku, kas sastāv no dažādām tradīcijām, idejām, konceptiem un darbībām. Šaurākā nozīmē hinduismu var skatīt etniskā, kulturālā vai reliģiskā kategorijā, līdz ar to eiropiskajā kultūrā tas integrējas caur dažādām praksēm, pasaules skatījumiem un dzīves veidiem. Dažādas indiešu filozofiskās idejas, kas sastopamas Eiropā, balstītas Vivekānandas un Rāmākrišnas misijā, Vedāntas²¹ filozofijā, kā arī teozofijā.²² Līdz ar to jāakcentē Veltas Sņķeres piesaiste jogai kā būtisks hinduisma kultūras aspekts. Par jogu pirmoreiz indiešu literatūrā vēstīts upanišadās²³, kur uzsvērtas āsanās – astoņi praktiski posmi: atturēšanās, pašdisciplīna, esamība noteiktā ķermeniskā pozā, elpošanas vingrinājumi, maņu orgānu kontrole, koncentrēšanās pārdomās, meditācija un samādhi²⁴ stāvoklis kā atšķirības zušana starp domu un domas priekšmetu.²⁵ Veltas Sņķeres dzejolī “Uz sliekšņa” ir vērojama šo posmu izmaiņa, kas atklāj cilvēka dvēseles vertikālo kustību.

Velta Sņķere bieži pauda domu par individuālu ceļu uz patiesību, līdz ar to savu izpratni par jogu. Jogu viņa raksturoja kā visu reliģiju serdi, kas “balstās uz darbību, uz atklāsmēm, tur nav dogmu, kas jāpieņem”.²⁶ Tādējādi joga Veltai Sņķerei bija brīvības

21 Vedānta ir indiešu filozofijas skola, kas veic konsekventu Vēdu, indiešu senākās sakrālās literatūras, izpēti un interpretāciju. (*Britannica*)

22 Jacobsen, Knut. A. The Plurality of Hindu traditions in Europe. In: Jacobsen, Knut A., Sardella, Ferdinando. *Handbook of Hinduism in Europe*. Leiden; Boston: Brill, 2020, pp. 9–10.

23 “Senindiešu filozofiskie un reliģiskie sacerējumi (sanskritā), kas saistīti ar vēdām un skaidro to dziļāko jēgu; saglabājušies 108 upanišadu teksti, kas radušies no 6. gs. p. m. ē. līdz 15. gs. m. ē.” (Tēzaurs)

24 “Hinduismā un budismā — pilnīga iegrimšana meditācijā, tieša dievības uztveršana un saplūšana ar to.” (Tēzaurs)

25 Ivbulis, Viktors (sast.). *Indiešu literatūra: vissenākais posms*. Rīga: Zvaigzne, 1985, 19. lpp.

26 Kolmane, Ieva. Saruna: Velta Sņķere. *Karogs*, 2010, Nr. 4., 135. lpp.

aspekts un dziļi iekodēta saite ar pārdabisko pasauli. Dzejolī “Joga” ir vērojama īpašā klusuma nozīme:

Joga ir klusuma atvēršanās prāta vidū.
 Dūmu nostāšanās skaidrības apvāršņos
 Un telpas vēju neaizturēšana
 Ar sevi.²⁷

Dzejolī filozofiski teorētiskā, zinātniski aforistiskā un vienlaikus poētiski tēlainā izteiksmē tiek definēta jogas nozīme. Nākamā vārsmā veido paralēlismu ar iepriekšējo vārsmu un attīsta metaforisko tēlu gradācijas:

Joga ir smaيدا uzziēds no klusuma saknēm.
 Saulstaru rotaļa atvērtās ziedlapās
 Un svētuma dvašas neaizturēšana
 Ar sevi.²⁸

Dzejolī atklājas jogas izpratne – tā tiek saistīta ar klusumu prāta centrā un noteiktu materiālu struktūru kalibrēšanu. Dūmi simboliski saistāmi ar gaisīgumu un vertikālu kustību, tātad tiekšanos uz sakrālu telpu. Klusums kā trokšņu pretmets ir nozīmīgs atribūts cilvēka komunikācijā ar telpu, ar laiku, vēsturi, pasauli. Tatjana Civjana raksta, ka klusums ir būtisks skaņas uztveršanas faktors un ainavas strukturētājs, turklāt pauze skaņā ir ekvivalenta tukšumam telpā.²⁹ Tātad klusuma metaforai piemīt robežsituācijas semantika. Vienlaikus klusums seno indiešu mitoloģijā ir pasaules pirmradīšanas stāvokļa elements:

27 Sniķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*. Rīga: Valters un Rapa, 2003, 192. lpp.

28 Turpat.

29 Civjan, Tatjana (2000). *Zvukovoj pejzazh i ego slovesnoe izobrazhenie. Muzyka i nezvuchashhee*. Moskva: Nauka, c. 74–90.

Nebija nāve, nedz aiznāve arī.
Nemanīja dienu, nedz arī nakti.
Tas Viens elpoja klusu savā gribā,
Bez tā Viena nebija cita neviena.³⁰

Jāpiebilst, ka Veltas Sniķeres dzejolī “Joga” izkristalizējas pieci jogas apzīmējumi nominatīvā: “atvēšanās”, “nostāšanās”, “neaizturēšana”, “uzzieds”, “rotaļa”. Viktors Ivbulis norāda, ka joga sākotnēji ir “prāta un miesas sajūgšana, lai sasniegtu to pilnīgu vienotību”³¹, taču tāpat arī dziļi filozofiska sistēma, kas ķermeņa pārvaldīšanas rezultātā rada ātru un aforistisku prāta darbību un dvēseles atbrīvošanu.

Mistiski garīgu pieredzi atspoguļo dabas tēlu izmantojums dzejā. Vēju tēla (arī dvašas) klātbūtne liecina par sakrālu spēku klātesamību. Tāpat arī ziedu metafora liecina par ritmisku kustību. Būtiskākie uzsvāri ir dzejoļa vārsmu noslēgumā, kur kā refrēns atklājas vārdu savienojums “neaizturēšana ar sevi”. Tas apliecina jogas disciplīnu – atbrīvošanos no ciešanām, sāpēm un egoisma.

Veltas Sniķeres dzejolī “Es dzirdēju” balss tēls gradējoši aizved pie idejas, pie viena vārda, kas simboliski ataino pāreju noteiktā ārpusapziņas stāvoklī:

Kas tu esi,
Kas pārkāpis dimensijas
Un pārsķēlis perspektīves,
Sauci mani?
Balsi, kas mani saviļņoja,
Balsi, kas bija mīlestība,

³⁰ Ivbulis, Viktors (sast.). *Indiešu literatūra: vissenākais posms*, 62. lpp.

³¹ Ivbulis, Viktors. *Šīva izdejo un sagrauj pasauli*. Rīga: Zinātne, 2003, 556. lpp.

Balsi, man vistuvākā skaņa,
 Balsi, kas bija bezgalība,
 Vārda, kas mani saviļņoja,
 Vārda, iepriekš nedzirdēta,
 Vārda, kas mani uzrunāja –
 “Rorik!”³²

Caur kāpinošu atkārtojuma figūru funkciju notiek mērķtiecīga virzība, uzmanība absolūti pievērsta vienam tēlam – vārdam. Alfrēds Gāters, raksturojot dzīvības un nāves rituma secību dzejā, ievērojis dažādas variācijas idejai par dvēseles reinkarnēšanos. Otrās personas klātbūtne Veltas Sņķeres dzejā nav uzskatāma par konkrēta zemes vīrieša tēlu, bet gan ir likteņa ekvivalents, kas veic dažādas funkcijas, kas aktivizē cilvēku, iekustina viņa dvēseli.³³ Dzejolī “Es dzirdēju” uzrunātā “tu” liktenīgums, nenovēršamība norāda uz iekšēju garīgu potenciālu, kas atklājas, atšķetinoties no ierastā apziņas apvāršņa:

No manis pretīm
 Tev atbalss paceļas,
 Cik ilgi dusējusi
 Manī?

No manis pretīm
 Es visa paceļos –
 Atbalss, tikai atbalss
 Es visa esmu.³⁴

32 Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*. Rīga: Valters un Rapa, 2003, 126. lpp

33 Gāters, Alfrēds. *Apceres par latviešu trimdas rakstniekiem: no nepabeigtā latviešu literātūras vēstures manuskripta*. Rockville: Amerikas Latviešu apvienības Latviešu Institūts, 2000, 634. lpp.

34 Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*, 126. lpp

Atbalss tēls simboliski ir daudzkārstots atkārtojums kādam skaniskam spēkam – balsij. Refrēns “no manis pretīm” izvērš attiecības ar savu esību, apliecinot mistiskā pieredzē gūtu stāvokli, kura rezultātā cilvēks ierauga sevi no malas, izkāpj no iedomāta patības apveida. Jogas prakse virza cilvēka tīro “Es” savienoties ar kosmisko pirmsākumu, atbrīvojot to no prāta darbības izraisītiem ciešanu stāvokļiem, iedomām.³⁵ Iekšēja pārmainīšanās, ko atklāj vārda izdzirdēšana, izraisa līksmes pieredzējumu:

Laimes asaru
Acis pārpilnas,
Dziļa līksme,
Visdziļākā.³⁶

Līksme kā motīvs savienojumā ar laiksnes tēlu ieskanas arī citos Veltas Sniķeres dzejoļos. Gluži kā mīkla, kas pauž attieksmes starp šķietamo un īsto, izskan dzejolis “Laiksne”, par ko spriežot Juris Kalns izteicis domu, ka dzejā katrs vārds ir gan priekšstats, gan forma, ko pauž skaniskā vārdu līdzība – “Līksmju laiksne”.³⁷ Turklāt vārdu sastatījums rada dinamisku efektu.

Kas bija īsts, kas šķita?
Kas bija nenotverams?
Īstenība cita
Par to, kas uznira tai vasarā no dzelmes –
Līksmju laiksne.³⁸

35 Kūle, Maija, Kūlis, Rihards. *Senās Indijas filozofija*, 94. lpp.

36 Sniķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*, 126. lpp

37 Kalns, Juris. Veltas Sniķeres dzeja. *Latvju Ziņas*, 1950, Nr. 31 (454), 4.–5. lpp.

38 Sniķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*, 109. lpp

Laiksne – ūdensroze – ir dabas tēls, kas dzejoļa fragmentā uzpeld no dzelmes, kļūst redzams, atbrīvojas no dzelmes, pirmatnējā stāvokļa. Alfrēds Gāters uzsvēris, ka šaubu motīvs ievadā atbilstoši jogas mācībai ievirza cilvēku līdz īstam dzīvespriekam.³⁹ Fonētiski skaniskās laiksnes tēls ir ekvivalents lotosa ziedam un dzīvības atvēršanās motīvam. Austrumu reliģiju tradīcijās lotoss izmantots, lai atspoguļotu cilvēku tapšanas trīs etapus:

[..] zināšanu trūkumu, gribasspēku to pārvarēt un iegūtā izpratni. Līdzīgi lotosam, kurš dzīvo trīs elementos: ūdenī, zemē un gaisā, cilvēks dzīvo materiālajā, intelektuālajā un garīgajā pasaulē. Kā lotoss dzīvo ar saknēm netīrībā, izdīgst cauri ūdenim un uzzied virs ūdens baltiem, gaiši ziliem vai sarkaniem ziediem, tā cilvēks virzās no ilūzijas un maldi uz garīgo pasauli, turklāt ūdens, kur aug lotoss, apzīmē ilūziju mainīgo pasauli.⁴⁰

Lotoss un citas ziedu metaforas (neļķes, magones, ūdensrozes) Veltas Sniķeres dzejā izpauž cilvēka garīgo ceļu cauri dažādām dzīves kvalitātēm un garīgas atklāsmes formulēšanos, kas saistīta ar ārējo refleksu (gaismas un dvasas) iedarbību uz šo zieda jeb prāta esamību. Budisma mitoloģijā lotoss ir būtisks atribūts, kas simbolizē tīrību, brīnumainu piedzimšanu, garīgu apskaidrotību un līdzjutību.⁴¹ Dažādās garīgajās praksēs ziedam piemīt antropomorfiska nozīme, kas simboliski atklāj prāta darbību – atvērtību dažādām enerģijām, kuras to formē.

Jogas filozofijā lotoss ir būtisks elements, jo tas var simbolizēt septīto čakru, līdz kurai izvēršot enerģiju, jogs sasniedz samādhi

39 Gāters, Alfrēds. *Apceres par latviešu trimdas rakstniekiem*, 601. lpp.

40 Andreeva, B. (sost.). *Enciklopedija simbolov, znakov, emblem*. Moskva: Lokid-Mif, 1999, c. 291.

41 Akmentiņš, R. (sast.). *Mitoloģijas enciklopēdija, 1. daļa*, 44. lpp.

stāvokli.⁴² Zīmīgi, ka dzejolis “Laiksne” turpinās ar citu epizodi, kura nostatās pret pirmo daļu caur zināmu līdzību un rada paralēlismu ar attīstības ievirzi:

Mēles galoda
Prātu trin;
Ko nesaredz,
Samin,
Uzmin un zin.⁴³

Šajās rindās atklājas skaniskuma (mēles galoda) un prāta (domas) mijiedarbe. Fonētiskas atskaņas veidojas tik semantiski atšķirīgos vārdos “samin” – “uzmin” – “zin”, kas izvēršas kā gradācija: vertikāli virzoša, prātā noritoša domas kustība.

Savukārt lotoss kā simbols vienlaikus raksturo t. s. “Vispasaules Dvēseli” jeb izskatā baismīgo Šivu “ar tūkstoš galvām, ar tūkstoš pēdām, ar tūkstoš rokām un formām, ar izspūrušiem matiem, ar pusmēness rotājumu galvas virsū, tērptu tīģerādā, [...] ar pusparvērtu muti, izspīlētiem ilknēm, liesmojot kā desmit miljonu sauļu, [...] izdalot to baltkvēles uguni, kura sadedzina visu pasauli, laikam izbeidzoties”.⁴⁴ Šajā hiperboliskajā un dejojošajā tēlā ar “lotosa pēdām” atklājas indiešu jogu priekšstati par Visuma radīšanu, kosmogoniju. Arī Veltas Sņķeres dzejolis “Šīva”, kas ievada dzejas krājumu “Piesaukšana”, nolūkojas pasaules dzemdinašanā un turpat līdzās esošajā apziņas atklāsmē par savu atbildību dejā. Šajā dzejolī Šīva attēlots kā pārspīlēti liels, nežēlīgs un fundamentāls dejojājs, kura dejas ir šķietami neveikla, bīstama un nenovēršama ikviena cilvēka dzīvē:

42 Ankrava, Sigma. *Indiešu dievi un dieves*. Rīga: Dienas Grāmata, 2019, 102. lpp.

43 Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*, 109. lpp.

44 Ivbulis, Viktors. *Šīva izdejo un sagrauj pasauli*, 488.–489. lpp.

Treju cietokšņu uzvarētājs savā dejā
 Lēnīgi min uz zemes,
 Lai nesatricinātu kalnus un lejas.
 Savas rokas,
 Kurās spētu iekļauties pēdējais tālums,
 Viņš mierīgi sakrusto pār krūtīm.
 Savas acis,
 Zibeņu laistītājas,
 Novērš no priekšmetiem,
 Lai neaizdedzinātu ūdeni un gaisu.
 Lai jūs pasarga
 Dieva deja
 Ko dara briesmīgu
 Pasauļu valdnieka žēlastība pret savu valstību.⁴⁵

Indiešu dievs Šiva saistīts ar trim priekšmetiem: trijžuburi (ieroci), lingamu jeb vīrišķo auglības simbolu un milzu bulli.⁴⁶ Mitoloģija, kas saistīta ar indiešu reliģisko sistēmu, Šivas tēlu dažkārt reducē un piešķir tam jaunus vaibstus, tomēr primāri Šiva ir viens no augstākajiem dieviem hindu mitoloģijā, savienots trijādē kopā ar Brahmu un Višnu un iemieso radīšanas un iznīcības spēkus, regulē pasaules kārtību ar dejas klātbūtni.⁴⁷ Tas rada pasauli, uztur un iznīcina, tādējādi cikliski atkārtotot šīs darbības un iemiesojot reinkarnācijas ideju.⁴⁸

Veltas Sniķeres dzejolī “Kāli” attēlota hinduisma dievība Kāli, kas parasti asociēta ar nāvi, destrukciju un apokalipsi; turklāt

45 Sniķere, Velta. *Piesaukšana*. Kopenhāgena: Imanta, 1967, 1. lpp.

46 Ivbulis, Viktors. *Šiva izdejo un sagrauj pasauli*, 566. lpp.

47 Akmentiņš, R. (sast.). *Mitoloģijas enciklopēdija, 2. daļa*. Rīga: “Latvijas enciklopēdija”, 1994, 37. lpp.

48 Ankrava, Sigma. *Indiešu dievi un dieves*, 209. lpp.

indiešu kultūrā raksturīga ir viņas piesaiste Šivai – viņa attēlota dejojām uz Šivas.⁴⁹ Savukārt Veltas Sniķeres dzejoli, kas rakstīts Trešās Atmodas laikā un publicēts 1991. gadā, ar Kāli tēlu divreiz uzrunāta brīvība un nākotne. Lasot dzejoli, kļūst saprotams, ka naidnieks ir brīvības pretmets un Kāli piemīt vara iznīcināt naidnieku ar smiekliem:

Čūskuguns acis.

Taisnības mēle.

Smejies

Ar manām acīm, brīvība,

Naidniekā cērties.

Smejies

Ar manu muti, nākotne,

Brīvībā vērties.⁵⁰

Smiešanās, kā arī liksmības, jautrības koncepts ir pārveidošanās nosacījums, piemēram, iepriekš raksturotās metamorfiskās “liksmju laiksnes” vai ar čūskas acīm smejošās Kāli pieņemējums dzejā atklāj komplicētu un pretrunīgu raksturu. Smieklī Veltas Sniķeres dzejā ir saistīti ar iznīcības kvalitāti, piemēram, dzejoli “Es zinu tevi satumsušu alkās” atklājas, ka caur smaidu skatās nāve, taču vienlaikus tie pauž iniciējošu kvalitāti – pārveidošanos. Smieklī var izpausties kā noteiktas realitātes lūzuma punkts vai dievišķie smieklī (vai, precīzāk, deja, rotaļa), kas izpostā un palīdz atdzimt kādai realitātei. Mihaila Bahtina izpratnē smiekliem ir pirmatnīgs raksturs, tie apvērš otrādi realitātes, rada

49 Doniger, Wendy. Kali: Hindu goddess. *Britannica*. Available: <https://www.britannica.com/topic/Kali> [sk. 12.12.2021.]

50 Sniķere, Velta. *Lietu mutes*. Rīga: Artava, 1991, 89. lpp.

pārmaiņas dzīves procesos un aizstāv domas brīvību.⁵¹ Šajā aspektā skatot Veltas Sņiķeres liriku, smieklī nozīmē garīgas transformēšanās punktu un signalizē pārmaiņas, atbrīvošanos un tuvošanos transcendences apziņai:

Es sevi atrodu
Vispārsteidzošākās vietās
Un ārā izlabinot
Staigāju kā spietos. (..)

Smel dzidru ūdeni
Un dzirdi iesmejamies:
Lai es vairs piesietos
Nav viltība tik čakla
Un kas grib ļauna būt,
Acs ir un paliek akla.⁵²

Smiekliem piemīt aktīva un pārradoša semantiskā slodze. Tie izjauc noteiktu, pasīvu, nekustīgu stāvokli, rezonējoši radot vilņus, un vertikalizē pasaules skatījumu.

Veltas Sņiķeres dzejas krājumu "Piesaukšana" noslēdz dzejolis "Čakravartinam", kas tieši atsaucas uz budisma mitoloģijai raksturīgo jēdzienu par ideālu valdnieku, kas pasaulē nodibina taisnīgumu. Čakravartinam pieder t. s. "septiņi dārgumi: rats, kurš lido pa gaisu un ar kura palīdzību čakravartins un viņa karaspēks var sasniegt jebkuru vietu pasaulē; ar pārdabiskām spējām apveltīts zilonis un zirgs; dārgakmens, kas izstaro gaismu lielā attālumā; valdniece, kas izceļas ar savu skaistumu un pašcieņu un

51 Elliot, Shanti. *Carnival and Dialogue in Bakhtin's Poetics of Folklore*. *Folklore Forum*, 30(1/2). Indiana University: Department of Folklore and Ethnomusicology, 1999, p. 131.

52 Sņiķere, Velta. *Piesaukšana*, 7. lpp.

Velta Sniķere 60. gados Londonā

kas pieder pie noteiktām augstām karaliskām dzimtām; gudrs padomdevējs un karavadonis, kam vienmēr smaida veiksmē”.⁵³ Veltas Sniķeres dzejolī valdnieks tiek raksturots kā mierīgs un pozitīvs cēlējspēks. Dzejolī netiek izmantota interpunkcija, simboliski radot brīvu, plūstošu ritmu. Dzejolis atklājas kā pilnasinīga, koncentrēta piesaukšana, kurā formulas, lūgšanas veidā tiek izteikta vēlme pēc radoša, augšup ceļoša spēka:

Rīteņu ripotāju
Es saucu
Vārtveri virpuļotāju
Rāmo

⁵³ Akmentiņš, R. (sast.). *Mitoloģijas enciklopēdija, 1. daļa*, 49. lpp.

Propelleru
 Akrobātu
 Kas viesuļu rāmjos
 Mierīgs stāvi
 Smiltis un ūdeņus
 Gaisos uzcel
 Un cilvēkos
 Dzīvi.⁵⁴

Čakravartina tēls ir individualizēts, taču vienlaikus tas ir abstrahēts un izmantots kā pacietības un savaldības simbols. Dzejolī atainotā stingrība, fiziska spēka mobilizēšana, miera saglabāšana virpulī iezīmē arī jogas principus – ir ceļš uz transcendentālu atklāsmi.

Veltas Sniķeres dzejā atklājas arī budisma mitoloģiskajai telpai raksturīgā daudzslāņainība, “tūkstoškārtība”. Laika griešanās, telpas savērpšanās ir nemitīgi klātesoša, līdz ar to dzejas subjekts ir pakļauts neietekmējamai virzībai, griešanās kustībai, kas simboliski atveido mandalu. Senindiešu valodā mandala nozīmē “apli”, “disku”. Kā ģeometriskā figūra tā iemieso sarežģītu shematisko struktūru: ārējā aplī ir ievietots kvadrāts, kurā ir aplis, un šī apļa perifērija segmentēta astoņlapu “lotosa” formā. Kvadrāts simboliski attēlo četras debespuses. Mandalām piemīt “kosmosa kartes” interpretācijas, kas simbolizē nepārtrauktību, kā arī tās pauž “laika rata” izomorfiskumu. Dažkārt mandalu kustību saista ar vertikālu koordināciju, kas liek to asociēt ar tādiem simboliem kā pasaules ass, pasaules koks. Ideja par mandalām saistāma ar cilvēka un Visuma ritma savienību un komunikāciju.⁵⁵ Veltas Sniķeres dzejā vērpšanās un apļa tēma saistāma ar gaismu:

54 Sniķere, Velta. *Piesaukšana*, 32. lpp.

55 Akmentiņš, R. (sast.). *Mitoloģijas enciklopēdija*, 2. daļa, 51.–52. lpp.

Savērpsies mūsu gaismas,
No mūsu gaismām atslēgas
Savērpsies.⁵⁶

Atslēga saistāma ar atklāsmi un gudrību. Kādā citā dzejolī dzejas subjekts pārtop atslēgā, it kā sasniegdams garīgu apskaidrību, tomēr tas noticis bezgalīgā pārtapšanas rezultātā:

Tev bija jāpārtop,
Cik reizes jāpārtop,
Lai atslēgā
Tu pati pārvērstos.⁵⁷

Mandalas simbolu Velta Sņķere tieši piemin dzejolī “Mandala”, kurā cēloņsakarību veidā tiek reflektēts par to, ka atbrīvošanās no šķietamības saistāma ar atgriešanos pie sākuma, tā ir nonākšana “vienaldzības”, “nepierastības” un “nezināmā” punktā:

Visam jātop neatrastam,
Lai tu atrastos.
Vienmēr atkal
No sākuma jāsākas visam.⁵⁸

Dzīvošana šķietamībā rada iekāri, alkas, līdz ar to dzejas subjekts tiecas no tām atbrīvoties, tikt apgaismots. Hindu mitoloģijā mandalas simbola ekvivalents ir samsāra⁵⁹, kuras rezultātā cilvēka dvēsele mūžīgi ceļo un ir līdzīga dabas patstāvībai tās nepārtrauktajā mainīgumā.⁶⁰ Veltas Sņķeres liriku raksturo metafora

56 Sņķere, Velta. *Pieredze*. Rīga: Mansards, 2010, 37. lpp.

57 Turpat, 41. lpp.

58 Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*, 191. lpp.

59 “Sansāra – hinduismā un budismā atkārtotu dzimšanas un nāves ciklu virkne, dvēseles nebeidzama iemiesošāšanās materiālās pasaules ķermeņos.” (Tēzauris)

60 Ivbulis, Viktors. *Šīva izdejo un sagrauj pasauli*, 119. lpp.

“nemitas minamais”, kas atklāj nemitīgo kustību. Līdzās tam pie-
minamas struktūras, kas saistītas ar aplūveida kustību: ritināšanās,
nemitēšanās, griešanās, vērpšanās.

Aktualizējot kustību un mijiedarbošanos, Veltas Sniķeres
dzejolī iezīmējas mandalas tēls, ko atspoguļo izmantotie skaitļa
vārdi ar nosaucējfunkciju:

Trejādo deviņ
Pārskriedams posies
Gan tavās jūrās
Pēdas noskalosies

Trejādo septiņ
Tecēšanai rosies
Uztecēt kādu
Kas tevi noskries

Trejkāršais trīs
Drīz rokā dosies

Trejdeviņu galā
Tūkstsots lapu laiksne
Atsākusi vērties⁶¹

Līdzās aktīvajiem nākotnes vai nenoteiksmes formā veido-
tajiem verbiem, kuri nemitīgi noslēdz rindas un atskaņojas
savstarpēji, skaitļi kļūst par sava veida mīklu. Tie savstarpēji riņķo
un skrien, būdami personificēti, un atklāj nemitīgas pārmaiņas.
Dzejoļa noslēgumā atainotā tūkstošlapu laiksne simbolizē pil-
nību, tuvināšanos transcendentālai esamībai.

61 Sniķere, Velta. *Piesaukšana*, 26. lpp.

Radniecīgs mandalas un laiksnes tēlam ir čūskas tēls, kas Veltas Sniķeres dzejā redzams bieži. Laiksnes izniršana no ezera dzelmes, tāpat kā čūskas transformēšanās putnā, apliecina šķīstumu un htoniskās un sakrālās substances mijiedarbību, savstarpēju cikliskumu, dzīvības un nāves ritējumu. Šķetināšanas un aušanas metaforas veido paralēlismu ar čūskas tēlu, kas rij savu asti, un arī dzejas subjekta meklējumi ir nemitīgi, laikā ietverti:

Kamēr zelta čūska ritinās,
Nemitas minamais,
Meklējams mitinās.⁶²

Tā kā čūska simbolizē gudrību, atziņas tīrību, Alfrēds Gāters uzskata, ka čūskas ritināšanās ir “pasaules nemitēšanās uzdota mīkla”⁶³, respektīvi, ritēšana kā laika motīvs raksturo noteiktu kosmogonisku aktu, atgriezeniskumu un ilgstamību. Čūska ir htoniska būtne, līdz ar to tā ir ambivalents tēls, kas vienlaikus garantē dzīves turpinājumu un valda pār nāvi: “No vienas puses, tā draud cilvēkam ar nāvi, no otras puses, tai piemīt tik liels dziedināšanas spēks, ka tā spēj atdzīvināt pat mirušos. No vienas puses, tā ir šausmīga un iedveš bailes, no otras puses, tā piešķir dārgas dāvanas naudas un pārdabisku zināšanu veidā.”⁶⁴ Senajos indoeiropiskās kultūras priekšstatos čūskas tēlam piemitušas destrukcijas un vitalitātes izpausmes, kas saistītas ar atdzīvināšanas spēku.

62 Sniķere, Velta; Jēgens, Ojārs; Sodums, Dzintars. *Trīs autori*. Stokholma: Daugava, 1950, 60. lpp.

63 Gāters, Alfrēds. *Apceres par latviešu trimdas rakstniekiem*, 625. lpp.

64 Luvena, Ivonna (2008). Egle – zalkša līgava. Pasaka par zalkti – baltu identitāti veidojošs stāsts. *Latvijas Universitātes raksti*, 732. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 19. lpp.

Vēl kāds iezīmīgs senās indiešu filozofijas koncepts, kas caurvij Veltas Sniķeres liriku, ir mokšas (budismā nirvānas) jēdziens indiešu filozofijā, kas nozīmē dvēseles atbrīvošanos no materiālās, ķermeniskās, jutekliskās pieredzes un orientēšanos uz garīgumu, vienaldzību uz pasaulīgo dzīvi, kaislību un maldu izīršanu, svētlaimes un miera sasniegšanu, kā arī aiziešanu ārpus nāves robežām⁶⁵. Veltas Sniķeres lirikā tas izteikts dzejolī “Visas manas alkas”, izmantojot fonētisku paņēmieni – kalambūru:

– Visam jātop vienaldzīgam,
Lai tu kļūtu viena alcīgs. –⁶⁶

Ar tiešās runas izmantojumu dzejolī izcelta formula, kas raksturo atbrīvošanos no saskaldītas eksistences, no pieķeršanās racionālā, kaislību māktā prāta diktētiem priekšstatiem, un izskan no citas realitātes, nevis no tās, kurā atrodas dzejas subjekts. Vienaldzības un dvēseles saplūšana dzejolī atainota ar ūdens metaforām:

Visas manas upes
Satek vienuviet,
Jo šī dzīve tevī
Tā kā jūrā iet.⁶⁷

Izmantojot otrās personas vietniekvārdu, dzejas subjekts nonāk līdz atziņai, ka dzīvi piepilda alkas, izraušanās no tām noris dažādos ceļos, tomēr šie ceļi saplūst vienumā – mūžīgajā. Jūra kā mūžības, bezgalības simbols apvieno sašķelto cilvēka būtību.

65 Ivbulis, Viktors (sast.). *Indiešu literatūra: vissenākais posms*, 262. lpp.

66 Sniķere, Velta. *Nemitas minamais*, 87. lpp.

67 Turpat.

Aiziešana no dzīves alkām, atbrīvošanās no piesaistošiem šķietamības uzslāņojumiem caur nirvānu attēlota arī Veltas Sniķeres dzejolī “Nirvāna”, kurā bezgalība personificēta smieklos:

Uz sevi paskatos
Un neredzu neko;
Jo tā var būt,
Ka viss līdz bezgalībai
Nosirmo.

Un pati bezgalība,
Svārkus pievilkusi,
Jautri iesmiedamās,
Aiztek basām kājām
Uz kaut kuriem. [..]⁶⁸

Domājot caur indiešu filozofijas nostādņēm, dzejniece tajā redz baltu kultūras un latviskās apziņas izcelsmi, respektīvi, indiešu kultūras senatnīgums iemieso pirmatnējo pasaules kultūru mantojumu un garīgu patvērumu.

Gundars Pļavkalns, rakstot par Veltas Sniķeres dzejas krājumu “Piesaukšana” un pieminot aizpasaulīguma un senatnes vērtību tajā, atzinis, ka dzejniecei piemīt “nostalgiska vēlēšanās atgriezties pie aizlaicīga indoeiropisma”.⁶⁹ Iespējams, atskārsme par seno indiešu kultūru nozīmīgumu, tās izpratne ir savienojama ar specifisku un aktīvu senlatviskās dzīves (folkloras) uztveres izzināšanu. Sapludinot senās latviešu kultūras tēlus ar indiešu filozofisko domu, dzejniece rada nevis paralēlismu starp kultūrām, bet to koeksistenci. Ar senās indiešu kultūras tēliem ir iespējams

68 Sniķere, Velta. *Pieredze*, 33. lpp.

69 Pļavkalns, Gundars. Subjektivitāte un aizlaiki. *Jaunā Gaita*, 1968, Nr. 70, 47. lpp.

izvirzīt koncepciju par cilvēka vietu pasaulē un autentiskās identitātes jautājumu. Jogas veidota un koncentrēta pasaules izjūta sniedz poētisku brīvību, kas realizēta arī dzejā. Veltas Sniķeres dzejas poētiskajā telpā raksturīgi gan filozofiski spriedumi, kas dzeju tuvina aforistikai parafrāzei, kā arī noteiktas mitoloģiskas būtnes, kas darbojas mītiskā laikā, piemēram, Šiva, Kāli. Līdzās tam pieminama arī līksmības un atklāsmes (laiksnes) sintēze, kas korelē ar gaismas un tumsas elementu simbolisko mijiedarbību dzejas poētiskajā struktūrā. Būtībā Veltas Sniķeres lirika ir daļa no dzejnieces personības autentiskuma un līdz ar to ir ļoti saistīta ar specifisku, individuālu jogas izpratni. Daudzslāņainās dzejas tēlu sistēmas atklāj, ka pieejamība sakrālai gudrībai iespējama tikai caur šķietamības uzslāņojumu, nemitīgas minēšanas, meklējumu riteņa noārdīšanu, nostāšanos pāri dzīvības un nāves ritumiem. Lasot Veltas Sniķeres dzeju un skatot viņas personības briedumu vēsturiskajā kontekstā, ir būtiski atzīt nepārprotamu indiešu kultūras klātbūtni, taču tā skatāma caur personisku prizmu, neatdalāmi no dzejnieces personiskajiem garīgajiem meklējumiem.

Jānis Oga

Velta Sniķere un Starptautiskais PEN

Veltas Sniķeres darbība Starptautiskajā PEN¹ ir mazpētīts lauks, to apvij dažādi mīti un pārpratumi². Šīs tēmas rūpīga izpēte, cerams, nesīs augļus nākotnē, apgūstot dokumentus Starptautiskā PEN arhīvā Harija Ransoma humanitāro zinātņu izpētes centrā Teksasas universitātē Ostinā un Veltas Sniķeres personīgajā arhīvā. Šajā rakstā aplūkoti tikai galvenie pieturas punkti.

20. gadsimta 50. gadi

Kā atzinusi Anita Rožkalne, pēc Otrā pasaules kara Anglijā “[i]paša loma latviešu trimdas rakstnieku apvienošanā ir starptautiskajai rakstnieku organizācijai PEN. Saskaņā ar Internacionālā PEN kluba Eksekutīvās komitejas 1947. gada atzinumu un paziņojumu Latvijas PEN klubs (*Latvian Centre* – latviešu centrs) pastāv kā 1928. gadā Latvijā nodibinātā un 1940. gadā okupācijas varas nelikumīgi slēgtā Latvijas PEN kluba darbības turpinātājs. Visus pēckara gadus Latvijas PEN klubs pārstāv Latviju Internacionālajā

1 Latviski *PEN International* (jeb *International PEN*, līdz 2010. gadam) pieņemts tulkot kā PEN klubs saskaņā ar organizācijas vēsturisko nosaukumu (*PEN Club*). Mūsdienu praksei atbilstošāks tulkojums ir Starptautiskais PEN un tā autonomie centri, to vidū – Latvijas PEN (*Latvian Centre*).

2 Piemēram, ka viņa bijusi ilggadīga Starptautiskā PEN Londonas nodaļas prezidente. Velta Sniķere vadījusi Starptautiskā PEN kluba Trimdas rakstnieku centra Londonas nodaļu.

PEN klubu apvienībā (*International PEN*). Svarīga loma ir arī tam, ka tā priekšsēdis vairākus gadus bija Pēteris Aigars, pēc tam daudzus gadus, un arī tagad [1998. gadā³ – J. O.] Starptautiskā PEN kluba Trimdas rakstnieku centra (*Centre for Writers in Exile*) Londonas nodaļas prezidente ir Velta Sniķere.”⁴

Veltas Sniķeres darbība Latvijas un Starptautiskajā PEN aizsākās 20. gadsimta 50. gadu sākumā. 1953. gada 28. martā laikraksts “Latvija” vēsta: “Internacionālā PEN kluba kongresā Nicā [1952. gada 14.–19. jūnijā – J. O.] latviešu centru pārstāvēja Ilona Leimane un A[rnolds]. Skrēbers, bet eksekutīvās komitejas sēdē Londonā – Velta Sniķere. Šogad internacionālā PEN kluba kongress notiks jūnija sākumā Dublinā ar virstematu “mazo tautu literātūra”. ”⁵

Jau par leģendu kļuvis fakts, ka dzejniece kā Latvijas PEN kluba delegāte 1953. gadā Dublinā pieņemšanā Īrijas valsts prezidenta pilī ieradās Alsungas tautastērpā un vainagu galvā. Dzejniece vēstulē Anitai Rožkalnei atceras: “Mans tautastērps sagādāja “furoru”, un cilvēki domāja, ka esmu kāda karaliene – kroņa dēļ. Visi mani fotografēja un zīmēja, biju ievietota arī īru avīzē, un, par lielu nepatiku Pēterim Ustinovam, virs viņa – tā paša aristokrātiskā kroņa dēļ.”⁶

Kā atzinusi dzejniece, gan šajā reizē, gan citkārt viņa to darījusi galvenokārt tādēļ, lai tiktu pamanīta un rastos iespēja starptautiskā sabiedrībā stāstīt par Latviju, tās okupāciju un latviešu tautas stāvokli Latvijā.

3 Lai arī Trimdas rakstnieku centra Londonas nodaļa vairs nedarbojas, formāli Velta Sniķere 2022. gadā joprojām bija tās prezidente, skat. <https://pen-international.org/centres/writers-in-exile-london-centre> [sk. 15.03.2022.]

4 Rožkalne, Anita. *Palma vējā*. Rīga: Pētergailis, 1998, 55.–56. lpp.

5 [Bez aut.]. Latvijas PEN klubam jauna valde. *Latvija*, 1953, 28. marts.

6 Rožkalne, Anita. *Palma vējā*, 60. lpp.

Velta Sniķere kopā ar Pēteri Aigaru (labajā pusē) un īru rakstnieku Starptautiskā PEN 25. kongresā Dublinā 1953. gadā

Diemžēl Londonas latviešu sabiedrības savstarpējo domstarpību un intrigu dēļ, kuras dzejniece visaptveroši dēvē par “izolēšanas paņēmieniem”, Veltas Sniķeres darbība Latvijas PEN kluba Londonas nodaļā nevēršas plašumā. Vēstulē dzejniecei Veronikai Strēlertei 1988. gada 13. aprīlī Velta Sniķere rakstīja: “Jānis Rudzītis man teica, Andrups esot ziņojis, ka es nekādā ziņā neesot ar mieru delegātes amatu uzņemties – es tā esot teikusi. Neteicu.”⁷

Iesaistoties Latvijas PEN darbā, Velta Sniķere drīz kļuva arī par Trimdas rakstnieku centra Londonas nodaļas biedri. Šis PEN atzars (sākotnēji *PEN Club of Writers in Exile*, vēlāk – *Centre for*

7 Veltas Sniķeres sūtīta vēstules kopija Jāņa Ogas arhīvā.

Writers in Exile) dibināts un uzņemts PEN kopienā Lozannas kongresā 1951. gadā, un nākamajā gadā tā delegācija piedalījās PEN starptautiskajā kongresā Nicā.⁸ Centra īpašo statusu PEN sistēmā Velta Sniķere raksturoja šādi:

Internacionālais PEN ir rakstnieku savienība, kura aptver visus kontinentus un kurā apvienojušies atsevišķi centri, kam pamatā ir viena valoda. Vienīgie, kam pamatā nav viena valoda, ir Trimdas centri, kuri radušies saistībā ar politiskiem apstākļiem [...]”⁹, tie “ietver trimdiniekus no visām zemēm, kur liegta izteiksmes brīvība”¹⁰.

Trimdas rakstnieku centra Londonas nodaļas arhīvs¹¹ liecina, ka Velta Sniķere par filiāles biedri kļuvusi 1953. gadā. Dzejniece, aicināta minēt tā laika cīņubiedrus, pirmām kārtām nosauca igauņu rakstnieku Gertu Helbemā un viņa sievu Āri Helbemā, kuru Londonas dzīvoklī parasti rīkotas šaurākas un plašākas sanāksmes, kā arī čehu rakstnieku Josefu Jostenu, kurš ilgu gadus bija Trimdas rakstnieku centra Londonas nodaļas prezidents, savukārt Velta Sniķere – viņa sekretāre. Viena no viņas iecienītākajām epizodēm, kas raksturo šo laiku, aprakstīta arī “Savādībiņās”:

Daudz strīdējāmieš, tajā pašā laikā lieliski sastrādājoties.
Sarīkojumā ierodas mans vīrs Džims [Džeimss Vilsons],

8 Torner, Carles a.o. *PEN International. An Illustrated History*. London: Thames&Hudson, 2021, p. 98.

9 Sniķere, Velta. Daži vārdi par internacionālo PEN konferenci. *Brīvā Latvija*, 2002, 12. janv.

10 Sniķere, Velta. Krievu novērotāji PEN konferencē. *Laiks*, 1971, 16. jūnijs.

11 Paldies nodaļas sekretāram, latviešu draugam, dzejniekam, tulkotājam un atdzejotājam Robertam Fērnlijam par arhīva materiāliem.

un es viņus iepazīstinu. Josefs: “Vai tiešām jūs esat viņas vīrs? Patiešām jūs esat viņas vīrs? Patiešām? Izsaku jums savu līdzjūtību, lūdzu, pieņemiet manu visdziļāko līdzjūtību, tam jābūt kā dzīvot uz atombumbas!”¹²

“Mēs bijām mazs pulciņš, kas cīnījās par savu zemju neatkarību,” stāsta Velta Sniķere, “ukrainis prof. Šajans, poliete Teodosija Liseviča un viņas brālis pulkvedis un rakstnieks Miteks Lisevičs, čehs Jostens, igauņiete Āre Helbemā. Katrs darbojāmies savā PEN klubā, un kopīgi – Trimdas rakstnieku centrā.”¹³

20. gadsimta 60. un 70. gadi

Centra darbību 60. un 70. gados raksturo nerimtīgi atgādinājumi par apspiesto tautu likteni, kā arī bīstama nevienprātība pašā Starptautiskā PEN iekšienē, kas galvenokārt saistīta ar simpātijām Padomju Savienībai. Viens no svarīgākajiem jautājumiem – Baltijas PEN centru saglabāšana saskaņā ar Starptautiskā PEN eksekutīvās komitejas 1947. gada 24. janvāra lēmumu, kad “pēc plašām diskusijām tika panākta vienošanās, ka igauņu un latviešu centru pastāvēšana ir jāapstiprina, lai gan to galvenās mītnes atrodas ārpus to nacionālajām teritorijām. Nekāds cits paziņojums par šo tēmu nevar tikt pieprasīts”.¹⁴

1971. gada 16. jūnija avīzē “Laiks” Velta Sniķere rakstīja par Starptautiskā PEN kluba konferenci Dienvidslāvijā un uzsvēra, ka “[j]au kādus desmit gadus krievi ir spēlējuši “novērotāju” lomu vairākos PEN kongresos un konferencēs un it kā tiekušies piedroties. Kad lugu rakstnieku Artūru Milleru pirms sešiem

12 Sniķere, Velta. *Savādības*. Rīga: Valters un Rapa, 2009, 49.–50. lpp.

13 Saruna ar Veltu Sniķeri 2020. gada decembrī.

14 Torner, Carles a.o. *PEN International. An Illustrated History*, p. 99.

gadiem ievēlēja par internacionālo prezidentu, viņš savā pirmajā runā apliecināja, ka viņa sevišķais mērķis un personīgā vēlēšanās ir ievest krievus PEN saimē. Millers un ģenerālsekretārs Karvers ir vairākkārt braukuši uz Maskavu, bet, par spīti viņu pūlēm un labai gribai, līdz šim Millera vēlēšanās nav realizējusies. Neapšaubāmi, ka pie krievu pasaules labošanas un cilvēces atbrīvošanas plāna pieder arī pieprasījums, lai internacionālais Penklubs parāda savu "labo gribu" ar Igaunijas, Latvijas un Trimdas penklubu likvidēšanu. Latvijas un Igaunijas penklubi dibināti 1920-tajos gados un pieder pie visvecākajiem PEN centriem."¹⁵

Precīza un nelokāma nostāja pausta Veltas Sņķeres rakstā "Pret ko mēs cīnāmies", kas publicēts trīs turpinājumos laikrakstā "Latvija" 1972. gada martā:

Ar jēdzienu sašķobīšanu krievi mēģina panākt Baltijas PEN klubu likvidēšanu. Padomju Literārā Enciklopēdija 1968. gada decembra numurā deklarēja, ka Padomju rakstnieku savienība nevar iestāties PEN organizācijā, kamēr nav likvidēti baltiešu centri. [...] Uz .. vēstuli [Robertam Neumanam] atbildēju, pēc sazināšanās ar Latvijas PEN klubu: "Latvijas un Trimdas PEN klubi nevēlas nekādas pārmaiņas savā tagadējā stāvoklī. Baltijas valstu nelikumīgā okupācija vēl vienmēr nav atzīta *de jure*. Latvijas PEN klubs, nodibināts divdesmitajos gados, ir likumīgais Latvijas PEN centrs; arī ja krievu imperiālisms to padzinis no savas zemes. Praktiski runājot, Latviešu PEN kluba biedri visi raksta latviski un tiem nav citas vīsiem biedriem kopīgas valodas. Nav ne mazākā pamata iekausēt Latvijas PEN klubu Trimdas klubā; nav nekāda mērķa, kam tas varētu kalpot, kā tikai krievu

15 Sņķere, Velta. Krievu novērotāji PEN konferencē.

iepriecināšanai, un tas būtu necils mērķis. [...] Tomēr būtu neiedomājami, ka Internacionālais PEN klubs, pretēji savai konstitūcijai, upurēs esošus biedrus jaunpienācēju apsveikšanai. [...] Mūsu sabiedrotie ir pārējās apspiestās tautas Pad. Savienībā un otrām kārtām apspiestās tautas Austrumeiropā.”¹⁶

Velta Sniķere saskaņo un uztur vienotu Baltijas centru viedokli par to neatkarību. Iespējams apgalvot, ka Velta Sniķere gandrīz 40 gadu garumā – no 1953. līdz 1990. gadam – bija viena no ietekmīgākajām personām baltiešu un citu apspiesto tautu rakstnieku interešu aizstāvībā ne tikai Londonā, bet visā Starptautiskajā PEN. Galvenokārt pateicoties Veltas Sniķeres pūliņiem, Latvijas, Igaunijas un Trimdas centri tika nosargāti un Padomju Savienība netika uzņemta Starptautiskajā PEN. “Man un citiem, kas tā domāja, tā bija sirdslieta noturēt Latv. PEN tieši tādēļ, ka tas bija neatkarīgā Latvijas sastāvdaļa.”¹⁷

60. un 70. gados Velta Sniķere arī cieši saistīta ar Lielbritānijas līgu Eiropas brīvībai (*British League of European Freedom*). Roberts Fērnlijs atceras: “Kopā ar viņu es apmeklēju daudzas sanāksmes, kuras parasti notika Ukrainas namā Beisvotersā Veltas drauga Volodimira Šajana vadībā. Sanāksmēs piedalījās dalībnieki no visām dzelzs priekškara valstīm kopā ar Anglijas atbalstītājiem. Viņi organizēja lūgumrakstus un protestus, rakstīja vēstules [...]”¹⁸

16 Sniķere, Velta. Pret ko mēs cīnāmies. *Latvija*, 1972, 11., 18. marts.

17 Veltas Sniķeres vēstule Ievai Kolmanei 2007. gada 11. maijā. Kopija J. Ogas arhīvā.

18 Roberta Fērnlija e-pasta vēstule Jānim Ogam 2020. gada 7. decembrī, J. Ogas tulkojums no angļu valodas.

20. gadsimta 80. gadi

Pēc Josefa Jostena nāves 1985. gadā Velta Sniķere kļuva par trimdas PEN Londonas nodaļas prezidenti, centra sekretāre bija Āre Helbemā. 80. gadu beigās ciņas par Latvijas PEN statusu iegūst jaunu virzību. Šis Veltai Sniķerei bija ļoti aktīvs laiks, par to liecina plaša korespondence ar dzejnieci Veroniku Strēlerti, Starptautiskā PEN tā laika prezidentu Franci Kingu un sekretāru Aleksandru Bloku (pazīstams ar rakstnieka vārdu Žans Blots).

Rakstot par Starptautiskā PEN kluba konferenci, kas 1988. gada aprīlī notika Kembridžā, Velta Sniķere norāda: "Par PEN Klubu atvēršanu Padomju savienībā ļoti iestājās zviedrs fon Vegezaks. Sevišķi vēlams esot atvērt PEN Klubu Baltijas valstīs, uz ko viņu mudinājis Jānis Peters. [...] visām Baltijas valstīm varētu būt tikai viens kopīgs centrs. Kopīgajai valodai būtu jābūt krievu. [...] Saziņā ar igauņu delegātu Velta Sniķere kongresam darījusi zināmu: "Latvijas un Igaunijas PEN Klubi dibināti 60 gadus atpakaļ un savu darbību nekad nav pārtraukuši. Tie nav dibināti trimdā, bet ir Latvijas un Igaunijas klubi. Kā tādi tie ir pieejami latviešiem un igauņiem visā pasaulē, lai kur tie dzīvotu, arī Padomju savienībā. Vienīgais noteikums – turēties pie internacionālā PEN satver-smes.""¹⁹ Vēlāk dzejniece atceras: "Šis mans izteiciens radīja sensāciju. Kings lika man atkārtot vairākas reizes un pats to atkārtoja, beigās paziņodams, ka līdz ar to priekšlikums atkrīt. Vēlāk daudzu zemju delegāti nāca man spiest roku un apsveica, it kā es būtu pateikusi ko jaunu. It kā notikusi neparedzēta un pārsteidzoša izlīgšana starp Latvijas un trimdas latviešiem. Nācās atkal skaidrot, ka nav naida starp Latvijas un trimdas latviešiem. Vēlamies

19 Sniķere, Velta. Latvijas PEN Klubs nav otrreiz dibināms. *Brīvā Latvija*, 1988, 9. maijs.

vienu – okupācijas izbeigšanos.”²⁰ Minētajā rakstā Velta Sniķere uzsver: “Nekādā ziņā nav atbalstāma doma – ja kādam tāda būtu – pārceļt Latvijas PEN Klubu uz Latviju pirms “glasnosķ” nav vairāk kā skaisti vārdi, pirms nav atļauta informācijas brīva apmaiņa – tā būtu nodevība iepretim latviešu tautas pašnoteikšanās tiesībām.”²¹

Pēc Latvijas neatkarības atgūšanas

Velta Sniķere apliecina, ka pēc Latvijas neatkarības atgūšanas saņēmusi aicinājumu no Latvijas PEN valdes Zviedrijā kļūt par Latvijas PEN prezidenti, taču atteikusies divu iemeslu dēļ: PEN statūti nepieļauj būt divu PEN centru prezidentam, un, dzīvojot Londonā, dzejniece neuzskatīja par iespējamu vadīt centru Latvijā.²²

Savukārt pēc vēsturiskajām pārmaiņām Trimdas PEN centra darbība vairs nebija aktuāla, jo visi centra biedri brīvi varēja darboties neatkarību atguvušo valstu lokālajos centros. Trimdas centra Londonas nodaļas sekretārs Roberts Fērnlis vēstulē raksta: “Nebūdam trimdas rakstnieks, trimdas PEN centrā iesaistījies tikai 1995. gadā, kad Velta pierunāja mani kļūt par Londonas nodaļas sekretāru. [...] Filiālē bija pārstāvētas visas valstis aiz dzelzs priekškara, taču 90. gados pēc dzelzs priekškara krišanas dalība ievērojami samazinājās. Šķiet, ka filiāles aktivitātes galvenokārt bija saistītas tikai ar literāriem vakariem, kas tika rīkoti Veltas mājās pēc tam, kad viņa bija kļuvusi par prezidenti.

²⁰ Sniķere, Velta. *Savādības*, 51.–52. lpp.

²¹ Sniķere, Velta. Latvijas PEN Klubs nav otrreiz dibināms.

²² Veltas Sniķeres vēstule Ievai Kolmanei 2007. gada 11. maijā. Kopija J. Ogas arhīvā.

2000. gadā tajā bija vairs tikai seši dalībnieku, no kuriem visi, izņemot vienu, bija latvieši.”²³

Uz Latviju pārceltā Latvijas PEN centra darbība 21. gadsimta sākumā aprima, tiek apspriesta pat centra likvidēšana. 2007. gada 22. maijā Velta Sniķere vēstulē raksta: “Latv[ijas] PEN jautājums pacēlās Rakstnieku Savienības pilnsapulcē, kur tā nogremdētājs [Knuts] Skujenieks taisnojās, ka Latv[ijas] PEN nav vajadzīgs, tikai konkurēs Savienību.”²⁴ Dzejniece šajā laikā mudina gan Latvijas Rakstnieku savienību, gan Latvijas Literatūras centru atjaunot PEN darbību, argumentējot, ka “Int. PEN statūti, principi un iespējas ir zināmi. Parasti eksistē gan PEN centri, gan rakstnieku savienības, kas sadarbojas”²⁵. Diemžēl centra atjaunošanas mēģinājumi 2008. gada sākumā cieta neveiksmi dažādu iekšēju domstarpību dēļ²⁶.

Taču visam savs laiks. Domāju, ka Velta Sniķere varēja būt gandarīta, ka Latvijas PEN atsāka savu darbību desmit gadus vēlāk – 2018. gada martā un ka jubilejā viņu sveica gan Starptautiskā PEN sekretāre Katlīna Kaldmā, gan Latvijas PEN prezidente Inga Gaile.

23 Roberta Fērnlīja e-pasta vēstule Jānim Ogam 2020. gada 7. decembrī, J. Ogas tulkojums no angļu valodas.

24 Veltas Sniķeres vēstule Jānim Ogam 2007. gada 22. maijā, Jāņa Ogas arhīvā.

25 Veltas Sniķeres vēstule Ievai Kolmanei 2007. gada 11. maijā. Kopija J. Ogas arhīvā.

26 Rakstnieki, kuri tobrīd bija piekrituši būt atjaunotā Latvijas PEN vadībā, bija ar mieru šos pienākumus uzņemties tikai ar noteiktu ikmēneša algu, kas ir pretrunā PEN būtībai.

Anita Rožkalne

Kāda dzejoļa pieredze

Var teikt arī – ne tikai pieredze, bet – dzejoļa pārdzīvojums vai piedzīvojums, jo kāds notikums bija intensīva un ilgstoša Veltas Sņķeres pārdzīvojuma pieredze. Dzejniece to nosauca par – piedzīvojumu. Es par to uzzināju sarunā ar Veltu Sņķeri 1998. gada 20. augustā, un vēlāk saruna tika publicēta interviju krājumā “Zvaigznes šūpolēs”¹. Zinot to, ka Velta Sņķere ir ne tikai dzejniece, bet arī joga un jogas skolotāju skolotāja, intervijas laikā tiecos uzzināt atbildes, kuras ļautu vismaz nojaust par viņas dzejas sakņošanos jogas mācībā. Viens no jautājumiem bija – ko dzejniece saprot ar vārdu “laime”?

Saņēmu atbildi:

“Tas atkarīgs no tā, kādas ir tavas vajadzības. Man vislielāko laimi ir sagādājuši tieši psihiskie un garīgie piedzīvojumi.”

Vaicāju atkal:

“Vai tajos (piedzīvojumos) ir nepieciešama otra cilvēka klātbūtne?”

Dzejniece atbildēja:

“Ne vienmēr miesīgā.”

Jautāju vēl:

“Ja dzīvi iedomājamies kā līkni, kuru punktu Tu savā dzīvē uzskati par augstāko?”

Un te nu Veltas atbilde:

¹ Rožkalne, Anita. Citas pieredzes laiki. No: Rožkalne, Anita. *Zvaigznes šūpolēs: rakstnieki – par dzīvi un literatūru*. Rīga: Preses nams, 1999, 93.–104. lpp.

“Nemēģināšu to izskaidrot, bet mana lielākā laimes sajūta bija gaišdzirdīgs piedzīvojums. Dzirdēju balsi, kas mani sauca iepriekš nedzirdētā vārdā, uzviļņojot manī neizsakāmu laimi. Klāt bijušais cilvēks vēlāk teica, ka es pilnīgi pārvērtos, asaras lija pār vaigiem. Es nekad no laimes neesmu raudājusi. Tikai toreiz.”

Tajā pašā sarunā es jautāju – cik no toreiz piedzīvotā ir atveidojies vārdiskajā izteiksmē – gan rakstītajā, gan nerakstītajā?

“Jā, – atbildēja Velta Sņikere, – es esmu rakstījusi, vismaz dzejoļos šādi pārdzīvojumi, piedzīvojumi ir atspoguļoti.”²

Atšifrēto tekstu pārlasot, Velta veica dažus labojumus, un, interviju publicējot, netika ierakstīts vārds, ko dzejniece saklausīja ar iekšējo dzirdi. Taču atšifrējumā tas ir. Dzejnieces teiktais precīzi skanēja šādi:

“Mana lielākā laimes sajūta bija gaišdzirdīgs piedzīvojums, kad es dzirdēju, ka sauc mani vārdā – Rorik.”

Arī kādā citā sarunā, varbūt – pat vairākkārt, Velta ir teikusi, ka Rorika vārda atnākšana patiesi ir bijis ārkārtējs pārdzīvojums. Viņa stāvējusi jūras malā, un pēkšņi šķitis, ka uz viļņiem ir nācis šis vārds: it kā nevis kāds saucis, bet vārda skaņa atnākusi ar viļņiem.

1961. gada janvārī Londonā iznākošā žurnālā “Ceļa Zīmes” publicēts Veltas Sņikeres dzejolis “Sauc mani atkal”³. Šis dzejolis publicēts arī laikrakstā “Latvija Amerikā” tā paša gada 1. martā⁴. Teksti ir vienādi, vien ar nelielām pieturzīmju atšķirībām. Dzejolis publicēts arī Latvijā – 1991. gadā Veltas Sņikeres krājumā “Lietu mutes”. Tajā sastopam vārdu “Roriks”. Citēju pilnu tekstu:

2 Rožkalne, Anita. Citas pieredzes laiki, 103. lpp.

3 Sņikere, Velta. Sauc mani atkal. *Ceļa Zīmes*, Nr. 39, 01.01.1961., 95. lpp.

4 Sņikere, Velta. Sauc mani atkal. *Latvija Amerikā*, Nr. 17, 01.03.1961., 3. lpp.

Kas tu esi, kas
Šķērsodams ceļus
Uzreizi visus,
Sauci un atkal sauci
Nemitīgu mirkli
Vārdā nedzirdētā?
Uzrunāji,
Saukdams Roriku⁵.

No manis pretim
Tev atbalss pacēlās.
Cik ilgi dusējusi
Manī?

No manis pretim
Visa es pacēlos,
It kā es visa
Atbalss būtu.

Tava balss sevi
Manī atrada
Citā dzīvē,
Citā laikā.

Mani pie pašām
Saknēm saņēma,
Pie pašas stīgas
Iekšējās dziļas.

5 Vārds “Roriku” var radīt pārpratumu, ļaujot pieņemt, ka dzejolī lietots sieviešu dzimtes (atbilstoši autorei dzimumam) personvārds akuzatīvā. Faktiski dzejniece minēto vārdu lieto vīriešu dzimtē “Roriks”, kam vārdforma “Roriku” arī ir akuzatīvs.

PIEREDZE

Neļauj klaiņot
Šeit neierastajā,
Sauc mani atkal
Un pazudini.

Pazudini
Nejauši ierastam,
Citā nomodā
Pāraicinājis.

Dzejolī jaušama pārlaicīgas pieredzes ienākšana cilvēka dzīvē, vārdā “Roriks” ietvertā nezināmā spēka radīts saviļņojums, visas cilvēka būtības atsaukšanās, it kā dzirdot sevi saucam vārdā, kas nācis no citas dzīves citā laikā.

Tava balss sevi
Manī atrada
Citā dzīvē,
Citā laikā.

Velta Sniķere ir rakstījusi dzeju gan latviešu, gan angļu valodā. Nereti angļu valodā rakstītais ir ticis izmantots jogas stundās. Angliski ir arī dzejolis par Roriku – ar nosaukumu “Rorik”.⁶ Tas publicēts Parīzē izdotajā krājumā *Husks*, kura nosaukumu latviski var tulkot – “Čaulas”, tādējādi atgādinot, ka vārdi ir tikai būtības čaulas. Angļu valodā rakstītā dzejoļa vidusdaļa no latviešu valodā rakstītā atšķiras tikai nedaudz, taču sākums un beigas – būtiski. Sniedzu parindeni.

Sākumā ir latviski rakstītajā dzejolī neesošs teksts – apgalvojums: *To be found. / To know: / One is found:*

6 Sniķere, Velta. Rorik. In: Sniķere, Velta. *Husks*. Paris: Librairie–Galerie Racine, 1999, pp. 31–32.

Būt atrastam.

Zināt:

Kāds ir atrasts.

Tam seko izjūtas raksturojums – *To be struck by the very essence / Of having been found. / Unrivalled sense.*

Būt pārsteigtam par būtisko,

Ka esi ticis atrasts.

Nepārspējama izjūta.

Dzejoļa beigās angļiski saglabājušās latviski lasītās rindas:

Tava balss sevi

Manī atrada

Citā dzīvē,

Citā laikā.

Bet divpadsmit nobeiguma rindu vietā angļu variantā ir secinājums par saklausīto balsi: *It knows itself / My very roots, / The innermost thread / Of life.:*

Tā zina pati

Manas visdziļākās saknes,

Dzīves dziļāko iekšējo

Pavedienu.

Iespējams, ka dzejolis angļu valodā tapis vēlāk, jo tas ir koncentrētāks, mērķtiecīgāks, pārdzīvojuma intonāciju papildinājis secinājumu svars. Svarīgi, ka vārds “Rorik” ir sniegts jau nosaukumā.

Varētu šķist, ka atbilde par dzejoļa rašanos ir atrasta. Impulss ir gaišdzirdīgs pieredzējums, fakts ir noticis, dzejolis – uzrakstīts, un ar to vēsture noslēgusies. Tomēr motīva izvērsums un detalizācija vairākos citos dzejoļos (gan neminot Rorika vārdu) liecina par to, ka piedzīvojums ir bijis ļoti nozīmīgs. Un par to stāsta ne tikai citi dzejoļi. Līdz tam nedzirdētā vārda iespaids ir bijis tik liels, ka dzejniece, kura tic reinkarnācijai, tiecās izprast vārda izcelsmi un saistību ar citiem laikiem un vietām.

Velta Sņikere dažādos avotos meklē vārda “Roriks” etimoloģiju (jāatceras, ka tajā laikā nav pieejamas tīmekļa sniegtās iespējas): vārda senākās saknes, valodas, kurās tas sastopams, vārda iespējamu migrāciju no valodas valodā, vārda minējumus senos tekstos un vēstures avotos. Tiek pārbaudīti atrastie mājiņi par vārda “Roriks” saistību ar ģermāņu cilšu migrāciju, Dānijas valdniekiem vai Islandes mitoloģiskajiem varoņiem un Vācijas senajiem valdniekiem, tiek vaicāts par Rorika vārda iespējamajām saknēm arābu pasaulē un Īrijas senatnē. Angļu un vācu valodā notiek sarakste ar Britu muzeja līdzstrādniekiem, ar Islandes, Dānijas, Skotijas, Norvēģijas un Amerikas zinātniekiem, vēstures un filoloģijas profesoriem. Vācijā atrodas uzvārds *Rorich*, bet dzimtā nav ziņu, no kurienes šāds vārds radies. Vairāki zinātnieki atgādina par Rūriku uzvārdu Krievijā, bet tas nav Roriks.⁷ Mapē ir laikraksta izgriezumus par Nikolaju Rērihu (angliski *Roerich*), bet Velta to nav komentējusi.

Velta Sņikere raksta arī vairākiem cilvēkiem no jogas aprindām un budistu biedrības, lūdzot padomu, kā iespējams “pabeigt atmiņu fragmentus”, kas saistīti ar Roriku, jo nedz viņai pašai, ne

7 Jau pēc Veltas Sņikeres simtgadei veltīto lasījumu noklausīšanās dzejniece 2020. gada 23. decembrī piezvanīja un stāstīja, ka savulaik Vīnē sastapusi krievu grāfiņi, kas teikusi, ka Veltas ciltsrakstos noteikti ir Krievijas Rūriki. Velta pati tam nepiekrīt.

medijiem un hipnozei nav izdevies atrast šī vārda saistību ar iepriekšējām dzīvēm. (Bet ietiekšanās citās dzīvēs ir jau cits stāsts, Velta pati ir vedusi cilvēkus viņu pagātnē, par ko arī stāstīja intervijā.)

Vēstuļu mape ir bieza: pirmās vēstules datētas ar 1957. gada maiju (tātad gaišdzirdīgais piedzīvojums ir noticis pirms tam). Pēdējās vēstules rakstītas 1980. gadā. Pāris nedēļas pirms konferences⁸ telefona sarunā ar Veltu pieminu arī Rorikam veltīto saraksti. Velta saka – tajā neatradās nekas, kas uz viņu varētu attiekties.

Jā, tas izskan arī mapē esošā mašīnraksta lapiņā ar tekstu angļu valodā. Virsraksts vēsta: “Ko man nozīmēja vārda “Rorika” dzirdēšana”.

Tālāk seko:

Agrā bērnībā es jutu un to arī teicu, – ja man netiks ļauts dejot, es nomiršu.

Es sāku justies mirusi. Vienīgi tad, kad sirds bija pietiekami smaga, lai nogrimtu, tā nolaidās manās dzīlēs un tajās snaudošajā sāpē “man neļauj dejot”. [...] Šajās sāpēs es sapratu – ja tas var tik ļoti ievainot, man joprojām vajag būt dzīvai.

Tagad – vārda un balss dzirdēšana aizskāra šo pašu sāpi un vēl dziļāk, – un atklāja, ka tā nav ne sāpe par aizliegumu dejot, ne arī vispār sāpe. Tikai Roriks. Tas ir tas, kas attiecas uz mani.⁹

Tas bija ar raksta tēmu šķietami nesaistīts gadījums, bet kādā no manām viesošanās reizēm Velta mani kā savu viesņu uzaicināja (ierasties drīkstēja tikai konkrētajam interesentu lokam piederīgi

8 LU Literatūras, folkloras un mākslas institūta rīkotā Veltai Sniķerei veltītā konference “Pieredze un redzējumi. Dzejniecei Veltai Sniķerei – 100” 2020. gada 18. decembrī.

9 A. Rožkalnes tulkojums.

cilvēki un viena viņu ielūgta persona) uz Malkolma Stjuarta¹⁰ lekciju par mūsdienu zinātnes iespējām pierādīt spirituālo zināšanu esamību. Viens no priekšlasījumā aplūkotajiem jēdzieniem bija garīgā apzināšanās (*spiritual awareness*). Atkarībā no piederības konkrētai ticībai šo stāvokli sauc par nirvānu, apgaismību vai pamošanos. To pazīst arī joga. Nereti garīgo apzināšanos ilustrē ar metaforu par okeānu un vilni: tu esi vilnis un vienlaikus tu esi okeāns. Spēja vienlaikus apzināties sevi kā atsevišķo un sevi kā kopības daļu liecina par garīgās evolūcijas jaunu pakāpi.

Arī vārds “Rorik” atnāca uz viņiem.

Vārdā nenosaukts, tikai nojaušams, pārdzīvojums, kas saistīts ar vārda “Rorik” atnākšanu, ieskanas dažos citos Veltas Sņķeres dzejoļos. Šķiet, viens no tādiem ir dzejolis “Laiksne” ar Rorika tēmai līdzīgu situāciju tā sākumā:

Kas bija īsts, kas šķita?

Kas bija nenotverams?

Īstenība cita

Par to, kas uznira tai vasarā no dzelmes –

Līksmju laiksne.¹¹

Dzejoļa turpinājumā doma vērpijas ap valodas divējādo dabu, šķītuma un īstenības robežu,¹² līdz beigās atkal nonāk līdz dziļākajai esamībai, kas ir aiz vārdiem:

¹⁰ Malkolms Stjuarts (*Malcolm Stewart*; dz. 1942) – angļu priesteris, dziedātājs un komponists, redaktors, televīzijas raidījumu producents, lektors un rakstnieks.

¹¹ Sņķere, Velta. Laiksne. No: Sņķere, Velta. *Lietu mutes*. Rīga: Artava, 1991, 101. lpp.

¹² Dzejoļi arī daudzkārt citētā rinda “Šķista čūska čivina”, kam grāmatā radusies iespiedklūda pirmajā vārdā, ieviešot nepareizo “Šķista”. Dzejniece par šo klūdu atgādinājusi vairākkārt.

Caur burtiem izkļuvusi, kur tu nonākusi?
Ne nakts, ne diena.
Gaisma viena.
Aiz varavīksnes valsts es biju,
Sataustīju trejvērpeju dziju.

Sadzenā tumsu, līdz šaura kā dzija, tā sadzīst kā rēta.¹³

Līdzīgs motīvs, kas saistās ar dzīves, nāves un laika pašķiršanās tēmu, ieskanas dzejolī “Un kas par to?”. Arī tajā kāda cita īstenība ienāk apziņā kā skaņa:

Kas šīs dzīves akordos trūka,
Pēkšņi no citpasaules atskanēja,
Atskanēja par visu pārāka
Bezrobežu laime.¹⁴

Šī cita īstenība, bezrobežu laimes izjūtu raisītāja, ir tik spēcīga, ka dzejoļa beigās pārlaicīgā satikšanas iespēja šķiet augstāka par zemes dzīvi:

Kad pašķirsies laiks
Un tu būsi brīvs,
Vai arī mani
Tas izārdīs –
Bet kas par to?¹⁵

Dzejolis, kurā tieši atskan Rorika vārds, ir viens no Veltas Sniķeres daudzajiem dzejoļiem, kuros izpaužas dzejas mirkļa

¹³ Sniķere, Velta. *Lietu mutes*. Rīga: Artava, 1991, 104. lpp.

¹⁴ Sniķere, Velta. *Pieredze*. Rīga: Mansards, 2010, 35. lpp.

¹⁵ Turpat.

PIEREDZE

pārdzīvojuma un vārda būtības meklējumu saistība ar dzejnieces pasaules skatījumu. Kā teikts daudz citētā rindā no Veltas Sņķeres dzejoļa “Dzeja”:

Dzeja ir esmē urbšanās skaidas.¹⁶

¹⁶ Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*. Rīga: Valters un Rapa, 2003, 97. lpp.

Ausma Cimdiņa

Kāds Kārļa Skalbes padoms Veltai Sņķerei

Mēs esam viens otra ērkšķi
Kādas man tiesības tevi saudzēt (..)
Es tev piedodu, ka tu nebiji stiprāks par mani¹

Velta Sņķere

Nozīmīgākās tikšanās ar dzejniekiem (tostarp dzejniecēm) notiek, lasot un pārdomājot viņu dzeju. Pirmās asociācijas, dzirdot Veltas Sņķeres vārdu, man ir latviešu trimdas likteņgaitas un literatūra. Manai paaudzei trimdas literatūra un viss, kas ar to saistīts, ilgu laiku ir bijis mīts un noslēpums, sava veida aizliegtais auglis. Lai arī, karam beidzoties, Kārlis Skalbe emigrēja uz Zviedriju, trimdas literatūrā ierakstīties viņš īsti nepaspēja, un padomju literatūras vēsturē viņa emigrācijas fakts iespēju robežās tika noklusēts.

Mana pirmā nozīmīgākā sastapšanās ar trimdas rakstniecību notika 1992. gada rudenī, kad profesors Valters Nollendorfs Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes studentiem lasīja spec-kursu “Ievads trimdas literatūrā” (es un vēl daži docētāji pievienojāmies kā brīvklaušitāji), kur līdzās Dzintaram Sodumam pieminēja arī Veltu Sņķeri. Viņa tika raksturota kā stingri latvisks fenomens un dzīva saikne starp latviešu un Rietumu brīvās pasaules literatūru, kā savdabīga tradicionāliste un moderniste

¹ Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*. Rīga: Valters un Rapa, 2003, 73. lpp.

vienā personā. Šo lekciju iespaidā es uzrakstīju mazu rakstiņu – “Trimdinieks par trimdas literatūru”², un jāteic, ka tie punkti uz “i”, ko trimdas literārā mantojuma sakarā salika Valters Nollendorfs, likās gana pārlicinoši tolaik un varētu būt arī šolaik.

Lai gan trimda nav bijusi manu pētniecisko interešu lokā, man ir bijis lemts tikties ar divām izcilām trimdas dzejas klasiķēm – Veltu Sniķeri un Veltu Tomu, viņām viesojoties Latvijā, un arī uzrakstīt kādu vārdu par viņu darbiem. Šīs tikšanās bija spilgtas un neaizmirstamas, izjutu viņu stipro pieķeršanos Latvijas zemei un tautai, vēlēšanos būt mūsdienu latviešu kultūras aprītē, tajā iesakņoties. Gribu pieminēt arī otru izcilo Veltu – Veltu Tomu. Kad Toma viesojās Latvijas Rakstnieku savienībā (Benjamiņa namā), viņa no savas klasiskās baltpelēkrūtainās žaketes noņēma sudraba kaltu dzintara saktiņu un atdeva man kopā ar stāstu par kādu gados jaunu latviešu rotkali, kas juku laikos saktiņu kopā ar rokassprādzi par nieka naudu viņai atdevis. Ar tādu kā simbolisku zemtekstu viņa pateica, kurai no Latvijas meitenēm atdāvinājusi rokassprādzi (valodas brīvi raisījās, domājams, tālab, ka rakstīju apceri³ par viņas romānu “Aldaune”⁴).

Veltu Sniķeri vaigu vaigā sastapu, kad nāca klajā viņas dzejoļu izlase “Pietuvoties vārdam” (2003). Apgāds “Valters un Rapa” mani aicināja uzrakstīt recenziju, un dzejniecei bija svarīgi redzēt un parunāt ar to cilvēku, kas par viņas grāmatu rakstīs preseī. Iespējams, abpusēji aizdomīga, bet tā bija mana pirmā satuvināšanās gan ar dzejnieci, gan viņas dzejas pasauli, un mūsu vidutājs

2 Cimdiņa, Ausma. Trimdinieks par trimdas literatūru. No: *Baltu filoloģija*, 2. Rīga: LU, 1992, 71.–72. lpp.

3 Cimdiņa, Ausma. Ķoniņienes nepabeigtā seja. *Literatūra un Māksla*, 1992, 17. janv.

4 Veltas Sniķeres romāns “Aldaune”, pirmizdevums 1960. gadā apgādā “Grāmatu Draugs”, atk. 1991. g.

(lai arī neklātienē) izrādījās piebaldzēns Kārlis Skalbe. Proti, kā moto Veltas Sniķeres dzejas izlasei “Pietuvoties vārdam” viņas pašas sakārtojumā ir likti Kārļa Skalbes vārdi, tie izteikti kāda padoma veidā un, kā norāda dzejniece, tas bijis 40. gadu sākumā.

Rūdīts literatūras vēsturnieks – faktologs varētu gribēt noskaidrot, kur, kad un kādā sakarā Sniķere un Skalbe tolaik varētu būt tikušies un kur viņš varētu būt to teicis vai rakstījis, taču es neizmantoju iespēju dzejnieci par to izprašāt. Svarīgāks, arī intriģējošāks man likās fakts, ka viņa tik īpašā un savā ziņā mistiskā veidā Skalbes vārdu piesauc gadus 60 pēc šī notikuma. Arī tad, ja Veltai Sniķerei tikai tā būtu licies vai varbūt viņa būtu nosapņojusi Skalbes piekodināto – tas nemazina šī fakta nozīmi dzejnieces radošajā biogrāfijā, arī minētās izlases lasījumā. Citēju izlases “Pietuvoties vārdam” moto: “Četrdesmito gadu sākumā Skalbe lūdza man pieņemt padomu: “Tikai nerakstāt daudz; neatšķaidīties.”” Kā redzams, arī 2003. gada izlasē moto pierakstā paturētas vidusdialekta pazīmes, mūsdienu latviešu ortogrāfijai ne gluži atbilstošā veidā.

Šī izvēle, protams, norāda uz Skalbi kā viņas literāro autoritāti cauri laiku laikiem, taču, iespējams, tas varētu būt mājiens vērst uzmanību un ieraudzīt kādu īpašu un gluži organisku iezīmi viņas dzejas poētikā. Kā zināms, dzejniece Velta Sniķere bija visai nepiekāpīga, tomēr šo Skalbes padomu viņa ņēmusi vērā – viņa nepiederēja t. s. daudzrakstītājiem, un spilgta Veltas Sniķeres dzejas poētikas pazīšanās zīme ir “neatšķaidīšanās”, teksta blīvums (apliecinot uzskatu, ka cilvēciskās esības atklāsmē dzeja ir pats koncentrētākais informācijas avots) un vienlaikus domas skaidrībā atsvērts dzejas panta vieglums. Kā tāds viņas pants varētu būt diezgan smags pārbaudījums literatūrzinātniekam (ne mazāk kā Preiļu konceptuālisms).

Velta Sniķere ir stipri blīva viņai raksturīgās meditatīvās un mīlas lirikas jomā, taču “neatšķaidīšanās”, nosliece uz būtisko

Imants Ziedonis un Velta Sņķere Murjāņos. 90. gadi

piemīt arī tām viņas vārsmām, ko nosacīti varētu saukt par sabiedriski politisko dzeju, piemēram, dzejoļiem no cikla “Uz savu valsti”. Citēju fragmentu no dzejoļa “Laiks apgāzt”:

Laiks atvētīt pelavu melus
 No lielvīru lielrunu siekiem,
 Laiks apgāzt varenus vezumus
 Pilnus ar briesmīgiem niekiem.⁵

Veltas Sņķeres dzejā netrūkst skarbu, emocionāli atturīgu, par sievišķīgām grūti nosaucamu intonāciju, un līdz ar to viņa ievēl spilgtu un neierastu pavedienu latviešu sieviešu dzejas tradīcijā. Viņas dzejoļa “Vaidu vaideloši” liriskais “es” precīzi trāpa nacionālo, maskulīno un feminīno identitāšu krustpunktos:

5 Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*, 136. lpp.

“Es, karā aiziedams,
Sirdi slēdzu akmenī.”
Bet mēs, vaidu vaideloši,
Paši uz saviem
Sāpju šķēpiem metamies,
Paši savas vaimanas
Neatklausāmies.⁶

Ja man būtu bijis lemts pieķerties Veltas Sņķeres dzejas poētikai, intonācijas un motīvu analīzei, tās varētu būt motīvu analogijas Veltas Sņķeres un Imanta Ziedoņa dzejā (mēģinot izsekot, kurš no kura varētu būt iedvesmojies). Varbūt ir kādi abiem dzejniekiem kopīgi iedvesmas avoti pasaules literatūrā, varbūt – racionāli grūti tverams, dziļi sakņots un vienlaikus izteikti mūsdienīgs viņu dzejas cilvēka latviskums? Pārdomām pāris dzejoļu citāti no izlases “Pietuvoties vārdam”(citējot anonīmi, varētu domāt, ka tas ir Ziedonis):

Caur klusumu sauc dziļāks klusums kāds;
Un apmulst auss, mulst dzirde, apmulst prāts:
Sauc mani kāds.⁷

Mēs krītam, mēs krītam
Kā putni no gaisa,
Kā pelavas maisā
Mēs krītam.⁸

6 Sņķere, Velta. *Pietuvoties vārdiem*, 146. lpp.

7 Turpat, 46. lpp.

8 Turpat, 57. lpp.

PIEREDZE

Nevar nepamanīt, ka Veltas Sniķeres dzejai raksturīgas smalkas un delikātas attiecības ar sevi un pasauli, arī ironija un pašironija. Citēju dzejoli “Citādi” no krājuma “Pieredze” (2010):

It kā sev ligzdiņu
Nākotni izvijam.
Tagadne atnāk
Ar citādām dzījiņām.

Mācīju sevi
Būt lēna un labiņa;
Izsteidzās ārā citāda dabiņa.⁹

Piedzīvojot savu simtgadi lemts un pa spēkam ir vien retajam, dzīves mākslas un stipras dzīvotgribas apveltītajam. Veltas Sniķeres personā tas izteikts sevišķi dāsni, apliecinot viņas dzīves pasaules un radošas brīvības izpausmju krāšņumu un daudzveidību gan rakstniecībā, gan citās esības formās. Es pateicos Veltas Sniķeres 100 gadu jubilejas rīkotājiem par iespēju dzejnieci sveicināt, novēlēt viņai daudz baltu dieniņu un apliecināt, ka mūsu pazīšanās (vēlēšanās, ko viņa izteica mūsu pirmajā tikšanās reizē) turpinās.

9 Sniķere, Velta. *Pieredze*. Rīga: Mansards, 2010, 22. lpp.

REDZĒJUMI

Zigmunds Skujiņš

Fragmenti no dienasgrāmatas un apsveikums

2006. gada decembris. Sarīkojums viesnīcā “Gütenbergs”. Veids, kā Velta Sniķere lasa savu dzeju, ir nepieredzēts. Viņas pasaules uzskats, filozofiskais redzējums izlaužas esenciāli, stiprināts ar roku kustību mudrām. Varbūt viņa nestāv uz zemes, bet levitē, ar matēriju gandrīz nesaistīta. Par dzejnieci akadēmiskā izpratnē viņa sevi neuzskata, varbūt par dejotāju Rama Gopala indiešu deju grupā, varbūt par jogas skolotāju, varbūt par brīvas Eiropas cīnītāju, varbūt par Trimdas PEN kluba Londonas nodaļas ilggadēju prezidenti, par latviešu tautasdziesmu tulkotāju, par Latvijas goda turētāju. Viņa domā dzejā kopš agras bērnības.

2011. gada 2. decembris. Velta atsūta dāvanu – indiešu rokām darinātu piezīmju grāmatiņu. Zīda vāki, rokas lējuma papīrs ar rožu ziedlapiņām.

2012. gada 30. novembris. Vēstule no Veltas. Viņa, būdama viena no Nobela prēmijas kandidātu izvirzītājām, 2013. gadam literatūrā izvirza mani. Bez komentāriem. Nekas nav tik vērtīgs kā mazvārdu noslēpumainība.

2013. gada 22. janvāris. Pienāk Veltas vēstule no Anglijas. Viņa atradusi Veronikas Strēlertes Rakstu 2. sējumā nodrukātu eseju, kas atspoguļo latviešu leģionāru noskaņojumu tūdaļ pēc kara beigām kādā angļu-amerikāņu gūstekņu nometnē internētiem latviešiem. Tur citēts dzejolis, ko rakstījis kāds Z. Skujiņš. Velta jautā, vai tas esot es. Jā. Šis atklājums ir manas biogrāfijas kārtējā mistērija.

REDZĒJUMI

2013. gada 6. oktobris. Pēc kristīgo baznīcas kalendāra šī esot Eņģeļu diena. Jura Rubeņa radiosprediķis. Viņa filozofisko runu varu klausīties un pieņemt. Arī es ticu eņģeļiem. Manā gadījumā tiem ir cilvēka veidols. Tie īstajā brīdī pēkšņi uzrodas, iekļaujas manā dzīvē un liktenīgi ietekmē tās gaitu.

2013. gada 8. novembris. No Veltas – Ziemsvētku vecīša paka. Brīnišķīgs kreklis. Protams, tāda dāvana nevar neiepriecināt, bet tā šajā gadījumā tikai pirmā un triviālā reakcija. Mani visvairāk saviļņo likteņa kārtējā labvēlība, ko atkal un atkal jūtu man piespēlētos draugos, kas patiesi spēj darīt laimīgu un lepnu. Izcilu mantu var gūt dažādi, bet izcilus draugus – tikai ar izcilu Likteņa labvēlību.

* * *

2020. gada decembrī

Nelokāmā Velta! Redzi, kādu dīvainu laiku mums iznāk pieredzēt. Karojot ar vīrusiem, kā izrādās, atombruņojums un kaujas raķetes palīdzēt nespēj. Laikam jau nekas cits neatliks, kā mēģināt atrast sadzīvošanu ar mūsu neizpētītā kosmosa mājokļi mītošajiem kaimiņiem.

Vai man Tev stāstīt par grieķu ziņnesi, kas 490. gadā pirms mūsu ēras, izpildīdams pienākumu, no Maratonas līdz Atēnām noskrēja 42,195 kilometrus? Neviena īsti nezina, kas ar ziņnesi notika, vai viņš pēc tam turpināja skriet. Tomēr, godinot viņu, sportisti 2000 gadus joprojām šo tālskrējieni turpina. Pieņemu, ka arī mūsu dzīvē ir tāda maratona distance, katram nesot savu vēsti. Tu savu distanci turpini skriet ar paceltu galvu, tāpēc nebrīnies par aplausiem arī no manis. Bravo, Velta! Skriesim tālāk!

Inga Gaile

Asinsrite

Velta Sņķere jau kopš pagājušā gadsimta piecdesmitajiem gadiem darbojas Starptautiskajā PEN klubā – rakstnieku organizācijā, kas savās rindās aicina ikvienu cilvēku, kuru interesē vārda un izteiksmes brīvība un tās nosargāšana. Starptautiskais PEN ir tikai gadu jaunāks nekā Velta.

Kad pirms trīs gadiem mēs ar domubiedru grupu atjaunojām Starptautiskā PEN kluba Latvijas nodaļu, es uzzināju par Eritreju, valsti Austrumāfrikā, kur nav neviena intelektuāļa, jo visi ir vai nu emigrējuši, vai apcietināti un pazuduši, kur visi valsts iedzīvotāji 15 gadus piespiedu kārtā dienē armijā; par uiguriem, kuri tiek nomocīti koncentrācijas nometnēs, ko dēvē par pāraudzināšanas nometnēm; par kurdiem, kuri tiek ieslodzīti un spīdzināti par to vien, ka viņi vēlas būt kurdi. Un tad es uzzināju arī to, ka šīm un citām nācijām ir savas PEN organizācijas trimdā.

Arī mums laikā, kad Latviju bija okupējusi Padomju Savienība, tāda bija. PEN Latvijas nodaļa trimdā. Lielā mērā pateicoties Veltai Sņķerei, kura ļoti mērķtiecīgi darbojās gan Starptautiskā PEN Latvijas nodaļā, gan Trimdas rakstnieku PEN centrā Anglijā – sākotnēji kā sekretāre, vēlāk un joprojām¹ – kā šīs nodaļas prezidente, pārstāvēt ne vien Latviju, bet visus trimdas rakstniekus Lielbritānijā, kuri bijuši spiesti pamest savu zemi.

¹ Veltījums tapis 2020. gada nogalē. Velta Sņķere turpināja pildīt Trimdas PEN kluba Londonas nodaļas prezidentes pienākumus līdz pat aiziešanai mūžībā 2022. gada 9. decembrī. (*Sastādītāju piezīme.*)

Darbs PEN klubā ir ļoti dīvains darbs – vai nu vispār bez mantiska atalgojuma, vai arī ar ļoti simbolisku atalgojumu naudā. Šai darbā nākas dzirdēt gan bēdīgas ziņas, gan vēstis par neticamu drosmi un pacietību. Ja to sauc par darbu, tad tas, ko mēs darām pārējā laikā, lai nopelnītu, lai apliecinātu savu pašapziņu, lai paplašinātu savas ietekmes zonu, – tas īsti nav darbs. Bet varbūt tieši darbs PEN ir viens no nedaudzajiem īstajiem darbiem, kas šobrīd pasaulē eksistē?

Kad Latvijā bija padomju režīms, strādāt Latvijas PEN trimdā droši vien bija kā turēt rokās asinsvadu. Jums iespiež rokās asinsvadu un saka: “Nu, dariet kaut ko, dariet...” – vai nesaka neko. Un jūs domājat: ko nu, ko es tur varu iesākt?! Neko. Tas cilvēks droši vien tāpat nomirs. Saņemam ziņas, ka cilvēks, kura asinsvadu jūs turat, vispār negrib, lai jūs to darāt, jo ir laimīgs tāpat, bez asinsrites, dzerot vienkārši sarkano sulu. Bet jūs turat. Ar laiku sākat ņemt līdzī asinsvadu uz darbu, uz jogas nodarbībām. Un tad kādā brīdī, pēc gada vai diviem, jūs pamanāt, ka šis asinsvads ir kļuvis par jūsejo. Vairs nav jātur kā kaut kas ārpus jums esošs. Tā jau ir jūsu asinsrite, un jūs citādi nevarat. Jums ir jāstāsta par to, ka režīms Latvijā ir okupācija, ka tur valda meli un cenzūra, ka ir cilvēki, kuri ir ieslodzīti, nomocīti. Vienkārši tāpēc, ka tā ir jūsu asinsrite un jūs zināt – ja ne jūs, tad – kurš? Un apbrīnojami, kā tas viss notiek, vērpijas un sastājas. Dzejniece, dejotāja, skolotāja, kas raksta par savu piedzīvoto apgaismību, kas var pat neizskatīties pēc gaismas, vienmēr ir līdzās diktatoram un viņa vājprātam. Ar saviem siltās gaismas pilnajiem vārdiem vai ar tumsas maigumu.

Un sanāk tik raiti, ka varbūt pat šķiet, ka tā ir tāda dabīga pulsēšana, kurai nav vajadzīga nekāda piepūle, kurai tik jāļaujas, kamēr diktatoram gan ir grūti. Un, skatoties no visgaišākās vietas, tā varbūt arī ir, bet, lai to paveiktu, lai sanāktu tik raiti un ritmā, un čūska čivina, un buramvārdi piepildās, veselība atgriežas, un

dzīvības riņķis turpinās, lai tik raiti sanāktu, tomēr ir daudz, daudz kas jāmaks: deļot, elpot, pieņemt, runāt, klausīties, pieliekties, izsliekties, runāt, klusēt, redzēt, sadzirdēt, būt par patvērumu, būt pašai, būt tai, kas patveras, būt valodā, būt ritmā, būt ķermenī, būt dvēselē, būt saulē un gaismā, un tumsā, un aiziet, un atgriezties, un redzēt cilvēku un dzīvi tādu, kāda tā ir.

Laikā, kad zeme un cilvēki ir zem diktatora varas, ko var darīt? Var darīt savu darbu. Var noticēt sev, ka tas, ko tu dari, uz ko tevi aicina tā zeltītā gaisma rītos un siltums sirdī, ka tas arī ir tavs darbs. Uzrakstīt buramvārdus Gorbačovam, buramvārdus savai zemei, cilvēku veselībai, dzīvei, atklāt to, kas ir svarīgi, dažos īsos, ritmiskos vārdos, vienkāršiem žestiem, bez patosa, bet paliekoši.

Un tad tas notiek, agrāk vai vēlāk, ikviens diktators salūst, un brīvība atgriežas. Viņa jau nekur nebija aizgājusi. Brīvību atbrīvo no melu žņauga, un viņa var atkal runāt un elpot. Un tas notiek, pateicoties tādiem cilvēkiem kā Velta Sniķere, kas mierīgi un pacietīgi turpina darīt savu darbu.

Tāpēc no visas sirds sveicu Veltu Sniķeri arī no Latvijas PEN un pateicos viņai par viņas darbību mūža garumā.

Ingmāra Balode

Veltai Sņķerei – gadsimts

Piedzīvot gadsimtu un gadu tūkstošu mijas brīdi savā dzīvē, redzēt izaugam paaudzes, maināties valodu, pieredzēt Latvijas bojāeju un augšāmcelšanos – tā nenotiek ar katru, kam doti vārdi un jūtīgums runāt, izrunāt un uzrunāt šo pasauli. Velta Sņķere savu gadusimta loku uzzīmē šogad, 2020. gadā, kurš atkal nav ne viegls, ne vienkāršs, ne ērts, bet ko ir lemts piedzīvot – kā visus tos laiku nogriežņus, kas, elegantu žestu saliekti skaistos lokos, iegūlušī dzejnieces dzīves rakstā, kamēr viņa pati ir brīva radot, vērojot, rakstot, atdzejojot un tādējādi esot klāt mums visiem. Tā ir dāvana mums Veltas dzimšanas dienā – visviens, vai esam dzimuši 1938., vai 1983., vai 2000. gadā – būt viņas laikabiedriem. Paldies!

Es pirmoreiz Veltas Sņķeres dzeju ieraudzīju 1991. gadā – mēdzu piestāt pie mammas rakstāmgalda, kad viņa lasīja “Literatūru un Mākslu” vai gatavojās stundām, kurās gadījās paņemt līdzī tābrīža jaunākos dzejas krājumus. Atceros avīzi un jautājumu: “bet ja es būtu – vai jūs mani sauktu?” un “Tu sauktu mani – lai es būtu?”. Vārda piepildītība un jauda nesa skatienu dimensijās, kuras it nekādi nevarētu ietilpināt trausla avīžpapīra lapās. Es iepazīnu Veltas Sņķeres balsi, gan dabūnot “Lietu mutes”, gan vēlāk un atkal it kā no jauna, lasot jaunus izdevumus un pārīzdevumus Latvijā. Varbūt ap gadsimtu miju manās rokās nonāca neparastais apgāda “Daugava” krājums “Trīs autori”, ko atklāj Veltas Sņķeres dzeja – arī jau pazīstamie darbi šajā spilgtajā kompozīcijā ieguva jaunas gaismkrāsas, mācīja mani ticēt vārdam no jauna.

REDZĒJUMI

Mūžu rakstīt un nepazaudēt vārdu – es tam uzreiz nenoticu. Varbūt arī stipriem un gaišiem dzejniekiem bijušas šaubas par vārdu vai bailes par tā trauslumu, izmisums par vārdu bezspēcību savureiz? Es nezinu. Bet nemitīgu gara piedzimšanu valodā, piedzimšanu no turienes, kur atskatīties mēs nespējam, un iedzimšanu turienē, ko aprakstīt mums nav dots, bet kam tomēr varam iedot savas, cilvēku valodas, spēku un skaistumu, redzam Veltas Sņķeres dzejā, kas dejo un dzimst mūsu priekšā katrā sastapšanās reizē ar jaunu, citādu gaismu.

“Sadzenā tumsu, līdz, šaura kā dzija, tā sadzīst kā rēta.” Vai pirmā bija balss vai vārdi? Pirms burtiem bija buršanās, to mēs – vismaz šķietami – zinām.

“Caur burtiem izkļuvusi, kur tu nonākusi?

Ne nakts, ne diena.

Gaisma viena.”

Gaišu Dzimšanas dienu, mīlā Velta!

Kā dzimšanas dienās saka mani poļi, pat nenojauzdami, cik dažkārt viņi viegli tulkojami Īstenībā:

STO LAT! Simt gadu!

Nora Ikstena

Veltai

Laikam vistuvāk viņai pabiju Londonā, šķiet 2014. gadā, kad filmējām interviju ciklam “Rakstnieks tuvplānā”. Sajūta Veltas tuvumā vienmēr bija mazliet nereāla. Itin kā tu pieskartos citai pasaulei, kas vienkārši uz brītiņu piestājusi zemes dzīvē. Viss liekais atkrita, viņa runāja klusi, lakoniskiem, tiešiem, dziļiem teikumiem. No stāstītā nāca tāda mūžīga gaisma, kurā gribējās palikt. Atbrauca Veltas mazdēls Hjū, pārgājām uz angļu valodu, saruna vairāk pieskārs apkārtnes dzīvei, atmiņām, ikdienai. Velta mani paņēma zem sava vēdu spārna laikam tāpēc, ka viņas meitu arī sauc Nora. Un ļoti priecājās, ka reiz es Londonā pie viņas aizvedu savu krustmeitu Noru. No Londonas uz Ikšķili pa retam ceļoja kartītes, vienmēr ar īsu laimes vēlējumu dzīves zīmīgos brīžos. Plauktā man stāv viņas dāvētā dozīte, bieži to paņemu rokās un paturu, vienkārši, lai sajustu labestību, gaismu un līdzsvaru. Lai nekautrētos dzīvot savā pasaulē, kas tik ļoti atšķiras no apkārtnes. Tāpat kā nekautrējās Velta, darīja to ar īstas lēdijas mugurkaulu. Fiziski viņa lunkani vadīja jogas stundas savā Londonas mājā. Vienreiz man bija tā laime piedalīties – jutos smaga un neveikla, bet Velta zināja, kā mani izlocīt.

Veltas dzejas un dzīves apsolījuma pilnais, garais, skaistais mūžs ir kā vaduguns mums visiem. Viņai, kā daudziem citiem, pēc Otrā pasaules kara bija jādodas trimdā, jārada sava dzimtene no jauna svešā, nepazīstamā vidē. Anglijā viņa pievērsās meditācijas ceļam, palīdzot daudziem cilvēkiem pārvarēt dzīves līkločus.

Ilgi bijusi šķirta no Latvijas, dzīvojot Anglijas sabiedrībā, Velta allaž to cildināja savā dzimtajā valodā, radot īstas latviešu lirikas pērles. No savas vēdiskās pasaules bieži sveicinot savu mīlo Latviju.

100 gadi valsts mūžā ir īss nogrieznis, 100 gadi cilvēka mūžā – liela un skaista uzvara.

2007. gadā Velta Sņikere pēc vairāk kā 60 gadu neredzēšanās atbrauca ciemos uz Ikšķili pie Dzintara Soduma. Dzintars pēc tam savās piezīmēs ierakstīja:

“Nupat Velta man iedeva savu 2003. gadā Valtera un Rapas izdoto dzejoļu grāmatu “Pietuvoties vārdiem”. Nebiju to redzējis. Kad 1950. gadā Stokholmā Daugava izdeva dzejas grāmatu “Trīs autori”, izdevēji Dagnija un Georgs Šleieri jūsmoja par Sņikeres daļu tajā grāmatā. Elles ķēķa dalībnieki Ņujorkā citēja viņas dzeju un no tās ietekmējās. Stokholmā Juris Staune to citēja sarunās, sanāksmēs, rakstos, jo Sņikeres dzeja atšķīrās no pasmagās, žēlabainās patriotiskās lirikas, kādu tolaik rakstīja trimdas dzejnieki. Tagad grāmatā “Pietuvoties vārdiem” Velta veltījusi aktuālai politiskai dzejai veselu nodaļu “Uz savu valsti”. Zintniece runā par latviešu tautas dzīvības norisēm.

Jā, Sņikeres un mana paaudze mīl Latviju. Tā mums deva izglītību. Tagad Latvijā rodas jauna intelektuāļu paaudze. Redzams, tā tiecas lietot intelekta, zinību valodu, ne patriotisma valodu. Zintniece Velta Sņikere savā grāmatā “Pietuvoties vārdiem” viņiem dod ceļa zīmes: ar izkoptu mākslu un zināšanām domāt savas dzimtenes domas.

Elles dibenā nogrimušo
Lielo zvanu
Gribu zināt
Atmodināmu.”

Kad Velta aizbrauca, es lasīju “Trīs autorus”. Pēkšņi man šķita, ka viņa dzejolis “Latvijai” varētu būt veltīts Veltai, jo jaunībā Londonā starp viņiem uzplauka liriska aizraušanās.

Caur kļavu gatvi, liepziedu vārtiem,
Caur bišu pūliem, kas elpo un zan,
Caur dienasvidu, baltu zošu pulkiem
Tu nāksi pretim, tu nāksi pretī man.

Tad būs tā vasara klātu,
kam dziedāju slavēdams dziesmas,
Dubļiem piemircis pats,
sala un svešuma pilns.
Smejot tu zemenēm sārtām
smulētu muti sniedz pretī –
Mīlā, cik seju ir daudz,
vienai tik mute kā tev.

Veltas Sniķeres un Dzintara Soduma satikšanos Ikšķilē es vēlāk aprakstīju savā romānā “Vīrs zilajā lietusmētelītī”.

Viesistaba

Kādu rītu Meitiņa Tebem izstāsta vēl vienu priecās vēsti. Vai viņš atceras to skaisto, jauno dejojāju, kurā jaunībā bija ieķēries? To raibo, krāšņo taureni, Tebe pārvaicā? Jā, vecais ģeķi, viņa lidos tevi apciemot.

Tebe sēž nobijies, ļīpa raustās. Lakšmi, skaistule, viņam, zemiekam, kurš pārpratuma pēc bija sācis dzejot, toreiz atrakstīja, ka ar sievu ģimenē viņa talants pazudis. Lai pamet visu un brauc pie viņas. Viņi būs sapņu pāris, ceļos pa pasauli, radīs, viņi būs viens otram dzimtene. Tebe viņai uzrakstīja: “Ja man jāizšķiras starp

domāt un mīlēties, es izšķiros par domāt.” Bet nevar noliegt, ka Lakšmi bija viņu valdzinājusi.

Meitiņa uzvelk Tebem balto linu kreklu, pelēkrūtoto vesti. Viņš pat nepretojas, ka istabā ienes mazo galdiņu ar divām greznām tējas tasēm un kūku šķīvi.

Lakšmi ierodas tikpat skaista kā pirms pusgadsimta. Viņa ir viegla un vingra, pārvietojas gandrīz bez svara, galvā augsta, grezna cepure. Tebe sēž, nolaidis ausis, laimīgi smaida. Meitiņa palīdz Lakšmi iekārtoties krēslā iepretim Tebem, salej tēju un nozūd virtuvē.

Tebe: “Tu joprojām esi skaista.”

Lakšmi: “Tu joprojām esi gudrs.”

Tebe: “Man prāta nav.”

Lakšmi: “Tev ir valoda.”

Tebe: “Jaunībā tu biji spēcīga meita. Aiz sienas nejauši dzirdēju, kā tu laidī savu straumīti. Vareni.”

Lakšmi klusē un smaida. Ceļ pie lūpām grezno tējas tasi, knibina kūku.

“Man dažreiz likās, es sajukšu prātā bez dzimtenes,” viņa pēkšņi saka.

“Bija daudz jāpārvar, lai atbrīvotos no emocionālām sajūtām,” saka Tebe.

“Es dejoju.”

“Es tulkoju un rakstīju.”

Tebe piesienas stāvus, no plaukta izceļ kādu mapi. Atver to un saka: “Par dzimteni domāt un rakstīt bija kā domāt un rakstīt par sievieti.” Tad sāk lasīt.

... caur kļavu gatvi, liepziedu vārtiem, caur bišu pūļiem, kas elpo un zan, caur dienasvidu, baltu zošu pulkiem, tu nāksi pretim, tu nāksi pretim man, tad būs tā vasara klātu, kam dziedāju

slavēdams dziesmas, dubļiem piemircis pats, sala un svešuma
pilns, smeļot tu zemenēm sārtām, smulētu muti sniedz pretī,
mīlā, cik seju ir daudz, vienai tik mute kā tev..

Tad viņi vēl ilgi sēž klusumā, dzer tēju, paraugās viens uz
otru. Te viņi satikās, te viņi šķirsies.

Agris Krūmiņš

Iedainot Veltu

Velta Sniķere ir varbūt viena no nozīmīgākajām, neapzinātām un nepieradinātām personībām, kas izaugusi pirmskara Latvijā un savijusi latviešu kultūru ne tikai ar tās senajām attālām saknēm, bet arī ar dziļi dienvidindiskiem vaibstiem. Velta, kura jau pirms bēgšanas no Latvijas Otrā pasaules kara mūklāja bija iesaistījies dziļi un jaunu apvārkšņu meklējumos, atklāja sevī Austrumus. Vēlāk noskaidrojās, ka šie Austrumi bija it īpaši Indija un Šrilanka. Tā ir vilkme, ko viņa turpina izdzīvot, bet apzinājusies jau Rīgā 30. gados, kad, noklausoties lekciju par austrumu filozofijām, viņa atklājusi, ka tās jau viņā ir, kā saka, iekšā. Sākās ceļš, kas aptver domāšanu, tautasdziesmas, dzeju, indiešu deju un jogu – nepieradinātā un intuitīvā formā. Kā Velta saka:

Es esmu atradusi
Dziļi slēpto eju.
("Ilgšana")

Nepieradinātā Velta

Pēckara laikā viņa mitinājās kara sagūstītā Vīnē, no kuras mīlestība un ceļš veda uz citu kara pakļautu lielpilsētu, Londonu. Tur paverās iespējas nodoties austrumu filozofijām, kas jau daļēji bija iesakņojušās Lielbritānijas kultūras dzīves marginālijās ar tās

irstošām koloniālajām saknēm. Londonā veidojās jauns pasaules uzskats un radās dziļa Rietumu kultūras kritika, arīdzan izpratne par 800 gadu kristietības kalpības jūgu, kas dominēja Latvijas zemēs. Un kaut Veltai nebūt nav tuva 80. gadu Delēza&Gvatarī filozofiskā kritika, kas pasauli sadala autokrātiskās “saknēs” un demokrātiskos “rizoīdos” kā sēņu daudzplaukšņainos zemes savērpējamus, viņa ir šī *Zeitgeista* jeb laikmeta gara auglis. Arīdzan Velta, tāpat kā Delēzs&Gvatarī, saskata nospiedošo dogmu, kas mīt monoteisko kultūru saknēs un kuru pārņem dogmatiskās komunistiskās ideoloģiskās diktatūras:

Kristieši un musulmaņi,
Ebreju Bībeli rokās,
Savu Dievu identitātes noasinātus štempeļus
Lieto ieročiem.

Un vēl šaurāka ideoloģija,
Kriminalizējusi dievbijību,
Brīvības, brālības plakātiem
Verdzības važas vij.
("Uzmanība pret Dievu")

Viņa neiet šauri šķirto Trimdas ceļu ar tās bināro skatu uz Latviju un latvietību, bet gan dvēseļu un citu eksistenču formu izpēti. Viņa to saprot kā smagu pašatklāsmes ceļu:

Mums jāsatriecas gabalos,
Lai varētu izkāpt
No līdznēsātām lūžņām.
("Drošības")

Varbūt tas ir bēgšanas turpinājums?

Viņa ir garīga – no viņas strāvo nepieradināts dvēseliskums; viņa ir domātāja – viņa kā sev, tā savam lasītājam vai sarunas biedram vienmēr uzdod jautājumu, ko nekad nav viegli atbildēt, bet uz kuru ir jāatbild; viņa ir sīksta, askētiska un vienlaikus grezna; bet varbūt, viņai apprecot angļu mūziķi un britu valsts dienesta pārstāvi Džimu Vilsonu, lūst valnis, kas darīja Trimdu tik nošķirtu no mītņu zemēm. Tomēr viņa ir Trimdiniece ar dziļu un principiālu naidu pret padomju režīma asiņaino būtību, bet arīdzan ar savu vietu kā iekšpus, tā ārpus Trimdas logu rūtīm. Maz gan ir to citu, kuri varēja teikt:

...labprāt es ietu
Pa varavīkšņu lietu,
Kad aumaļām nolīst krāsas
Un otrādi apgriežas viss.
("Es stāvu pie kādām durvīm...")

Kustīgā Velta

Ar kustību, ar ķermeņa kustības piekopšanu atveras ceļš uz dvēseli. To dara jogā. To dara arīdzan indiešu dejā. To dara, kā saku, viņas dzejdejā, kas sakņojas un atdarina indiešu mudras. Viss sākas ar attiecībām starp ķermeni un dvēseli. Joga ar savu kustību režīmu un koncentrācijas prasmi atklāj ceļus uz cilvēces garīgo realitāti. Kā trīspadsmitgadīga meitene 1933. gadā Latvijā viņa sāka piekopt jogu; 20 gadus vēlāk viņa dibina organizāciju *British Wheel of Yoga*, kur Velta Sniķere-Wilson ir šīs visaptverošās jogas pārstāvniece pasniedzēju pasniedzēja. Jogas kustība ved viņu uz Šrilanku, kur, kā Velta saka, "zemes virsū ir vēl viena vieta, kur mani uzskata par savējo. Indija. Šrī Lanka." ("Savādībaņas")

Tur, piemeldējoties Rama Gopala indiešu dejas trupai, viņa attīsta deju kā dāvanu. Te varbūt atklājas robeža, pār kuru mēs, ārpusnieki, nespējam pārkāpt. Šis punkts ir valnis ne Veltai, bet mums. Tā ir vieta izredzētiem. Kā Rams Gopals saka: “Tev un tikai Tev dejošu svētās indiešu dejas. Tās nedrīkst rādīt teātrī, vienkārši mirstīgie tās nedrīkst redzēt. Viņš aizslēdza ārdurvis, aizslēdza gaitenā durvis, aizslēdza istabas durvis. Lika man apsēsties un... dejoja man. Skaistums un svētums.” (“Savādība”) Caur ķermeni uz atklāsmi, tā arīdzan caur vārdu un kustību uz dziļāku saprašanu. Tie, kas ir redzējuši Veltu Sniķeri skaitām savas īsās, dziļās dzeju pērles, redzēs, ka viņas priekšnesumā piemeldējas roku, ķermeņu un acu mijiedarbība. Es nosaucu tās par dzejdejām. Viņai šīs kustības ir intuitīvas, bet tās sakņojās indiešu mudru piekopšanā un attīstīšanā, kur tās zib kā īsti atklāsmju avoti.

Domājošā Velta

Velta Sniķere domā dzejā. Viņas dzeja savā lakoniskā raksturā uzstāda jautājumus, kurus lasītājam jāatbild; ja literatūrā mīlestības tēma ir ikdiena, tad Sniķere trijās rindās paceļ to citādā, īpašā jautājumā:

Nācarietis teica “Dievs ir mīlestība”
 Priesteri un Freids “mīlestība ir velns”
 Mīlestība teica “Es esmu”
 (“Mīlestība”)

Te 2000 gadu maldu ceļi pārveras trijās rindās par vēstures dislokāciju un esmes vienkāršību. Tie ir dziļurbumi, kas aizved atpakaļ uz cilvēces pirmsākumiem. Nebaidies no izjūtām, kad tās

nāk, tad ir jāsaņem cieši un jāpieņem. Tie ir ceļi, par kuriem vari ieiet Veltas pasaulē, tas pat var notikt neapzināti:

Nemaz tie nemanīs,
Kas manos vārtos ies,
Ka gaismas atmetīs
Un kā tie laistīsies.
(“Vārti”)

Veltas Sniķeres radošais gars neapsīka. Ilgus gadus viņa ir strādājusi pie latviešu dainu atdzejošanas vai, kā viņa to dēvējusi, “iemežģīšanas”. Dainu tulkošana ir nežēlīga – tulkot no poētiskas valodas, kāda ir latviešu valoda, uz mehānisku valodu (angļu valoda) vēsturiski ir bijis kropļojošs un lielā mērā nesekmīgs process. Veltas rokās tautasdziesmu trauslums un iekšējais skaistums daļēji iezīmējās pat angļu valodā.

HibrīdVelta

Kopsummā Veltas Sniķeres ceļš paceļas pāri tam ekskluzivitātes fonam, kas piemīt lieliem latviešu domātājiem. Ja latvieši savu pastāvēšanu ir balstījuši uz “citādības” izstumšanu kā garantiju uz ilgmūžību, tad Velta Sniķere ir pierādījusi, ka savērtpt vairākas pasaules nenožīmē latvietības noraidīšanu, bet gan tās bagātināšanu. Jebkura mūsdienu valsts, kultūra, sabiedrība un tās indivīds ir pastāvīgā maiņas procesā. Ja vien mēs nesēžam kādā kaktā ar skatu pret sienu (un tādā gadījumā esam palikuši par objektu, ne subjektu citiem), mēs varam iesaistīties un mums ir jāiesaistās pasaules diskursos. Sniķere rod viedu ceļu hibrīdizēto pasaulē.

REDZĒJUMI

Viņa ir apzinājusi savu iekšējo hibrīdiskumu. To atklājusi, sekojot pašas ieteikumam:

Liksim ausi pie auss

Un klausīsimies

Viens otrā...

(“Saklausīšanās”)

Ivars Šteinbergs

Ieteikumi

*Tekstā citēti fragmenti no Veltas Sniķeres
publikācijām un citiem avotiem*

I.

Dārgais Doktor S.,

Pēdējā laikā daudz vilšanās. Kā izeju no mājas, tā vilšanās; ieslēdzu TV – vilšanās; mēģinu uzcept franču omleti – Jūs jau sapratāt... Agrāk tie bija sīkumi, – maiznīcas kafija ūdeņaina, eklērs – pārāk ciets, bet tagad es pat savus mīļos romānus vairs nelasu, jo zinu, – būs vilšanās. Beigu beigās saņemtos Jums uzrakstīt, lai gan liekas, no tā nebūs nekādas jēgas. It viss man liek vilties, un es nezinu, kā izkļūt no šī jūlescūciņas rata.

Dziļā cieņā,
Vīlusies

Dārgā Vīlusies,

Mūsdienās daudzās valstīs notiek eksperimentācija ar domu pārraidīšanu. Domu spēku neviens neapšaubā. Jūs acīmredzot

REDZĒJUMI

pārraidāt sliktas domas. Iesaku no tām attīrīties. Katru vakaru, pilnā stundā starp plkst. 7.00 un pusnakti, sakiet skaļi vai klusībā sekojošos vārdus:

“Sliktām domām nav kur likties,
Galvā tām sāk nepatīkties;
Latviju latviešiem!”

Trejdekšņa īpašnieki var to žvandzēt pirms un pēc teiciena, jo trejdeksnis palīdz tīrīt gaisu un padzīt visu nelabo. Var arī paņemt un pa sacīšanas laiku rokā turēt jumja zīmi.

Vienmēr Jūsu,
Doktors S.

2.

Doktor S.,

Martā vēl biju normāla, bet jūlijā jau “nobriedusi” sieviete, kura vairs nekur neiederas. Par to atvērtās sabiedrības ideologi nerunā, kāpēc? Tā vietā ir glēvs klusums un nabiņu rubināšana. Gluži kā okupācijas laikos. Turpinu lasīt Monteskjē Persiešu vēstules – nu ir ko padomāt. Cik tur laika pagājis kopš 18. gs., bet cilvēki nav kļuvuši tolerantāki. Katru gadu eju uz Dzintara Čīčas koncertu, bet sabiedrība turpina lumpenizēties. Vienas vienīgas galvassāpes.

Derdzībā,
Skaisle Jatalniece

Dārgā Skaisle,

Neesmu drošs, vai sapratu Jūsu jautājumu, bet pret galvas sāpēm palīdzēs Salamba Sarvangāšanas stāja, saukta arī par mēness pozu. Tā atvēsina ķermeni, nomierina prātu un nervu sistēmu pēc saspringtas dienas. Varat izmēģināt arī Halāsanu ar krēslu – no Sarvangāšanas laidiet kājas lejā aiz galvas un atbalstiet pēdu pirkstus pret iepriekš sagatavotu ķebli. Palieciet šajā pozā 3 minūtes.

Radha Ramana Hari Govinda Džaija,
Doktors S.

3.

A. god. Doktor S.,

Man ir smaga disleksija, bet es izmisīgi vēlos kļūt par dzejnieku. Vai Jums ir kādi ieteikumi?

Nodiktēts, bet ne izlasīts,
Cieņā,
Izmisējs

Mīļais Izmisēj,

Galvenais ir sajust sevi, savu identitāti. Kas tu esi, ar ko saistīts, uz ko tiecies? Realitāte ir daudzplākšņaina, to nevar nolobīt kā apelsīna mizu, arī vārdus nevar paķert viegli, tie nobriest tikai tad, kad notiek atklāsme dvēselē. Ja atklāsmes nav, iesaku ar tādām muļķībām nekrāmēties.

Mūžīgi mūžos,
Doktors S.

Kārlis Vērdiņš

Liekvielas

*Pēc Veltas Sniķeres raksta
"Zelta papardes zieds" motīviem*

Dzimst, nobriest, noveco un nomirst organismi,
un arī civilizācijas piedzimst, nobriest, mirst.
Šis process nav ne noskaidrots, ne izprasts,
bet lielā mērā vainīga, kā rādās,
ir organisma neprasme tikt galā
ar liekvielām, kas pārslogo to, dara lēnu
un beidzot aptur.

Uzņemtas top vielas,
kas netiek gana pārstrādātas, izdalītas,
tās apgrūtina organisma darbību,
tās neļauj organismam funkcionēt,
un organisms diskvalificējas,
jo vairāk nedarbojas nekā darbojas.

Bez pietiekamas darbošanās dzīvodams,
sāk organisms atslābt, pūt un sairt.
Ar liekvielām ir noslogota pasaule,
kas turklāt cieš no piegānītas apkārtnes.
Un kultūra, un sadzīve ir pārslogotas
ar liekvielām – ar meliem, izlikšanos
un aklām spaidu ticībām.

Papilnam

ir bijis praviešu, kas sola debesis
vai ideālu valstību uz zemes,
bet iznākums ir vienmēr bijis bēdīgs.
Šķiet, saprāts, kas mums visiem dots ir kopīgs,
no liekvielām ir smagi pārslogots,
un tādēļ nespēj funkcionēt tas normāli.

Šķiet, zemes ritējuma laiks ir nobriedis,
lai parādītos Cakravartina –
tā vārda skaidrojums ir “riteņgriezējs.”
Viņš, izkustinot īstos riteņus,
spēj pasauli no smakšanas zem tumsas,
kur nospiedušas to ir daudzās liekvielas,
reiz atkal vadīt darbošanās gaismā.
Bet, lai šo darbu varētu viņš veikt,
ir vajadzīgi daži priekšnoteikumi,
un visupirms – tam vajadzīga īsta sieva.

Tas ved mūs atpakaļ pie zelta papardes,
par kuras ziedu glabājam mēs senas atmiņas,
un kuru atrast varam tikai divatā.
Tā atradēji zinās dabas noslēpumus
un visu, kas vien iespējams ir dabā.
Starp jauniem latviešiem mums vajadzīgi
ir divi, kas tik ziņkārīgi un tik patiesi,
ka izdotos tiem īstenībā redzēt,
kā naktī uzzied zelta paparde.

Nav piecu maņu pasaulē šī zieda,
to atrast tikai katra paša varā.

Kārlis Vērdiņš. *Liekvielas*

Kur meklēt to, jums pateikt nespējam,
vien varam iezīmēt tā meklēšanas kontekstu,
ja veiksies – aptuvenu virzienu.

1972–2020

Inga Gaile

visādas puķes, elle un indija

Veltai Sniķerei

es tik ilgi gāju un klausījos
kamanu zvārguļu skaņas es ilgojos
apkārt sev spilvenus ziedlapas krāju
domāju: reiz visa būs gana
zelta zvaniņš čūska činkstoša lapa
krītot pāršķeļ man galvas kausu
tava skaņa nāk no dobjās alas,
kurā tu stāvi kā asīzes francisks
sabristām kājām
to siltumu atdodot oglēm
hei māsīņ
hei
rīts pār olīvu kalnu veļas
kā pelēks mākonis
dūkans kumeliņš miglā
savaldīt zirgu ir noziegums
bet man taču jātiek ir tālāk
mani vārdi par smagu
lai rādītu jums:
rīts par olīvu kalnu veļas
kā sarkana dzijtiņa no lauka uz jūru
sabristām kājām stāv bomzītis
no manis uz tevi un lasa:

REDZĒJUMI

pavasaris zied ābele
izpūš dūmus
sibilla vizma velta ilze elza elle un indija
pār olīvu kalnu mākonis
tajā brauc zelta vējpūtis
un noceļ mums priekšā
ziloni mazu zēnu un agni uguni
pār cirka laukumu iet kāds bērns
katrs sirdspuksts ir dzīva lūgšana
atpakaļ atskrēja lapsiņa
stāv kaili divi cilvēki
neko nezin par zemi vai uguni
debesīs aizlido metāla vārpsts
baltas brūces zilajā atveras

es nemāku atdzimt tik viegli kā tu
es varu caur sāpēm un smagumu
bet kad es no alas izlienu
nogāzē aizvējā uzziēdu

es nemāku atdzimt tik smagi kā tu
es varu caur prieku un vieglumu
bet kad es no alas izlienu
ozola mizā es pulsēju

mana atmiņa ir kā sairis siets
no katras šķiedriņas piedzimst jauns zieds:

lilijas dālijas narcises krokusi ķirši un kreimenes
rozes kreses pelašķi pujenes
madaras vībotnes atraitnītes

maiļpuķītes un vizbules
ceriņi ceriņi gaiļbiksītes
margrietiņas neaizmirstules
rudzupuķes āboliņš pelašķi
un jasmīni jasmīni jasmīni
par pļavu mākonī pārveļas
sudraba ezers ielejā nolaižas
es tik ilgi gāju un klausījos
kamanu zvārguļu skaņas es ilgojos
kā sarkana dzijtiņa no lauka uz jūru
sabristām kājām stāv bomzītis
un lasa:
pavasaris
zied ābele

Kristiāna Kuzmina

Veltas Sniķeres kolekcija Rakstniecības un mūzikas muzejā

Godinot latviešu trimdas dzejnieci Veltu Sniķeri viņas 100. jubilejā un apzinot par viņu pieejamos materiālus, jāmin viņas kolekcija Rakstniecības un mūzikas muzejā. Tā ir lielākā priekšmetu kopa Latvijā, kas pieejama dzejnieces personības, dzīvesstāsta un literārās darbības pētniecībai un kurā apkopoti vairāk nekā 700 priekšmeti. Paralēli viņas personīgajai kolekcijai, daudzi materiāli par V. Sniķeri pieejami arī citu personu jeb saistītajās kolekcijās.

V. Sniķeres kolekcija, kas aptver dažādas priekšmetu grupas (dokumenti, fotoattēli, grāmatas, iespieddarbi, korespondence, personīgie priekšmeti, rokraksti, audio un video materiāli), sniedz pilnvērtīgu ieskatu viņas dzīves norisēs un daudzveidībā, atklāj viņas personiskās vērtības un plašo interešu loku – ieguldījumu literatūrā un latviešu kultūrā, aizraušanos ar deju un jogu, regulārus ceļojumus un tikšanos ar domubiedriem, arī iedziļināšanos politiskajās norisēs.

Viena no saturiski vispilnvērtīgākajām priekšmetu grupām V. Sniķeres kolekcijā ir **fotoattēlu kopa**. Tā plaši atspoguļo dzejnieces galveno dzīves nodarbošanos – jogu un Austrumu deju – gan apvienojumā ar dzeju, gan darbojoties kā pasniedzējai. Fotogrāfijās iemūžināti mirkļi no uzstāšanās reizēm, tikšanās ar audzēkņiem, domubiedriem, personībām, no kurām viņa pati mācījusies un iedvesmojusies. Tāpat fotogrāfijās atainota V. Sniķeres sabiedriskā dzīve – regulāri ceļojumi, dalība PEN kongresos,

ainas no literāriem pasākumiem un domubiedru tikšanās reizēm. Īpaši jāmin arī fotogrāfijas no Triju Zvaigžņu ordeņa pasniegšanas 2007. gadā.

Izvēsta ir arī privāto fotogrāfiju sadaļa, kas ataino gan Veltas Sņķeres dzimtu, vecākus un tuvākos radus, gan draugus, paziņas un arī mājdzīvniekus. Fotoattēlu grupā apskatāmas arī citu personību fotogrāfijas – Valdemārs Dambergs, Anšlavs Eglītis, Andrejs Johansons un Veronika Strēlerte, Pāvils Klāns, Ilona Leimane, Velta Toma, Andrejs Eglītis un Bronislava Martuževa, Mudīte Austrīņa u. c.

V. Sņķeres kolekcijas **grāmatu** sadaļu lielākoties veido viņas sarakstītās grāmatas, dzejas krājumi un izlases – “Trīs autori” (kopkrājums ar Ojāru Jēģenu un Dzintaru Sodumu, 1950), “Piesaukšana” (1967), “Nemitas minamais” (1961), “Lietu mutes” (1991), kā arī viņas tulkotā dzeja – Zinaīdas Lazdas krājums *A Green Leaf* (1986) un Stīva Kutca krājums *In the Landscape of My Mothers Eyes* (1986). RMM krājumā glabājas arī rakstu krājums angļu valodā *The Art of Survival* (1987), kurā publicēts V. Sņķeres raksts. Dzejnieces grāmatas (piemēram, dzejas kopkrājums ar Andreju Eglīti – *No Such Place Lasts Summerlong* (1974)) atrodamas arī citu personu kolekcijās.

Otro plašāko priekšmetu kopu – **korespondenci** – raksturo interesants fenomens – Velta Sņķere saņēmusi ļoti daudz apsveikuma kartīšu un pastkaršu – gan no radiniekiem un draugiem, gan literārajiem kolēģiem, jogas grupu audzēkņiem un citām personām. Korespondences sadaļā lasāmas nozīmīgas sarakstes – piemēram, ar rakstnieku Gunaru Saliņu, režisoru Oļģertu Kroderu, dzejnieci Vizmu Belševicu. Ņemot vērā, ka korespondenci galvenokārt veido V. Sņķerei sūtītas vēstules, dzejnieces sūtītā korespondence visbiežāk atrodama citu personu kolekcijās.

Personīgo priekšmetu sadaļā, kas ir skaitliski vismazākā priekšmetu grupa V. Sņķeres kolekcijā, atrodami divi priekšmeti – dzejnieces auskari un tamborēta mandala, ko viņai kā pateicību uzdāvinājusi kādas jogas skolnieces māte.

Kvantitatīvi neliela ir V. Sņķeres **rokrakstu** kopa, ko galvenokārt veido viņas sacerēti dzejoļi, raksti par jogu, viedokļi par politiskajām norisēm, arī PEN kluba aktualitātēm. Rokrakstu vidū atrodami arī citu personu rakstu darbi – piemēram, Andreja Eglīša dzejoļu kopa, Ainas Folkmanes apcere par V. Sņķeres dzeju un Longīna Apkalna notis četrām kordziesmām ar V. Sņķeres vārdiem.

Audio un video materiālu sadaļā glabājas Marutas Jurjānes dokumentālā filma par Veltu Sņķeri – “Spodrā bradātāja” (2009) un Kārļa Vērdiņa intervijas ar dzejnieci ieraksts.

Rakstniecības un mūzikas muzejā pieejamā Veltas Sņķeres kolekcija ir fundamentāls informācijas avots zinātniskai pētniecībai, dzejnieces personības nozīmes iepazīšanai un latviešu trimdas kultūras un sabiedriskās dzīves izzināšanai.

Grāmatā minētās personas

- Ābele Kārlis (1896–1961), botāniķis, dzejnieks 46
- Adelheims Romāns (*Adelheim Roman August*; 1881–1938), vācbaltiešu izcelsmes ārsts patologs, Latvijas Universitātes Medicīnas fakultātes profesors 20
- Ahmatova Anna (*Ахматова Анна Андреевна*; 1889–1966), krievu dzejniece 70, 85
- Aigars Pēteris (1904–1971), rakstnieks, literatūrkritiķis 114, 115
- Ancītis Valdemārs (1921–2006), literatūrvēsturnieks, bibliogrāfs, rakstnieks 47
- Andersons Edgars (1920–1989), vēsturnieks, tulkotājs 47–49, 55
- Andrups Jānis (1914–1994), literatūrkritiķis, redaktors, sabiedriskais darbinieks 52, 53, 59, 75, 78, 85, 115
- Apkalns Longīns (1923–1999), komponists 175
- Aspazija (īst. v. Elza Rozenberga, prec. Pliekšāne; 1865–1943), dzejniece, dramaturģe 69, 73
- Austriņa Mudīte (1924–1991), literāte, kultūras darbiniece 174
- Auziņa Anna (dz. 1975), dzejniece, literatūrzinātniece 8, 69, 73
- Avestons Hjū (*Aveston Huw*; dz. 1982), Veltas Sniķeres mazdēls 21, 149
- Avestona Isobela (*Aveston Isobel*; dz. 1984), Veltas Sniķeres mazmeita 21
- Avestona Nora Marta (*Aveston Nora*; dz. 1948), literatūras pētniece, Veltas Sniķeres meita 21, 54, 57, 149, attēlu ielikumā
- Avestons Toms (*Aveston Tom*; dz. 1980), Veltas Sniķeres mazdēls 21
- Bahtins Mihails (*Бахтин Михаил*; 1895–1975), krievu filozofs, literatūrzinātnieks, mākslas teorētiķis 103
- Balode Ingmāra (dz. 1981), dzejniece, tulkotāja 8, 12
- Bastjānis Ilmārs (pseud. Ilmārs Krasts; 1921–2004), rakstnieks, literatūrkritiķis 47–50
- Beļševica Krista Anna (dz. 1993), dzejniece, rakstniece, kritiķe 8
- Beļševica Vizma (1931–2005), dzejniece, rakstniece, tulkotāja 70, 73, 81, 174, attēlu ielikumā
- Beļcova Aleksandra (1892–1981), gleznotāja, grafiķe 30
- Bendrupe Mirdza (1910–1995), dzejniece, rakstniece 61, 69, 73

- Beņķe Ivete Liāna (dz. 1985), vizuālās kultūras pētniece, antropoloģe 16
- Berents, kāds no Sniķeru dzimtas aizsācējiem, iecelojis no Vācijas 18, 20
- Berija Lavrentijs (*Берия Лаврентий*; 1899–1953), padomju valsts darbinieks,
PSRS Iekšlietu ministrijas vadītājs 36
- Berkolds Pauls (dz. 1956), dziedātājs, diriģents, pedagogs 8
- Bērziņa Ina Biruta, sk. Sniķere Ina Biruta
- Bērziņš Andris (1915–1994), Veltas Sniķeres māsiņas Inas Birutas Sniķeres
vīrs, mācītāja Luda Bērziņa dēls 28
- Bērziņš Ludis (1870–1965), luterāņu mācītājs, skolotājs, dzejnieks, Latvijas
Universitātes profesors 28
- Blankenburga Elizabete (dz. Laimiņa; 1866–1959?), Ievas un Maijas Raisku
vecvecmāte 15
- Blankenburga Karolīna, sk. Raiska Karolīna
- Bloks Aleksandrs (*Blokh Alexandre, Блок Александр*, pseid. Žans Blots, *Jean
Blot*; 1923–2019), franču rakstnieks, tulkotājs 120
- Blots Žans, sk. Bloks Aleksandrs
- Blumbergs Ansis (1829–1914), rakstnieks un skolotājs, Veltas Sniķeres mātes
Emmas mātesbrālis 20
- Bokalders Jānis (1885–1982), tautsaimnieks, politiķis 46
- Bokslafs Vilhelms Ludvigs Nikolajs (*Bockslaff Wilhelm Ludwig Nikolai*;
1858–1945), vācbaltiešu arhitekts 29
- Brauninga Elizabete Bareta (*Browning Elizabeth Barrett*; 1806–1861), angļu
dzejniece 70, 85
- Bregžis Ritvars (1920–2013), bibliotekārs Toronto Universitātes bibliotēkā 48
- Burmistre Iveta, ekonomiste, diplomāte 9
- Celms Teodors (1893–1989), filozofs 46
- Cimdiņa Ausma (dz. 1950), literatūrzinātniece 8, 11
- Cināte Kristīne, sk. Sniķere Kristīne
- Civjana Tatjana (*Цивьян Татьяна*), krievu valodniece, literatūrzinātniece,
semiotiķe 76
- Čiča Dzintars (dz. 1993), mūziķis, dziedātājs 162
- Dambergs Valdemārs (1886–1960), dzejnieks, rakstnieks, dramaturgs 56, 174
- Daukste-Silasproģe Inguna (dz. 1968), literatūrzinātniece 7, 9

- Dauns Džons (*Downes John*), armijas ģenerālis, Veltas Sniķeres pirmais vīrs 21, 54
- Dāle Pauls (1889–1968), skolotājs, filozofs, Latvijas Universitātes profesors 46
- Delēzs Žils (*Deleuze Gilles*; 1925–1995), franču filozofs 156
- Dikmanis Harijs (1895–1979), jogas skolotājs, tulkotājs 43, 90
- Dūlitla Hilda (*Doolittle Hilda*; 1886–1961), amerikāņu dzejniece, rakstniece 83
- Džims, sk. Vilsons Džeimss
- Džoiss Džeimss (*Joyce James*; 1882–1941), īru rakstnieks, dzejnieks 83
- Eglāja-Kristsone Eva (dz. 1977), literatūrzinātniece 7–9
- Egle Kārlis (1887–1974), literatūrvēsturnieks, bibliogrāfs, tulkotājs 47
- Eglītis Andrejs (1912–2006), dzejnieks, sabiedriskais darbinieks 56, 174, 175
- Eglītis Anšlavs (1906–1993), rakstnieks, žurnālists, gleznotājs 48, 54, 174
- Eliots Tomats Stērnss (*Eliot Thomas Stearns*; 1888–1965), amerikāņu-angļu dzejnieks, dramaturgs, literatūrkritiķis 83
- Elksne Ārija (1928–1984), dzejniece 70
- Elmūte Olga, sportiste 27
- Elsbergs Zīgurts (1932–2023), altvijolnieks, locīņinstrumentu meistars, pedagogs, atdzejotājs, Vizmas Belševicas vīrs attēlu ielikumā
- Ērmanis Pēteris (1893–1969), rakstnieks, literatūrzinātnieks 47, 55
- Ezergaile Inta (1932–2005), literatūrzinātniece, dzejniece 70, 74
- Fērnlijs Roberts (*Fearnley Robert*; dz. 1944), angļu dzejnieks, tulkotājs 119, 121
- Folkmane Aina Tamāra (dz. Jansone; 1913–1999), literāte 43, 175
- Gaile Inga (dz. 1976), dzejniece, rakstniece, dramaturģe 8, 12, 122
- Gailīte Alise, sportiste 27
- Gailīte Alma, sportiste 27
- Galē, Emīls (*Gallé Émile*; 1846–1904), franču stikla mākslinieks 30
- Garūta Lūcija (1902–1977), komponiste, pianiste 56
- Gāters Alfrēds (1921–1986), valodnieks, literatūrzinātnieks 88, 98, 100, 109
- Godiņš Guntars (dz. 1958), dzejnieks, tulkotājs 8
- Gopals Rams (*Gopal Ram*; 1912–2003), indiešu dejotājs, horeogrāfs 91, 141, 158
- Grēviņš Valts (1921–1961), rakstnieks, teātra vēsturnieks, kritiķis 47–51
- Grigulis Arvīds (1906–1989), dzejnieks, dramaturgs, rakstnieks 48

PIEREDZE UN REDZĒJUMI

- Grīns Jānis (1890–1966), rakstnieks, redaktors 70, 71, 79, 80, 82, 85
- Grīse Rasma (1922–2013), valodniece 47
- Grunte Ilze, mūziķe (dz. 1971) 8, attēlu ielikumā
- Gvatari Fēlikss (*Guattari Pierre-Félix*; 1930–1992), franču psihoterapeits, psihiatrs, filozofs, semiotiķis 156
- H. D., sk. Dūlitla Hilda
- Helbemā Āre (*Helbemäe Are*; 1923–1990), igauņu rakstnieka Gerta Helbemā dzīvesbiedre 116, 117, 120
- Helbemā Gerts (*Helbemäe Gert*; 1913–1974), igauņu rakstnieks 116
- Hobsone Sjūzena (*Hobson Suzanne*), angļu literatūrzinātniece 84
- Hofmanis Rūdolfs (1921–2014), skolotājs, sabiedriskais darbinieks 47
- Hūns Kārlis (*Huhn Karl*; 1831–1877), vācbaltiešu gleznotājs 30
- Ikstena Nora (dz. 1969), rakstniece 8, 12, attēlu ielikumā
- Infantjevs Boriss (*Инфантьев Борис*; 1921–2009), folklorists, pedagogs, literatūrzinātnieks 47
- Irbe Andrejs (1924–2004), dzejnieks, rakstnieks, tulkotājs 60
- Ivaska Astrīde (1926–2015), dzejniece, atdzejotāja attēlu ielikumā
- Ivaskis Ivars (1927–1992), dzejnieks, esejists, literatūrkritiķis 65
- Ivbulis Viktors (dz. 1933), indologs, literatūrzinātnieks 97
- Jansone Aina, tulce, Veltas Sniķeres draudzene 54
- Jansone Velta, sportiste 27
- Jēgens Ojārs (1924–1993), dzejnieks, mākslinieks, grāmatizdevējs 7, 40, 56, 78, 174, attēlu ielikumā
- Jēkabsons Ēriks (dz. 1965), vēsturnieks 28
- Johansons Andrejs (1922–1983), kultūrvēsturnieks, dzejnieks 47–49, 174
- Jostens Josefs (*Josten Josef*; 1913–1985), čehu rakstnieks, žurnālists 116, 117, 120
- Jurevičs Pauls (1891–1981), skolotājs, filozofs 46
- Jurjāne Maruta (dz. 1945), režisore 8, 67, 79, 175
- Kaldmā Katlīna (*Kaldmaa Kätlin*; dz. 1970), igauņu rakstniece, dzejniece, tulkotāja, literatūrkritiķe, Igaunijas PEN prezidente (kopš 2010), Starptautiskā PEN sekretāre (kopš 2016) 122

- Kalniņa Ieva E. (dz. 1957), literatūrzinātniece 8
- Kalniņa-Lukaševica Zanda (dz. 1978), politiķe 9
- Kalve Milda (1917–1986), literatūrzinātniece 47
- Kampāne-Štelmahere Sintija (dz. 1989), dzejniece, literatūrkritiķe 8, 10
- Kārkla Zita (dz. 1979), literatūrzinātniece 7, 10
- Kārvers Deivids (*Carver David*; 1903–1974), britu mūziķis, Starptautiskā PEN kluba ģenerālsēkretārs (1951–1974) 117
- Kings Francis (*King Francis*; 1923–2011), britu rakstnieks, Starptautiskā PEN kluba prezidents (1986–1989) 120
- Kirhenšteins Augusts (1872–1963), veterinārārsts, mikrobiologs, politiķis, LPSR Augstākās padomes Prezidija priekšsēdētājs 32, 33, 36
- Klāns Pāvils (īst. v. Pauls Kovaļevskis; 1912–1979), rakstnieks 174
- Krasts Ilmārs, sk. Bastjānis Ilmārs
- Krauklis Kārlis (1899–1978), fotogrāfs 15, 17
- Krāslavietis Valdis (1920–1994), dzejnieks, skolotājs 61
- Krēsliņš Jānis (1924–2021), dzejnieks, bibliogrāfs, vēsturnieks 81
- Kristeva Jūlija (*Kristeva Julia*; dz. 1941), bulgāru-franču filozofe, literatūrkritiķe, semiotiķe 68, 75
- Kroders Oļģerts (1921–2012), režisors, aktieris, skatuves mākslas pedagogs, Valdemāra Krodera brālēns 47–49, 174
- Kroders Valdemārs (1923–?), rakstnieks, Oļģerta Krodera brālēns 49
- Kroma Monta (1919–1994), dzejniece, atdzejotāja 70, 81
- Kronbergs Juris (1946–2020), dzejnieks, tulkotājs attēlu ielikumā
- Krūmiņš Agris (dz. 1956), uzņēmējs, režisors 8, 12
- Kurcijs Andrejs (1884–1959), ārsts, dzejnieks, rakstnieks 47
- Kuršinska Latvija (1918–1969), skolotāja, rakstnieka Andreja Kurcija meita 47
- Kutcs Stīvs (*Kütz Steve*), angļu-latviešu dzejnieks 174
- Kuzmina Kristiāna (dz. 1992), literatūras pētniece, muzeja darbiniece 8, 12
- Ķikure Erna (1906–2003), rakstniece 71
- Ķirķis Raimonds (dz. 1997), dzejnieks, atdzejotājs, literatūrkritiķis 8
- Langa Liāna (īst. v. Liāna Bokša; dz. 1960), dzejniece 8
- Laube Eižens (1880–1967), arhitekts 29
- Lazda Zinaīda (1902–1957), dzejniece 57, 78, 174

PIEREDZE UN REDZĒJUMI

- Leimane Ilona (1905–1989), rakstniece, dzejniece 10, 48, 62, 114, 174
- Levits Egils (dz. 1955), politologs, Latvijas Valsts prezidents (2019–2023) 8
- Liberts Ludolfs (1895–1959), scenogrāfs, gleznotājs 30
- Liepiņš Oļģerts (1906–1983), rakstnieks, žurnālists 54
- Liseviča Teodosija, poļu rakstniece 117
- Lisevičs Miteks, poļu rakstnieks 117
- Loringhovens Freitāgs, fon (*Loringhoven Freytag von*), Skultes barons 28
- Martuževa Bronislava (1924–2012), dzejniece, nacionālās pretošanās kustības dalībniece 174
- Mazurs Kārlis (1899–1995), ārsts rentgenologs 20
- Medenis Vidvuds (1923–2016), ārsts 47
- Mierkalns Andrejs Pablo (1928–2005), dzejnieks 78
- Millers Artūrs (*Miller Arthur Asher*; 1915–2005), amerikāņu dramaturgs, esejists, Starptautiskā PEN kluba prezidents (1965–1969) 117, 118
- Mintaurs Mārtiņš (dz. 1979), vēsturnieks 8
- Monteskjē (*Montesquieu*, īst. v. Šarls Luī de Segondā, *Charles Louis de Secondat*; 1689–1755), franču apgaismības filozofs, literāts 162
- Neimans Roberts (*Neumann Robert*; 1897–1975), vācu rakstnieks 118
- Nīče Fridrihs (*Nietzsche Friedrich*; 1844–1900), vācu filozofs 83
- Nollendorfs Valters (dz. 1931), rakstnieks, literatūrzinātnieks, sabiedriskais darbinieks 133, 134
- Nora, sk. Avestona Nora Marta
- Noviks Alfons (1908–1996), padomju politiskais darbinieks, Latvijas PSR Valsts drošības ministrijas vadītājs 33
- Oga Jānis (dz. 1982), literatūrzinātnieks, grāmatizdevējs 8, 11, attēlu ielikumā
- Orinska Simona (dz. 1978), māksliniece, dejotāja, dzejniece 8
- Otlāne Margita, sportiste 27
- Ozola Milda, sk. Žubecka Milda
- Pelēkā Aija, Valmieras zonālā valsts arhīva direktore 18, 35
- Peters Jānis (dz. 1939), dzejnieks, diplomāts, politiķis 120
- Pļavkalns Gundars (1931–2018), dzejnieks, literatūrkritiķis 111

- Prīmane Ieva (dz. Raiska; 1931–2007), literāte, Jāņa un Elgas Raisku meita 15, 35–37
- Prīmane Maija (dz. Raiska; dz. 1935), Jāņa un Elgas Raisku meita 15, 17, 18, 35, 36
- Prīmane Margrieta (dz. Raiska; 1902–1985), Jāņa Raiskas māsa 15, 34, 36
- Prīmanis Jēkabs (1892–1971), anatoms, antropologs, Jāņa Raiskas māsas Margrietas vīrs 15, 36
- Puntulis Nauris (dz. 1961), mūziķis, politiķis 9
- Purmalis Ādolfs (1901–1970), Elgas Raiskas otrais vīrs 36
- Purvītis Vilhelms (1872–1945), gleznotājs 30
- Rainis (īst. v. Jānis Pliekšāns; 1865–1929), dzejnieks, dramaturgs, politiķis 44
- Raiska Elga (dz. Žubecka, prec. Raiska, Purmale; 1908–1990), zobārste, Veltas Sniķeres tēvabrāļa Pētera Sniķera sievas Lūcijas meita no pirmās laulības 15, 31, 33, 35, 36
- Raiska Ieva, sk. Prīmane Ieva
- Raiska Jānis (1904–1942), inženieris tehnologs, Karlīnes un Pētera Raisku dēls, Elgas Žubeckas vīrs 15, 33–36
- Raiska Karolīna (dz. *Blankenburg Katharina Magdalena*; 1882–1974), tirgotāja Pētera Raiskas sieva, Jāņa Raiskas un Margrietas Prīmanes māte 15, 34, 36, 37
- Raiska Maija, sk. Prīmane Maija
- Raiska Margrieta, sk. Prīmane Margrieta
- Raiska Pēteris (?–1919), tirgotājs Rūjienā, fabrikas īpašnieks Mazsalacā 33, 34
- Rāmakrišna (*Ramakrishna*, īst. v. Gadadhars Čaterdži (*Gadadhar Chattopadhyay*); 1836–1886), indiešu mistiķis un hinduisma reformētājs 95
- Reneslāce Ingrida, sk. Vīksna Ingrida
- Rērihs Nikolajs (*Pëpux Николай, Roerich Nicholas*; 1874–1947), vācbaltiešu izcelsmes krievu gleznotājs, ceļotājs un rakstnieks 128
- Rilke Rainers Marija (*Rilke Rainer Maria*; 1875–1926), austriešu dzejnieks, rakstnieks 80
- Romane Ērika (1920–2002), gleznotāja, Veltas Sniķeres draudzene 43, 44, 51
- Romāns Aleksandrs (1878–1911), gleznotājs 30
- Rozentāls Janis (1866–1916), gleznotājs 30
- Rožkalne Anita (dz. 1956), literatūrzinātniece 8, 11, 41, 113, 114, attēlu ielikumā

- Rubenis Juris (dz. 1961), garīdznieks, rakstnieks 142
- Rudzītis Jānis (1909–1970), literatūrzinātnieks, kritiķis 115
- Saliņš Gunars (1924–2010), dzejnieks 71, 80, 81, 174
- Siksū Helēna (*Cixous Hélène*; dz. 1937), franču rakstniece, dramaturģe, literatūrkritiķe 68, 69
- Siliņš Jānis (1896–1991), mākslas zinātnieks, gleznotājs 46
- Skalbe Kārlis (1879–1945), dzejnieks, prozaīķis, politiķis 8, 11, 53, 133, 135
- Skrēbers Arnolds (1897–1979), karavīrs, diplomāts 114
- Skujenieks Knuts (1936–2022), dzejnieks, atdzejotājs, literatūrkritiķis 122
- Skujiņa Austra (1909–1932), dzejniece, Rūtas Skujiņas māsa 69
- Skujiņa Rūta (1907–1964), rakstniece, Austras Skujiņas māsa 48
- Skujiņš Zigmunds (1926–2022), rakstnieks 8, 12, 141, attēlu ielikumā
- Sniķere Aija (prec. *Bjorklund*; dz. 1937), Veltas Sniķeres māsa 21, attēlu ielikumā
- Sniķere Alma Johanna (1897–1971), bērnu ārste, otolaringoloģe, ausu, kakla un deguna slimību nodaļas vadītāja Rīgas bērnu slimnīcā, Veltas Sniķeres tēvamāsa 15, 19, 22
- Sniķere Emma Marjūlija (dz. Vints, *Windt*; 1897–1993), medmāsa, Veltas Sniķeres māte 15, 20, 21, 40, attēlu ielikumā
- Sniķere Ina Biruta (prec. Bērziņa; 1915–2000), ārste, sportiste, Veltas Sniķeres tēvabrāļa Jāņa Mārtiņa meita, Veltas Sniķeres māsiņa 15, 25, 26, 28
- Sniķere Ingrīde, Veltas Sniķeres brālēna Jāņa Miervalža sieva 25, 27
- Sniķere Kristīne (dz. Cināte; 1878–1963), Veltas Sniķeres tēvabrāļa Jāņa Mārtiņa sieva 15, 25, 26
- Sniķere Līvija (prec. Kruse; dz. 1936), Veltas Sniķeres māsa 21
- Sniķere Lūcija (dz. Villerte, atr. Žubecka; 1878–1962), zobārste, Veltas Sniķeres tēvabrāļa Pētera Sniķera sieva 15, 30–33
- Sniķere Nora (1934–1942), Veltas Sniķeres māsa 20, 21
- Sniķere Rasma Anna (1910–1981), vēsturniece, Veltas Sniķeres tēvabrāļa Jāņa Mārtiņa meita, Veltas Sniķeres māsiņa 15, 25–27
- Sniķere Trīne (dz. Draudiņa), Veltas Sniķeres vecāmāte no tēva puses 19
- Sniķeris Alfs (1920–1942), Veltas Sniķeres tēvabrāļa Pētera Sniķera un viņa sievas Lūcijas dēls, Veltas Sniķeres brālēns 15, 31–33, 36, 51
- Sniķeris Jānis Mārtiņš (1877–1942), uzņēmējs, Veltas Sniķeres tēvbrālis 19, 25, 26

- Sniķeris Jānis Miervaldis (1907–1942), Veltas Sniķeres tēvabrāļa Jāņa Mār-
tiņa dēls, Veltas Sniķeres brālēns 25–27
- Sniķeris Mārtiņš, Veltas Sniķeres vectēvs no tēva puses 19, 23, 25
- Sniķeris Pēteris (1875–1944), ārsts, Veltas Sniķeres tēvabrālis 15, 17, 19, 20,
28–33, 36
- Sniķeris Pēteris (1923–1964), Veltas Sniķeres brālis 15, 20, 21, attēlu ielikumā
- Sniķeris Reinholds Voldemārs (1893–1953), bērnu ārsts, Latvijas Universitātes
profesors, Veltas Sniķeres tēvs 15, 19, 20, 22, 40, 50, 54, attēlu ielikumā
- Sniķeris Teodors Augusts (1904–1975), Veltas Sniķeres tēvabrāļa Jāņa Mār-
tiņa dēls, Veltas Sniķeres brālēns 25, 26
- Sodums Dzintars (1922–2008), rakstnieks, dzejnieks, tulkotājs 7, 40, 56, 78,
133, 150–153, 174
- Sontāga Sūzena (*Sontag Susan*; 1933–2004), amerikāņu esejiste, literatūr-
kritiķe, rakstniece 15, 16
- Staune Juris (1922?–2013), literāts, literatūrkritiķis, antikvariāta līdzīpaš-
nieks Parīzē 150
- Stjuarts Malkolms (*Stewart Malcolm*; dz. 1942), angļu priesteris, dziedātājs
un komponists, redaktors, televīzijas raidījumu producents, lektors un
rakstnieks 130
- Strēlerte Veronika (1912–1995), dzejniece, tulkotāja 69, 73, 115, 120, 141, 174
- Strunke Niklāvs (1894–1966), gleznotājs, grafiķis, scenogrāfs 56
- Stumbrs Olafs (1931–1996), dzejnieks 81
- Suta Romans (1896–1944), mākslinieks 30
- Šajans Volodimirs (*Shayan Volodymyr*; 1908–1974), ukraiņu lingvists, filologs
117, 119
- Šivananda Svami (*Sivananda Swami*, arī Šivananda Sarasvati, *Sivananda
Saraswati*; 1887–1963), jogas guru, hinduistu garīgais skolotājs 43, 90
- Šleiere Dagnija (1919–1993), grāmatizdevēja, Georga Šleiera sieva 150
- Šleiers Georgs (1917–2005), grāmatizdevējs, Dagnijas Šleieres vīrs 150
- Šmite Zane (dz. 1964), etnomuzikoloģe, folkloriste 8, attēlu ielikumā
- Šteinbergs Ivars (dz. 1991), dzejnieks, atdzejotājs, literatūrzinātnieks 8, 12
- Švēde Marija, sportiste 27

- Talle Toms (dz. 1989), režisors, operators 8
- Tauns Linards (1922–1963), dzejnieks 81
- Tēberga Elfa, sportiste 27
- Tila Liza (*Liz Till*), britu jogas pētniece, Veltas Sņķeres skolniece 8
- Tillbergs Jānis Roberts (1880–1972), mākslinieks, gleznotājs, tēlnieks 29, 30
- Tiltiņa Anna Alvīne (dz. Sņķere; 1889–1987), Veltas Sņķeres tēvamāsa
19, 23, 24
- Tiltiņa Rita (1916–2000), acu ārstē, Veltas Sņķeres tēvamāsas Annas Tiltiņas
meita, Veltas Sņķeres māsiņa 23, 24
- Tiltiņa Vija (prec. *Saunders*; 1915–1992), zobārste, Veltas Sņķeres tēvamāsas
Annas Tiltiņas meita, Veltas Sņķeres māsiņa 23, 24
- Tiltiņš Adriāns (1888–1957), Veltas Sņķeres tēvamāsas Annas Tiltiņas vīrs
23, 24
- Tiltiņš Bruno, Veltas Sņķeres tēvamāsas Annas Tiltiņas adoptētais dēls 23
- Tīzenhauzena Karola, fon (*Tiesenhausen Carola*), vācbaltiete, baronesē 21
- Tīzenhauzens Gerhards, fon (*Tiesenhausen Gerhard Diedrich Jakob von*;
1878–1917), vācbaltiešu arhitekts 22
- Toma Velta (1912–1999), dzejniece 11, 134, 174
- Treimanis Dzidris (1921–2015), čellists 48
- Ubāns Konrāds (1893–1981), mākslinieks 30
- Ulmanis Kārlis (1877–1942), politiķis 61
- Ustinovs Pīters (*Ustinov Peter*; 1921–2004), angļu aktieris, režisors, dra-
maturģs 114
- Valerī Pols (*Valéry Paul*; 1871–1945), franču dzejnieks, filozofs 80, 89, 92
- Vācietis Ojārs (1933–1983), dzejnieks, tulkotājs 81
- Vecgrāvis Vecgrāvis (dz. 1948), literatūrzinātnieks 8, 10, attēlu ielikumā
- Vegezaks Tomass, fon (*Vegesack Thomas von*; 1928–2012), zviedru literatūrzinā-
tnieks, rakstnieks, Zviedrijas PEN kluba priekšsēdētājs (1978–1987) 120
- Vērdiņš Kārlis (dz. 1979), dzejnieks, literatūrzinātnieks 7, 8, 10, 12, attēlu ielikumā
- Vidberģs Sigismunds (1890–1970), grafiķis un gleznotājs 30
- Viese Saulcerīte (1932–2004), literatūrzinātniece, rakstniece 41
- Vīķe-Freiberga Vaira (dz. 1937), literatūrzinātniece, folkloras pētniece, psiho-
loģe, Latvijas Valsts prezidente (1999–2007) 9

- Villerte Johanna Helēne Lūcija, sk. Sņķere Lūcija
- Vils Džeids (*Jayde Will*; dz. 1978), rakstnieks, tulkotājs 8
- Vilsons Džeimss (Džims) (*Wilson James*; 1926–2006), mūziķis, Veltas Sņķeres
otrais vīrs 116, 157, attēlu ielikumā
- Vindts Ditrihs, Veltas Sņķeres vecvectēvs no mātes puses 20
- Vipers Boriss (*Bunnep Boruc, Wipper Boris*; 1888–1967), krievu-austriešu
izcelsmes mākslas zinātnieks 46
- Vivekānanda Svami (*Vivekananda Swami*, arī Bibekānanda, īst. v. Narendra-
nats Data (*Narendra Nath Datta*), 1863–1902), bengāļu hinduistu mūks 95
- Viksna Ingrida (dz. Reneslāce, prec. Fogle; 1920–2017), dzejniece, rakstniece
10, 47–50, 62
- Vītola Vera, sportiste 27
- Zaļkalns Teodors (1876–1972), tēlnieks 30
- Zariņš Guntis (1926–1965), rakstnieks 40, 60
- Zeberiņš Modris (1923–1994), rakstnieks 47
- Zeltiņš Teodors (1914–1991), rakstnieks un žurnālists 47
- Zicāns Pāvils Videvuds (1912–1986), tulkotājs 46
- Ziedonis Imants (1933–2013), dzejnieks, publicists, tulkotājs 12, 136, 137
- Zirģele Zigrīda, sportiste 27
- Zvejnieks Kārlis (1921–2015), rakstnieks, dzejnieks, ārsts 48
- Žvikovs Juris (dz. 1970), mūziķis, pianists 8
- Žubecka Elga, sk. Raiska Elga
- Žubecka Ilga (prec. Šteinbergs; 1929–1984), Arnolda un Mildas Žubecku
meita 15
- Žubecka Lūcija, sk. Sņķere Lūcija
- Žubecka Milda (dz. Ozola; 1901–1993), ierēdne, Arnolda Žubecka sieva 15, 33, 34
- Žubeckis Arnolds Vilhelms (1901–1979), jurists, Veltas Sņķeres tēvabrāļa
Pētera Sņķera sievas Lūcijas dēls no pirmās laulības 15, 31, 33, 34
- Žubeckis Edgars (1902–1989), agronoms, Veltas Sņķeres tēvabrāļa Pētera Sņ-
ķera sievas Lūcijas dēls no pirmās laulības 31, 33
- Žubeckis Ludvigs Vilhelms, inženieris, Veltas Sņķeres tēvabrāļa Pētera
Sņķera sievas Lūcijas pirmais vīrs 30

Summary

This comprehensive collection *Experience and Views: 100th Birthday of Poet Velta Sniķere* commemorates the centenary of Velta Sniķere (1920–2022), a celebrated Latvian poet, yoga enthusiast, and socio-political figure in the Latvian exile community. Timed between her centenary and her passing just before her 102nd birthday in December 2022, it captures the respect and admiration for her life and work among scholars and contemporaries. The collection stems from the online conference *Experiences and Views: 100th Birthday of Poet Velta Sniķere*, held on 18 December 2020, amidst the pandemic. It explored three significant aspects of Sniķere's life: her poetry, yoga practice, and socio-political contributions. This comprehensive examination was a first, brought together by the University of Latvia's Institute of Literature, Folklore and Art, in collaboration with the National Library of Latvia, the Museum of Literature and Music. Support came from the Ministry of Culture of the Republic of Latvia, the State Culture Capital Foundation, the Latvian Education Foundation in Great Britain, and the Riga City Council's Department of Education, Culture, and Sport.

Each article contributes to a nuanced understanding of Velta Sniķere's life, work, and the cultural and historical context in which she thrived, offering a comprehensive view of her legacy. It also provides a deep exploration of her artistic and socio-political impact, both within Latvia and internationally. Eva Eglāja-Kristsons's *Velta Sniķere's Family Tree*: This article delves into a family photograph, unravelling both personal and broader historical narratives, reflecting on the interwar period in Latvia and the influential figures in Sniķere's early life. Inguna Daukste-Silasproģe's *The Making of a Poetess*: This piece offers insights into the people and experiences that shaped Sniķere's spiritual, literary, and intellectual journey, highlighting her early literary style marked by lexical depth and restrained elegance. Viesturs Vecgrāvis's *Some Observations on the Early Poetry of Velta Sniķere*: This study focuses on Sniķere's early poems, particularly *I Live*, discussing her connections with other Latvian literary debutants and the generational unity in her work. Zita Kārkla's analysis of Sniķere's poetry concludes that it diverges from typical

themes of women's experiences found in other exile poets, instead focusing on spirituality and interconnectedness. Kārlis Vērdiņš's *Velta Sniķere's Feminist Modernism*: Vērdiņš emphasizes Sniķere's break with traditional Latvian poetry and her contribution to modernist poetry, characterized by its open-ended interpretations and spiritual themes. Sintija Kampāne-Štelmahere's *Surface and Depths*: This article explores Sniķere's deep connection with Indian culture, viewing her poetry through the lens of Eastern religions and her spiritual quest. Jānis Oga's *Velta Sniķere and International PEN*: Oga highlights Sniķere's significant role in the International PEN, particularly her efforts to represent Baltic and other oppressed writers and influence in the organization from 1953 to 1990. Anita Rožkalne's *The Experience of a Poem*: Rožkalne investigates the origins and inspirations behind Sniķere's poetic imagery of Rorik, focusing on the elusive poem *Call Me Again* and its English version. Ausma Cimdiņa shares personal memories of Sniķere, drawing parallels with other poets and exploring potential literary influences. From the second (non-academic) part of the conference, we have included in this collection creative tributes by Zigmunds Skujiņš, Inga Gaile, Ingmāra Balode, Nora Ikstena, Agris Krūmiņš, Ivars Šteinbergs, Kārlis Vērdiņš, and Inga Gaile. The book concludes with Kristiāna Kuzmina's overview of the most extensive collection of the poet available in Latvian repositories before 2023 – the Velta Sniķere's collection at the Museum of Literature and Music.

In conclusion, this collection serves as an enduring record of her life and work, ensuring that her impact will continue to be felt and understood by future generations. It is a fitting tribute to Velta Sniķere, painting a comprehensive portrait of her as a poet, a thinker, and a formidable figure in both Latvian and international cultural landscapes. It ensures that her contributions are remembered and celebrated, providing insights that will continue to inspire and inform for years to come.

LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts

Mūkusalas iela 3, Rīga, LV-1423

E-pasts: apgads@lulfmi.lv

www.lulfmi.lv